

Ceremonia de reînnoire a Sinagogii din Constanța

După mai bine de un deceniu, Sinagoga Mare – Templul Israelit din zona Peninsulară a Constanței – și-a redeschis porțile în data de 29 mai a.c. Cu această ocazie cu totul specială a avut loc ceremonia de reînnoire a monumentului istoric în prezența oficialităților, a prim-rabinului Rafael Shaffer, a oficialităților locale, precum și a unor oficialități de la București, dar și a conducerii Federației Comunităților Evreiești din România. Sinagoga Mare s-a aflat ani la rând într-o

stare de degradare, dar, în urma unui amplu proces de consolidare și reabilitare, susținut de FCER, monumentul istoric a fost redat comunității locale. Ceremonia de reînnoire a fost moderată de secretarul general al Federației Comunităților Evreiești din România, Eduard Kupferberg.

În cadrul ceremoniei, președintele Comunității Evreilor din Constanța, Sorin Lucian Ionescu, a așezat mezuza la intrarea principală în sinagogă, alături de prim-rabinul Rafael Shaffer.

O a doua mezuză a fost așezată de președintele FCER, Silviu Vexler. A urmat apoi ceremonia religioasă deschisă de rabinul Shalom Levi, de prim-cantorul Emanuel Pusztai și de Aialon Levi care au suflat din șofar. Mai apoi sulițele de Tora au fost purtate printre enoriași de: Silviu Vexler; Excelența Sa Lion Ben Dor, ambasadorul Israelului în România; prim-rabinul Rafael Shaffer; președintele CE Constanța; vicepreședintele FCER, Ovidiu Bănescu. În cadrul ceremoniei au fost intonate cântece și imnuri cu caracter religios, iar prim-rabinul Shaffer a citit din Tora și a rostit rugăciuni de binecuvântare a sinagogii.

În cadrul ceremoniei au luat pe rând cuvântul mai mulți dintre invitații și oficialitățile prezente la eveniment. Silviu Vexler, președintele FCER, și-a început discursul prin a arăta două fotografii cu sinagoga în paragină, înainte de a fi reabilitată: „Au trecut 14 ani de la primele discuții, în esență pentru reconstruirea acestei sinagogi care părea pierdută în istorie. Prima dată când am venit aici nu am putut intra nici măcar în curte din cauza câinilor prezenți acolo. În locul unde mă află acum, atunci se afla un copac. Cândva, sinagoga a avut și un acoperiș care, la momentul acela, era dispărut... Am refuzat să renunțăm la speranță dintr-un respect deosebit pentru România, pentru Constanța și pentru această regiune cu totul deosebită. Am refuzat să renunțăm la optimism dintr-o admirație și o recunoștință pentru contribuția unică pe care au adus-o toate etniile care

Povestea Sinagogii Mari din Constanța

pag. 4

Cabinetul israelian, îngrijorat de conținutul Memorandumului de la Islamabad

pag. 5

TES FEST, ediția a XI-a

pag. 6

Interviu cu SILVIAN HORN, noul președinte al CE București

pag. 11

Vocile celor care nu mai sunt: supraviețuitorii Pogromului de la Iași

pag. 13

Ziua Victor Brauner, ediția a XIII-a

pag. 15

Itay Tiran și Richard al III-lea la Craiova

pag. 17

au trăit și trăiesc aici. Am refuzat să renunțăm la convingere datorită legăturii fundamentale cu tradițiile evreiești și cu memoria fiecărui evreu și a fiecărei comunități evreiești care le-au păstrat de-a lungul secolelor. Am continuat pentru că această istorie excepțională, această realitate trebuie cinstită, protejată și împărtășită. Am văzut și vedem în continuare în acest loc nu doar o casă a lui Dumnezeu, ci și un templu al speranței și al convingerilor care devin realitate. Pentru fiecare dintre noi, Sinagoga din Constanța este și va rămâne un simbol al luminii și un simbol al viitorului luminos pe care viața evreiască și comunitățile evreiești îl au în România. Atât pentru noi, cât și pentru întreaga țară și societate.”

Din partea premierului României, Ilie Bolojan, a vorbit Bogdan Mazuru, ambasador, reprezentant special al Guvernului României pe probleme de combatere a antisemitismului, care a declarat, printre altele: „Marcăm finalizarea unui proiect de restaurare care înseamnă respect față de istorie, față de memorie și față de oamenii care au contribuit de-a lungul timpului la dezvoltarea acestui oraș și a țării noastre. Constanța s-a construit prin diversitate. Minoritățile care au trăit aici și-au pus amprenta asupra identității orașului. Iar comunitatea evreiască face parte din această istorie. Generații întregi au contribuit la viața economică, socială și

Eva GALAMBOS
Cristian VECHIU
George GÎLEA
(Continuare în pag. 2)

Ceremonia de reînnoaare a Sinagogii din Constanța

(Urmare din pag. 1) culturală a Constanței, lăsând în urmă tradiții, valori și repere care merită cunoscute și păstrate. Restaurarea acestei clădiri reprezintă salvarea unui monument important și, în același timp, dovada unei societăți care înțelege cât de important este să-și cunoască trecutul pentru a-și construi viitorul. Cred că este esențial ca patrimoniul evreiesc să fie mai bine cunoscut, mai ales de către tineri. Într-o perioadă în care vedem tot mai des intoleranță, ură și radicalizare în spațiul public, astfel de locuri devin repere culturale și morale pentru întreaga societate.”

A vorbit mai apoi ministrul dezvoltării, Cseke Attila, precizând: „Această clădire nu este doar un lăcaș de cult, ea este mărturia unei comunități care

a contribuit semnificativ la dezvoltarea economică, socială și culturală a Constanței și a României. Inaugurăm astăzi un spațiu al memoriei, al dialogului și al respectului reciproc. Restaurarea acestei clădiri de patrimoniu nu este doar o realizare administrativă în dezvoltare, ci o datorie a statului român de a conserva și de a transmite mai departe, generațiilor viitoare, co-

morile primite de la generațiile care au trăit și au construit înaintea noastră. Cazinoul și Sinagoga din Constanța sunt astfel de comori arhitecturale.”

Ambasadorul Statului Israel în România, Lior Ben Dor, a mărturisit că orice sinagogă de oriunde din lume reprezintă o legătură profundă a comunităților evreiești cu Statul Israel. E.S. Lior Ben Dor a mulțumit guvernului român și municipalității Constanța pentru implicarea în reabilitarea monumentului istoric.

Sorin Lucian Ionescu, președintele CE Constanța, a mulțumit la rândul său tuturor celor implicați în îndelungatul proces de consolidare și reabilitare a sinagogii, menționând că a sperat întotdeauna la acest moment de reînnoaare a lăcașului religios.

Tot în cadrul ceremoniei a vorbit și Ciprian Olinici, secretar de stat la Secretariatul de Stat pentru Culte, care a caracterizat redeschiderea sinagogii ca fiind un simbol al tradiției iudaice, încrezătoare și plină de speranță. Totodată, Ciprian Olinici i-a mulțumit lui Silviu Vexler pentru răbdarea cu care a continuat să sprijine toate eforturile depuse pentru reabilitarea și reînnoaarea sinagogii.

Vergil Chițac, primarul municipiului Constanța, a considerat la rândul său că evenimentul este de o profundă importanță istorică și spirituală, simbolizând identitatea, memoria și conviețuirea comunităților care au contribuit la istoria orașului: „Această clădire nu reprezintă doar un monument arhitectural de mare valoare, ea este și o mărturie vie a diversității culturale. În jurul ei s-au adunat povești de viață scrise, tradiții, credință și speranță.”

Florin Mitroi, președintele Consiliului Județean Constanța, a spus despre Sinagoga Mare din Constanța: „Este un moment istoric pentru Dobrogea, care ne cheamă la unitate și echilibru (...), este un eveniment important, istoric pentru Dobrogea. Restaurarea acestei sinagogi va rămâne o amprentă care va duce mai departe istoria,

traiul, comunitatea și tot ceea ce au lăsat străbunii noștri.”

Eminența Sa, muftiul Iusuf Murat, șeful cultului musulman din România, a declarat: „Regiunea noastră a reprezentat mereu un model autentic de conviețuire interetnică și interreligioasă. În această zonă, așa cum s-a mai spus, există o catedrală ortodoxă, există o biserică catolică, există o moschee, există biserica greco-catolică și există din nou, acum, și o sinagogă. Iubiți frați și surori, este o zonă care reprezintă un model de conviețuire pentru melegurile românești. În mod simbolic, apropierea dintre Marea Moschee și Sinagoga dumneavoastră reflectă cu adevărat spiritul Dobrogei.” Muftiul Iusuf Murat i-a mulțumit președintelui

FCER, Silviu Vexler, pentru implicarea lui în sprijinirea minorității musulmane, afirmând despre acesta: „Este un

mentor care se zbate pentru interesele comunității noastre, pentru interesele comunității turce, pentru interesele comunității musulmane.”

Bereshit 24 – Constanța

Cu toate că tematica generală a celei de a 24-a ediții Bereshit, desfășurată la Constanța-Mamaia în perioada 27-30 mai, a fost identitatea iudaică, ea s-a centrat în jurul reînnoaării Sinagogii Mari din Constanța, un moment pe care mulți evrei au vrut să-l onoreze. Participanții la Bereshit au venit din toate colțurile țării, de la Arad, Oradea și Dej până la Iași sau Suceava. Iar succesul manifestării s-a datorat organizării aten-te a FCER, JCC și Joint, a implicării unei echipe pline de entuziasm, care a reușit să treacă peste toate obstacolele inerente unui eveniment cu un număr mare de participanți.

Cei prezenți, mulți dintre ei veniți de multe ori la Bereshit, au avut prile-

jul să-i revadă și să-i asculte în seminare pe cunoscuții profesori israelieni de la celelalte ediții: dr. Shmuel Faust, dr. Avi Rabinovitz, dr. Tami Salmon-Mack, rav. Shalom Levi, echipa căreia i s-a alăturat și prim-rabinul Rafael Shaffer.

La deschidere, directorul JCC București, Adrian Gueron, unul dintre principalii organizatori, în calitate de moderator, i-a dat cuvântul lui Ovidiu Bănescu, vicepreședintele FCER. După ce a subliniat importanța edițiilor Bereshit, vorbitorul a pus problema valorificării celor învățate aici, în comunitățile în care se vor întoarce participanții, necesitatea ca cele auzite să fie transmise mai departe. ➔

Din activitatea președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler

Redăm în cele ce urmează câteva dintre cele mai importante întâlniri și activități din agenda președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler, așa cum au fost ele reflectate pe pagina sa de Facebook.

American Jewish Joint Distribution Committee – misiune oficială în România

Aflată în misiune oficială în România în luna iunie, conducerea JDC a avut o întâlnire de lucru la Templul Unirea Sfântă care găzduiește și Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România. Redăm integral, în continuare, o relatare a președintelui Federației Comunităților Evreiești din România, deputatul Silviu Vexler, așa cum a fost publicată pe pagina de Facebook a acestuia.

„Împreună cu președinta American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), doamna Annie Sandler, cu domnul Israel Sabag, directorul JDC pentru România, și cu ceilalți membri din Consiliul de Conducere al JDC, am reușit să transformăm dificultățile întâlnite și proiecte-

le care păreau fără șanse în relații internaționale unice, momente minunate, aproape magice, dar mai ales într-un sprijin de care au beneficiat atât comunitățile evreiești din România, cât și zeci de mii de alți oameni.

De peste 100 de ani, viața evreiască din România a avut un element constant: American Jewish Joint Dis-

tribution Committee (JDC). De atunci și până astăzi, JDC continuă să fie principalul partener la nivel global al Federației Comunităților Evreiești din România.

Colaborarea noastră a avut și are în continuare un rol fundamental pentru susținerea și dezvoltarea vieții evreiești din România, fiind construită pe doi piloni centrali: demnitate și respect reciproc.

Aflați în misiune oficială în România, am discutat cu conducerea JDC despre trecutul, prezentul și viitorul vieții evreiești din România, despre importanța combaterii active a antisemitismului, despre situația actuală din țara noastră și des-

pre programele de asistență socială și medicală pe care le desfășurăm.

Ceea ce am reușit să facem și vom continua să facem în viitor reprezintă un simbol al deschiderii care caracterizează un secol de conlucrare dedicat întregii societăți.

În mod special, am dorit să mulțumesc JDC pentru prietenia adevărată, susținerea permanentă acordată comunităților evreiești din țara noastră și respectul arătat FCER.

Sunt mândru că, prin această relație cu totul deosebită, am ajutat mai mult decât am crezut că este posibil. Fără întrebări, fără discuții, fiecare gest de umanitate este o lecție pe care trebuie să o păstrăm – în minte și în suflet.

Cea mai mare organizație evreiască la nivel mondial, JDC desfășoară activități și programe permanente în peste 70 de țări. Continuăm. Împreună”, a transmis domnul Silviu Vexler. (G.G.)

Bereshit 24 – Constanța

Israel Sabag, directorul Joint România și unul dintre cei mai entuziaști fondatori și susținători ai Bereshit, a vorbit despre situația dificilă în care se găsesc evreii în numeroase țări europene odată cu creșterea antisemitismului. În acest context, el a amintit reînnoirea sinagogii din Constanța care a fost refăcută din ruine la inițiativa Federației Comunităților Evreiești din România, de către Guvernul României cu fonduri și execuție susținute de autoritățile românești, o dovadă concretă a bunelor relații dintre români și evrei. Israel Sabag a ținut să menționeze eforturile depuse de președintele FCER, Silviu Vexler, și de președintele CE Constanța, Sorin Lucian Ionescu, pentru depășirea numeroaselor obstacole apărute în calea realizării proiectului. Vorbitoarea i-a prezentat apoi pe profesori, toți prietenii lui apropiați, și i-a rugat să transmită cursanților câte un mesaj legat de tematica Bereshit. Astfel: dr. Shmuel Faust a vorbit despre cultivarea simțului unității; dr. Avi Rabinovitz, despre necesitatea transmiterii cunoștințelor; rav. Shalom Levi, despre importanța comunităților; dr. Tami Salmon-Mack, în calitate de istoric, despre contribuția evreimii române la nașterea sionismului; prim-rabinul Rafael Shaffer a subliniat rolul comunicării între oameni în cadrul participării lor la evenimente comune, la sinagogă și la centrul comunitar.

Identitatea iudaică, diferite ipostaze

Așa cum am amintit la început, tematica Bereshit a fost identitatea iudaică, cu accent pe situația evreimii din diaspora. Subiectul a fost dezbătut atât în cele patru grupe în care au fost împărțiți participanții, cât și în cadrul plenarelor unde lectorii au fost rugați să sintetizeze ideile lor.

Dr. Shmuel Faust a avut două expuneri legate de subiect: „Ales sau Ales pentru” și „Străini și vecini”. În primul caz, cursanții au fost întrebați cum se situează în raport cu identitatea iudaică: pe baza credinței sau a alegerii? A fost abordată și problema legământului, și anume: dacă evreii au ales de bunăvoie legile iudaismului sau acestea li s-au impus. Chiar dacă uneori a prevalat a doua variantă, au fost momente în istorie când evreii și-au asumat de bunăvoie identitatea, respectiv legământul, în cele mai grele condiții, atunci când era amenințată supraviețuirea lor. A doua prelegere a subliniat dilema evreilor care trăiesc în diaspora și care doresc să-și păstreze identitatea, dar să se și integreze. Potrivit dr. Faust, diaspora, care a început din Antichitate, a fost, de fapt, un element pozitiv, deoarece evreii au putut răspândi învățătura iudaică în lume. Talmudul, a arătat vorbitoarea, consideră că exilul este o binecuvântare când celelalte popoare pot primi învățătura de la evrei. Distrugerile pot să se transforme într-o oportunitate din care să apară ceva bun.

În prelegerea intitulată „Evreii din diaspora. Cum diferă iudaismul de religia majoritară”, dr. Avi Rabinovitz a scos în evidență sfințenia omului, deoarece Dumnezeu l-a creat după chipul și asemănarea Lui. Misiunea evreului este de a-i învăța pe alții și, pentru a obține această învățătură, trebuie, așa cum a spus și profetul Isaia, să ne uităm în sus spre ceruri. Iar primul evreu care a realizat acest lucru a fost Avraham. Evreul se uită la stele și învață legile naturii de

unde primește răspunsuri. Rambam a arătat că, iubind natura, îl iubești pe Dumnezeu. Dumnezeu ne-a creat să avem experiența cea mai frumoasă, bucuria maximă, a conchis vorbitoarea.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a abordat problema, nesoluționată încă, a locului bimei în sinagogă: în centrul sau la capătul ei. Un răspuns, un precedent nu există, de aceea ea se rezolvă prin bun-simț, alegerea locului depinzând de mărimea sinagogii și a comunității.

Dr. Tami Salmon-Mack a vorbit, în prelegerea sa „Consolidarea legăturilor dintre Țara Israelului și diaspora în perioade de dificultate”, despre încercările de salvare pe cale maritimă, respectiv folosind Dunărea și Marea Neagră, a evreilor din Europa Centrală și de Est, care trăiau în țări unde s-a instaurat un regim nazist, prin porturile Constanța și Varna. Aceste plecări ilegale au fost organizate și sprijinite de organizația sionistă Betar.

Tematica rabinului Shalom Levi s-a referit la unitatea poporului lui Israel, la responsabilitatea fiecărui evreu față de semenul său, așa cum reiese din cărțile sfinte.

Identitatea iudaică a fost și subiectul unei prelegeri în plen, în cadrul căreia cei cinci lectori au răspuns la întrebarea: „Este identitatea evreiască de astăzi condusă mai mult de frică sau de semnificație?” Opiniile au fost diferite, iar concluzia a fost trasă de prim-rabinul Rafael Shaffer care a opinat: „Dorim ca identitatea să aibă un sens.”

Silviu Vexler: „Am văzut acest loc ca pe un motiv de speranță”

După momentul reînnoirii Sinagogii Mari din Constanța, în cadrul programului Seminarului Bereshit, ediția a 24-a, a avut loc una dintre cele mai așteptate întâlniri, devenită deja o tradiție în cadrul seminarelor Bereshit, aceea a dialogului liber cu președintele FCER, deputatul Silviu Vexler. O sesiune de întrebări și răspunsuri despre preocupările de actualitate ale vieții evreiești din România, viața religioasă și comunitară, reprezentarea politică a minorității, proiectele majore în desfășurare ale FCER.

„Nu sunt, de obicei, un om emoțional. Dar astăzi și cu precădere în acest moment sunt cu adevărat emoționat. Pentru că, după o perioadă foarte grea și foarte neplăcută, astăzi m-am simțit cu adevărat bine,

cum probabil se simte orice om care își îndeplinește un vis sau o dorință. Gândiți-vă la această sinagogă, pe care am redeschis-o împreună astăzi, ca la ceva ce ar fi trebuit, într-un fel, să reprezinte, simbolic, finalul vieții evreiești din România. Pentru mult timp acest loc a fost văzut așa. (...) Eu am văzut acest loc ca pe o lumină și un motiv de speranță în tot ceea ce facem ca Federație și la nivelul comunităților evreiești din țară”, a spus în deschidere Silviu Vexler care a subliniat valoarea simbolică pe care o are acum redarea acestei sinagogi atât comunității evreiești, cât și patrimoniului istoric și cultural al orașului Constanța. Silviu Vexler a făcut în continuare un scurt istoric al sinagogii și al restaurării ei, deschizând calea către dialogul cu cei prezenți.

Între luările de cuvânt din public, mai mulți participanți la Bereshit din diferite orașe ale țării și-au exprimat dorința de a restaura sinagogi din orașele lor. Președintele FCER a subliniat nevoia de a lua fiecare proiect pe rând, pentru a putea concentra resursele limitate în salvarea unor astfel de monumente, mai ales în orașele unde nu mai există o sinagogă și doar în cazul celor care pot fi salvate în actualul context. Un alt aspect semnalat și la alte ediții Bereshit de către Silviu Vexler a fost acela al nevoii de susținere a vieții religioase în sinagogile din țară, pe lângă rolul cultural și comunitar pe care îl au. „Este minunat să vezi la Bereshit atât de mulți oameni. Dar povestea asta rămâne frumoasă doar dacă dumneavoastră continuați în comunitățile de acasă ceea ce vedeți aici.”

Din public s-a pus de asemenea problema antisemitismului contemporan și a siguranței evreilor din România. Legat de această temă, deputatul Silviu Vexler a prezentat situația politică din țară, în opinia sa, vorbind despre prezența în parlament și de intenția de vot pentru partidele extremiste. Cu acest prilej, Silviu Vexler a mulțumit din nou instituțiilor publice din domeniul securității, poliției și jandarmeriei pentru activitatea lor de protejare a comunităților evreiești din România, încheind cu un mesaj de speranță și credință în viitorul vieții evreiești din România.

Dr. Lior Ben Dor, ambasadorul Statului Israel: „Suntem un stat puternic”

Invitat la o sesiune a Bereshit 24, ambasadorul Israelului a arătat că, deși în cel de al 78-lea an al existenței sale Israelul se confruntă cu multe dificultăți, „[noi] suntem mulțumiți. Avem provocări, dușmani în jurul nostru și antisemitismul, dar lucrurile merg spre bine. Suntem puternici, avem un stat puternic”. În acest context, el a exemplificat cu felul în care Israelul a putut depăși trauma zilei de 7 octombrie 2023, făcând față cu succes pericolului și slăbind forțele Hamas și Hezbollah. „Va dura un timp până când se va percepe schimbarea realității și vom face față în continuare și altor provocări. Dorim să aducem cât mai mulți evrei în Israel și să-i aducem înapoi pe israelienii care au ple-

cat în străinătate”, a arătat domnia-sa.

Ca perspectivă, ambasadorul Israelului a vorbit despre dorința de a încheia pace cu cât mai multe state arabe. În această direcție, țara se confruntă cu mari dificultăți, deoarece, chiar dacă există acorduri bune cu guvernele statelor respective, populațiile, în general, au o atitudine ostilă și nu acceptă acordurile încheiate.

O altă problemă, a enumerat vorbitoarea, este cea a minorității arabe din Israel: ea reprezintă 20% din populație și simpatizează cu palestinienii. La ONU sunt peste 50 de state care votează în permanență rezoluții antiisraeliene, iar în întreaga lume trăiesc peste 1,5 miliarde de musulmani, mulți cu atitudine ostilă față de Israel.

Referindu-se, în contextul unor întrebări, la clivajul care se manifestă în societatea israeliană, vorbitoarea a arătat că Israelul este un stat democratic, cu diferite opinii, și până la urmă votul va decide orientarea țării. În ceea ce privește propaganda antiisraeliană din lume, dr. Lior Ben Dor a arătat că întotdeauna acțiunile unor state puternice au fost criticate, iar „noi suntem un stat puternic, de aceea nu putem fi aplaudați”, dar este preferabil așa, „decât să fim slabi și lăudați”.

Oneg Șabat și Havdala pe malul mării

Și de această dată, organizatorii Bereshit au oferit participanților o experiență iudaică completă pentru un Oneg Șabat veritabil, cu muzică tradițională, cu o cină evreiască așa ca la carte, cu povești și regăsiri în jurul mesei, între prieteni vechi și noi. Cât

despre Havdala, în briza de la malul Mării Negre, membri ai comunităților din toată țara s-au bucurat de lumina lumânărilor, au cântat și s-au prins în horă împreună, urându-și Șavua Tov!

Subiecte incitante în cadrul conferințelor Limmud

Ca la fiecare ediție, cele două evenimente Limmud au constituit cadrul pentru a prezenta subiecte deosebit de incitante. La Limmud 1, desfășurat în plen, a fost invitat Iusuf Murat, muftiul cultului musulman din România, pentru o sesiune de întrebări și răspunsuri cu publicul.

Arătându-se extrem de deschis către membrii comunităților evreiești, domnul Iusuf Murat a vorbit despre preocupările comunității musulmane din România, atât în Dobrogea, cât și în restul țării. Diversitatea etnică, religioasă și culturală a Dobrogei, în raport cu buna conviețuire a acestor minorități de-a lungul secolelor, este un exemplu puternic pentru toată lumea, a subliniat domnia-sa. Tocmai de aceea, acest echilibru format în timp trebuie menținut prin respect și sprijin reciproc între culte. Iusuf Murat a vorbit (Continuare în pag. 4)

Bereshit 24 și reinaugurarea Sinagogii Mari din Constanța

(Urmare din pag. 3) despre nevoia comunității sale religioase de pregătire a personalului clerical, având în vedere că, în prezent, viața religioasă este asigurată doar cu absolvenții unui singur cole-

giu înființat în anii 1990. O instituție de învățământ superior dedicată formării personalului clerical este cu adevărat necesară, a transmis muftiului cultului musulman din România, care a amintit de principiul protejării și promovării minorităților religioase de către țările care le găzduiesc, ca o formă de păstrare a valorilor comune ale unei națiuni, valori care trebuie să cuprindă libertățile religioase.

Dialogul muftiului cultului musulman cu membrii comunităților evre-

iești din România a fost unul cald și deschis, care a arătat respectul reciproc al celor două minorități, dar și dovada că raportarea la binele comun, sprijinul reciproc și conservarea și promovarea patrimoniului cultural, istoric și religios pot garanta buna conviețuire în societate.

Pentru Limmud 2, însemnând împărțirea cursanților în trei grupe cu diferite subiecte, organizatorii au adus o inovație. Ele au fost prezentate în plen, vorbitorilor li s-au acordat aproximativ 20-25 de minute, astfel că toți cei de față au putut urmări temele. Jurnalista Eva Galambos a vorbit despre tragedia vasului Struma, subiect strâns legat de tema abordată de dr.

Tami Salmon-Mack, Carmen Hannah Iovițu, directoarea Muzeului de Istorie a Evreilor „acad. dr. N. Cajal”, despre contribuția pictorilor evrei la Revoluția română din 1848, iar prim-cantorul Emanuel Pusztai, absolvent al Academiei de Muzică din Cluj, despre tulburătoarea istorie a cântecului *Hatikva*, devenit imnul de stat al Israelului, cu puternice rădăcini românești.

„Ceea ce ați învățat la Bereshit, să duceți în comunități”

Această idee a fost repetată sub diferite forme, ca o concluzie a celor patru zile, de toți cei care au vorbit în ultima zi, la încheierea programului. Profesorii au concretizat recomandarea, subliniind importanța studierii și răspândirii învățăturilor despre etica evreiască din Pirket Avot, a studiilor Torei care la ora actuală este la

dispoziție și în limba română, datorită traducerilor rabinului Șlomo Sorin Rosen.

În cuvântul său de încheiere, Silviu Vexler, președintele FCER, a evocat evoluția Bereshit, ca subiecte abordate și ca număr de participanți. „Cel mai mare câștig al Bereshit este ceea ce omul păstrează în minte și dă mai departe”, a declarat președintele FCER. El a mulțumit atât participanților, prezenți în număr mare la prelegeri, cât și celor care au organizat evenimentul.

Aceleași mulțumiri au fost adresate de către Israel Sabag organizatorilor și tuturor celor implicați, în special președintelui Silviu Vexler. Apreciind conținutul tuturor edițiilor Bereshit, Israel Sabag a subliniat necesitatea unor schimbări, pentru ca viitoarele ediții să fie și mai atractive. Foarte important este nu numai să ne întâlnim, ci și să transmitem celor din comunități ceea ce am învățat, să venim la sinagogă, astfel ca ele să fie pline, iar comunitățile să organizeze mai multe activități cu teme comune, cum sunt Keshet, taberele pentru copii, tineret și altele. Trebuie să facem viața evreiască mai vie, a atras atenția vorbitorului.

În încheiere, Adrian Gueron i-a mulțumit în mod special lui Israel Sabag, fără de care nicio ediție a Bereshit nu s-ar fi realizat.

Claudia BOSOI
Dan DRUȚĂ
Eva GALAMBOS

Povestea Sinagogii Mari din Constanța

Tema aleasă pentru rubrica noastră din acest număr o constituie istoricul Sinagogii Mari din Constanța. De astă dată, din motive pe care le vom detalia mai jos, traseul bibliografic nu va fi cel clasic – o incursiune în presa evreiască de limbă română de la confluența secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Unul dintre cercetătorii contemporani cu noi care au scris despre evreii din Constanța este dr. Florin C. Stan, de la Universitatea Ovidius, autorul lucrării *România-Israel: relații bilaterale (1948-1991)*. Din articolul său intitulat „Evreii din Constanța”, apărut în revista *Cumidava* a Muzeului Județean de Istorie din Brașov, nr. 29 din 2007, aflăm o serie de informații interesante.

Povestea Sinagogii Mari din Constanța începe în anul 1872 când, pe locul sinagogii de azi, de pe strada C.A. Rosetti, nr. 2, era fondată o sinagogă „pentru ovreii numiți «leşesci»” (polonezi, deci așkenazi). Din 1866 ființa și o sinagogă „pentru ovreii «Spanioli»” (sefarzi), pe un teren din strada Mircea, donat de Ismail Kemal Bey, pe atunci diplomat în Imperiul Otoman și mai târziu prim-ministru al Albaniei (1912-1914); pe temelie fostei construcții avea să se ridice, între 1903-1905, Templul israelit de rit spaniol; în timp, din lipsă de credincioși, acesta a devenit nefuncțional și a fost demolat în 1989.

Templul de rit așkenaz situat pe strada C.A. Rosetti, în zona veche a orașului Constanța, a fost construit în urma unui firman al sultanului Abdul Aziz. Pe locul acestui templu, în 1910, președintele Comunității israelite din Constanța, Pincus Șapira, care era și furnizor al Casei Regale a României și important comerciant de ceasuri și bijuterii, solicită o „cavenită autorizare de a construi un templu pe proprietatea Comunității, strada Rosetti colț cu Petru Rareș”; în data de 9 aprilie a aceluiași an, el va primi autorizația de construcție din partea primăriei orașului.

Construcția edificiului, în stil maur, cu influențe caldeene, a început după planurile lui Adolf Linz, arhitect-șef al orașului Constanța, preluate ulterior de arhitectul Anghel Păunescu. Acesta din urmă a făcut modificări și adaptări pentru creșterea gradului de siguranță și punerea în concordanță cu solicitările beneficiarului. Sinagoga a fost proiectată pe o suprafață de 238,37 mp.

Din surse precum *Heritage Constanța* și revista *Tomis* aflăm că lucrările pentru construcția Sinagogii Mari au fost finalizate în 1914, anul în care edificiul a și fost înregistrat oficial în evidențele primăriei. Însă lăcașul de cult a început să fie folosit pentru oficierea serviciilor religioase încă din 1911, imediat ce interiorul a devenit practicabil.

În anii 1912 și 1913 s-au desfășurat Războaiele Balcanice, iar în 1914 a început Primul Război Mondial, astfel că spațiile ziarelor din epocă au fost aproape complet absorbite de relatări pe aceste teme, evenimentele comunitare locale trecând în plan secund. Realitățile istorice menționate, la care s-a adăugat intrarea în funcțiune etapizată a sinagogii, în intervalul 1911-1914, ne îndreptățesc să credem că la acea vreme nici nu s-a mai organizat o inaugurare amplă, de vreme ce presa evreiască de atunci nu a reflectat în paginile sale un astfel de eveniment.

PAGINI DIN ISTORIA PRESEI EVREIEȘTI

Sinagoga Mare este o bijuterie arhitecturală de o vârstă cu Cazinoul constănțean. Spre deosebire însă de Cazinou, inaugurat în 1910, în prezența Principelui Ferdinand și a oficialităților locale, finalizarea lucrărilor la Sinagoga Mare în 1914 – a căror finanțare fusese asigurată de președintele comunității și din donații

particulare ale membrilor acesteia, fără fonduri publice – nu a fost marcată printr-o ceremonie oficială, în contextul geopolitic existent. Totuși presa locală românească (*Farul Constanței*, *Viitorul Dobrogei*, *Conservatorul*) a publicat scurte relatări, subliniind rolul proeminent al comunității evreiești în dezvoltarea economică și culturală a orașului și benefica opțiune la diversitate, toleranță și bună înțelegere interetnică.

Istoria Sinagogii Mari nu a fost lipsită de încercări și greutate. În „Dare de seamă dela 10 septembrie 1914 până la 20 martie 1916”, publicată de Comunitatea israelită din Constanța, găsim o mențiune a Sinagogii Mari, scrisă de președintele Pincus Șapira, aflăm despre un moment greu, de răsturnare a stâncii lui Sisif după ce

Foto din arhiva CSIER. Sinagoga Mare din Constanța, 1987

aceasta fusese urcată în înălțimi: „Un moment important în viața Comunității noastre a fost clădirea unui nou Templu, care să corespundă importanței localității și pentru a cărei înfăptuire toată suflarea evreiască a făcut sacrificii; dar, tocmai când așteptam să terminăm și cu mobilierul pentru a-l inaugura în mod oficial, a survenit un accident al instalațiilor de apă care

Claudia BOSOI
(Continuare în pag. 5)

Povestea merge mai departe

Sinagoga Mare din Constanța devine un nou punct de atracție în oraș

La scurt timp după recenta reînnoire, Sinagoga din Constanța s-a distins atât ca un nou punct de atracție turistică din oraș, cât și ca un nou spațiu pentru găzduirea evenimentelor culturale. Mai multe grupuri de turiști, precum și pasionați de istorie și arhitectură au trecut până acum pragul sinagogii renăscute, iar președintele Comunității Evreilor din Constanța, Sorin Lucian Ionescu, a transmis o scurtă relatare pentru revista *Realitatea evreiască*, despre primele două evenimente culturale găzduite deja de Sinagoga Mare din Constanța.

„Pe 12 iunie a avut loc, la Sinagoga Mare din Constanța, lansarea volumului de poezie *shutApp*, aparținând poetului Jean-Lorin Sterian, într-un nou spațiu cultural și religios. Au vorbit Eduard Rosentzweig, Sorin Roșca, Vasile Leac și Sorin Lucian Ionescu, președintele Comunității Evreilor din Constanța.

Cu numai o săptămână înainte, Sinagoga Mare din Constanța a găzduit un eveniment cultural de excepție, odată cu vernisajul expoziției de pictură și grafică „SĂRBĂTOARE”, o manifestare artistică ce marchează deschiderea acestui monument emblematic către întreaga comunitate locală. Evenimentul a oferit publicului ocazia de a descoperi un spațiu încărcat de istorie și spiritualitate, prin intermediul artei contemporane. Au expus pictorița constănțeană Marieta Besu și Lia Laufer Rosenfeld din Israel”, a transmis Sorin Lucian Ionescu.

(R.E.)

Cabinetul israelian, îngrijorat de conținutul Memorandumului de la Islamabad

Memorandumul de înțelegere dintre SUA și Iran, menit să pună capăt războiului dintre Washington, Teheran și Tel Aviv, a provocat în lume reacții dintre cele mai extreme, de la elogiile unor state musulmane și arabe, ale participanților de la reuniunea G7, respectiv marile țări europene, până la rezerve prudente, scepticism sau critici acerbe, venite din alte direcții. De fapt, este un document preliminar în 14 puncte, care prelungeste cu 60 de zile acordul de încetare a focului, pune capăt confruntărilor și oferă un răgaz pentru ca părțile implicate în conflict să ajungă la un acord cu privire la problemele care au dus de fapt la declanșarea războiului. Numai că, așa cum arată la ora actuală imaginea scenei politice, există o serie de omisiuni grave, care justifică îngrijorarea partenerului SUA, Israelul, a clasei politice, atât a coaliției la putere, cât și a opoziției.

Israelul nu a fost invitat să participe la formularea textului documentului, nu a fost consultat și nici nu a cunoscut conținutul acestuia. Drept consecință, dintre chestiunile esențiale care au constituit cauza confruntărilor americano-israeliano-iraniene – accesul Teheranului la arma nucleară, situația rezervelor de uraniu îmbogățit, programul de rachete balistice și sprijinul acordat de Teheran organizațiilor teroriste –, în Memorandum a apărut doar o formulare aproximativă, și anume: Iranul se angajează să nu cumpească niciodată sau să dezvolte vreodată arme nucleare și va pregăti condițiile pentru viitoarele discuții tehnice cu privire la rezerva de uraniu îmbogățit. Nu se știe în ce măsură se vor regăsi acestea în acordul final, dacă vor fi negociate și cum, mai ales ținând seama de declarația președintelui Trump, potrivit căreia trebuie lăstate Iranului niște rachete balistice în condițiile în care celelalte state dispun de ele. O altă problemă sensibilă și aflată în ceață este prezența armatei israeliene în sudul Libanului, pe care Israelul vrea să o mențină.

Una peste alta, reacțiile dominante din Israel, au apreciat numeroase publicații israeliene, americane și europene, au fost furia, o profundă îngrijorare și condamnarea generală de către tot spectrul politic. Liderii politici și militari israelieni, scria publicația politică americană Axios, consideră acordul drept un dezastru strategic, care nu ține cont de prioritățile de securitate ale Israelului. În aceste condiții, într-o primă reacție, premierul Benjamin Netanyahu a declarat că Israelul nu este parte a Memorandumului și nu trebuie să respecte prevederile acestuia, iar ministrul apărării, Israel Katz, a afirmat că Israelul nu se va retrage din Liban decât în urma negocierilor cu guvernul libanez. Mai mulți deputați din Knesset au considerat că Memorandumul este „o afacere proastă”, o astfel de critică fiind formulată și de legislatori americani, chiar republicani, afirmându-se că ar fi mai proastă chiar decât acordul semnat de Barack Obama.

Pentru Benjamin Netanyahu, Memorandumul și relațiile cu SUA și cu președintele Trump sunt importante deoarece este vorba de asigurarea supraviețuirii statului evreu, dar cele cuprinse în Memorandum nu garantează acest deziderat. Căci oricât de mult vorbește Donald Trump de victorie, Iranul, cu toate pierderile suferite, a ieșit mai întărit ca prestigiu, și-a păstrat rolul de actor politic în

Orientul Mijlociu, fiind în continuare o amenințare, nu numai pentru Israel, ci și pentru țările arabe din Golf, care au crezut (în naivitatea lor) că SUA și Israelul vor doborî Teheranul.

În afara problemei relațiilor externe, premierul israelian se va confrunta peste câteva luni cu alegerile legislative. Este posibil să asistăm la sfârșitul regimului Netanyahu, deoarece premierul i-a dezamăgit pe israelieni. Alături de tragedia din 7 octombrie 2023, se înscrie eșecul confruntărilor cu Iranul și divorțul de SUA. Israelul are nevoie de o altă strategie care să-i asigure supraviețuirea, bazându-se pe forțe proprii, și Netanyahu este conștient de această situație. Problema este că nu mai are prea mult timp să schimbe macazul.

În concluzie, așa cum arată lucrurile acum, șansele de supraviețuire ca lider politic ale lui Netanyahu sunt foarte mici, doar dacă fostul său prieten, președintele american, nu va face un gest de salvare. Numai că rolul lui de agent electoral al prietenilor lui, vezi cazul Ungariei, s-a finalizat cu un eșec. Speranța este ca Memorandumul să fie doar un document de îndrumare, iar negocierile care au început să dea satisfacție, măcar parțial, cerințelor aliatului fidel al Statelor Unite, Israelul.

Eva GALAMBOS

Patrulaterul iadului

Am tot studiat în ultimele luni dinamica relațiilor din Partidul Nazist și cum s-au sabotat între ei lacheii lui Hitler. Cred că personalitatea mustăciosului „pictor” austriac ratat a eclipsat alte forme de nebunie, insuficient analizate.

De pildă, Himmler. Genul silențios, a construit un mecanism infernal de ucidere în masă, dar fără dorința de a face din asta un show. Pe de altă parte, Goebbels, poate cel mai antisemit dintre nebuni, a fost un maestru al propagandei. Un show-man capabil să-l întrecă pe Hitler în retorică, în discurs. El a presărat propaganda în orice formă de divertisment. Diavolească mișcare! A adus radiourile în casele tuturor nemților, până într-acolo încât aparatele primiseră supranumele de „pliscul lui Goebbels”. Putea, la propriu, printr-un simplu buton, interveni oricând și schimba direcția referitoare la ce otravă se toarnă în urechile nemților. Un ins profund imoral, își înșela nevasta cu actrițe de varietate (e faimoasă legătura sa cu o starletă cehoslovacă, făcuse carieră în filmele cu nuanțe erotice pentru vremea respectivă, filme în care, evident, din rațiuni propagandistice, nu puteau fi distribuite actrițe germane), șantajat tocmai în această speță de Göring, alt nebun (mai puțin antisemit decât Goebbels, cumva mai pragmatic și cu siguranță mai dedulcit lăfăirii în lux) obsedat de contraspijonaj.

Cele două tipuri de personalitate au intrat inevitabil în conflict, iar conflictul lor a alimentat mașinăria urii și a sfârșit prin a-l împinge pe Hitler la decizii din ce în ce mai aberante. Până când de la Noaptea de Cristal s-a ajuns la ani întregi de orori, s-a ajuns la Shoah...

Acest patruleter al răului, Hitler-Himmler-Göring-Goebbels, a sfârșit prin a se autolichida. Toți s-au sinu-

Povestea Sinagogii Mari din Constanța

(Urmare din pag. 4) a determinat surparea terenului și amenințarea cu căderea Templului, fapt pentru care am fost somați să îl dărâmăm. Pentru acest motiv, am intentat proces și care durează de aproape patru ani, iar în urma constatărilor, expertizelor și contra-expertizelor făcute, s-a stabilit că deteriorarea Templului a fost determinată de spargerea conductei de apă și că avem dreptul la despăgubiri de Lei 18.000, cu cari să se facă o consolidare.

Cu toată această despăgubire ce cred că ne va fi recunoscută, Comunitatea tot este păgubită, căci este nevoită a dărâma Templul, pentru a-l reface; însă, în urma unei împăcări ce sper a face pe cale de tranzacțiune cu Primăria locală, paguba Comunității va putea fi suportabilă.”

Mai târziu, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Sinagoga Mare a fost transformată de trupele

germane – la fel ca Templul sefard din Constanța – în depozit militar pentru hrană și echipamente; starea ei s-a degradat în mod accentuat după cutremurul din 1977. În 2007, când istoricul Florin C. Stan publica articolul citat la începutul expunerii noastre, el scria: „[Sinagoga Mare] dănuiește încă în condiții deosebit de vitrege, restaurarea sa în cel mai scurt timp fiind absolut vitală.”

În ultimii 14 ani, Federația Comunităților Evreiești din România și Comunitatea Evreilor din Constanța au depus eforturi extraordinare pentru a salva acest edificiu atât de important pentru istoria orașului și pentru istoria comunității evreiești în special. Restaurarea și reînnoirea Sinagogii Mari din Constanța la începutul acestei veri

este o adevărată victorie a culturii memoriei împotriva uitării și a degradării continue a patrimoniului nostru cultural, istoric și religios.

cis. Toți. Din păcate, au făcut-o cu treizeci de ani mai târziu decât ar fi fost necesar, după ce au apucat să arunce lumea într-o demență, într-un război total.

Interesantă (academic) este și preluarea culturii germane de către acel acuarlagiu fără talent care a fost Hitler, picat la Belle Arte în Viena. Viziunea nazistă asupra culturii era grotescă: un popor de supraoameni, obligat la război permanent, care are menirea (divină, vezi Doamne!) de a eradica „rasele inferioare”, și mai ales evreii, țapul ispășitor preferat în istoria mondială.

Toate acestea sunt lecții. Oamenii ca aceștia nu apar de nicăieri. Politici precum aceștia nu apar de nicăieri. Ei sunt anunțați, vestiți, au un fel de carieră și, înainte de a fi prea târziu, ei se grupează, iar dacă nimeni nu profită de tensiunile din interiorul acestor grupări, pentru a-i destrutura, ajung, pentru o tragică vreme, de neoprit!

TZMARMORET

Göring a vrut să-l împiedice pe Goebbels să acumuleze mai multă putere și mai ales a vrut să nu îi cedeze controlul mediatic asupra Prusiei. Goebbels a vrut și el să-l împiedice pe rubicondul fost pilot de avion din Primul Război Mondial să devină al doilea om după Hitler în Reich. Și Himmler a vrut să-l împiedice pe amândoi, iar Hitler a intrat ușor în propriul mit al salvatorului. Nebunul care se crede mântuitorul rasei ariene și a sfârșit prin a fi cel care a împins lumea într-o catastrofă...

Și încă o dată: a expirat timpul de garanție oferit de Al Doilea Război Mondial! Oamenii au uitat pur și simplu, generațiile vechi s-au stins, iar cele noi s-au mutat în on-line, roabe ale inteligenței ar-

tificiale, preferând absența gândirii și a memoriei. Și tocmai de aceea astfel de inși dereglați au din nou trecere și reușesc din nou să se coguleze, să ducă politici de exterminare culturală și economică. Până la genocid mai e doar un pas și tot mai des e făcut.

Secolul al XXI-lea, din care a trecut un sfert, se anunță mai sângeros, mai stupid, mai brutal decât secolul al XX-lea, pentru că nu i-a învățat lecțiile. Se anunță, pur și simplu, a fi ultimul din istorie.

Toate aceste povești cu naziști par vechi și încheiate. Vechi sunt, dar în niciun caz nu sunt încheiate. Limbajul urii este din nou la liber. Antisemitismul este în floare (floriile răului!). Șovinismul prosperă. Xenofobia generează profit. Algoritmii rețelelor sociale încurajează stimularea permanentă a fricilor și „discuțiile” în contradictoriu. Și uite așa nici nu știm când am ajuns să trăim într-un spital de nebuni! Și ar trebui să știm ce e la următorul peron: sfârșitul. Dar nu mai știm, pentru că n-am învățat la timp.

Propagandiștii de astăzi s-au inspirat masiv din Goebbels, diabolizarea lui Soros este o mișcare de manual goebbelsian. Orwell a fost depășit. Chiar și maeștrii agitpropului, comuniștii ruși, au fost depășiiți de urmașii lor care seamănă la fiecare pas otravă în on-line peste tot în lume.

Manipularea a atins astăzi dimensiuni gigantice. Să mulțumim nesfârșitelor posibilități pe care ni le-a oferit internetul, nu doar de a avea acces la cunoaștere, ci mai ales de a fi din ce în ce mai proști...

Mirific progres, n-am ce spune, i-ar fi plăcut și lui Caragiale! Unul dintre puținii noștri cărturari complet neatînși de boala severă a antisemitismului, de altfel...

Andrei CRĂCIUN

TES FEST, ediția a XI-a

În perioada 25-30 mai a.c., Teatrul Evreiesc de Stat din București a organizat a XI-a ediție a Festivalului Internațional de Teatru Idiș, TES FEST, unul dintre cele mai importante evenimente dedicate promovării limbii și culturii idiș la nivel internațional.

Timp de șase zile, festivalul a oferit publicului un program divers, reunind spectacole de teatru, concerte, workshopuri de dans, precum și conferințe dedicate promovării limbii și culturii idiș. Ediția din acest an a adus pe scena TES artiști din Israel, Germania, Polonia, oferind spectatorilor oportunitatea de a descoperi o varietate de expresii artistice și perspective culturale.

A XI-a ediție a festivalului a avut o semnificație aparte: ea s-a desfășurat în anul aniversării a 150 de ani de la data la care Avram Goldfaden a întemeiat primul teatru idiș la Grădina Pomul Verde din Iași. În acest context, festivalul a celebrat nu doar continuitatea unei tradiții culturale, ci și contribuția sa la patrimoniul artistic universal.

Festivalul Internațional de Teatru Idiș, TES FEST, este organizat de Primăria Municipiului București, prin Teatrul Evreiesc de Stat, cu sprijinul Institutului Cultural Român, al Guvernului României, prin Departamentul pentru Relații Interetnice, al Ambasadei Statului Israel în România, al Federației Comunităților Evreiești din România, precum și al Complexului Educațional Laude-Reut.

Cristina Mohan, directorul executiv al TES FEST, a adresat un cuvânt de bun-venit spectatorilor și a vorbit despre TES FEST în contextul celor 150 de ani de teatru evreiesc profesionist: „Aniversăm astăzi, pe parcursul a șase zile de festival, 150 de ani de existență a teatrului evreiesc profesionist din România. Ne gândeam că poate 11 ediții de festival înseamnă mult, dar privind în urmă și spre viitor, cei 11 ani ai TES FEST sunt puțini față de istoria teatrului evreiesc din România.”

Directorul Teatrului Evreiesc de Stat, regizorul Andrei Munteanu, a evocat, în cadrul ceremoniei de deschidere a festivalului, menirea și continuitatea acestui eveniment cultural din România, care promovează cultura și teatrul idiș în țara în care s-a născut teatrul evreiesc: „Anul acesta suntem sub zodia aniversării a 150 de ani de la apariția teatrului evreiesc profesionist în lume. România este țara în care s-a născut teatrul evreiesc, în care Avram Goldfaden a găsit solul cel mai fertil pentru a pune bazele unei companii de teatru. (...) Teatrul evreiesc în limba idiș este astăzi un fenomen care se desfășoară pe toate continentele.” Totodată, regizorul An-

drei Munteanu a vorbit și despre diversitatea tematică a ediției din acest an și a mulțumit tuturor partenerilor implicați în realizarea acestui eveniment cultural.

Deputatul Silviu Vexler, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, a remarcat: „De-a lungul anilor, acest teatru idiș și limba care stă în spatele lui au fost definite de o dragoste față de cultura evreiască pe care nu o veți mai regăsi absolut nicăieri altundeva. (...) Acești oameni, actorii care își desfășoară activitatea în această clădire minunată și întreg personalul tehnic sunt, din punctul meu de vedere, cu adevărat magicieni.” Președintele FCER a subliniat dedicarea pe care actorii și întregul personal o dovedesc, aducând „în fața publicului o lume”. „Atunci când aveți posibilitatea, treceți pragul Teatrului Evreiesc de Stat, să îi cunoașteți pe acești oameni minunați! Ceea ce veți vedea aici nu veți putea vedea în niciun alt loc din lume. Limba idiș este un artefact al istoriei, un artefact viu, care face parte din identitatea evreilor din România și nu numai.”

Spectacole de teatru și operă pe scena TES

Cea mai recentă premieră a Teatrului Evreiesc de Stat, spectacolul *Abatorul de vise*, de Peretz Hirschbein, regia Alexandru Weinberger-Bara, a deschis prima seară a festivalului. Producția conturează un microunivers devoalat de tensiuni și conflicte, precum și de o poveste de dragos-

te; teme universale care pot atinge aproape orice mediu atemporal. Autorul Peretz Hirschbein (1880-1948) reprezintă una dintre figurile proeminente ale culturii idiș moderne: dramaturg, prozator, jurnalist și regizor, un artist complet al primei jumătăți a secolului al XX-lea.

A doua seară a adus pe scena Teatrului Evreiesc de Stat spectacolul de operă *Shulamit*, semnat de Dina Pruzhansky, regia Andrei Munteanu, o coproducție cu Studioul de Operă din Ierusalim. Acesta este un spectacol realizat cu sprijinul Ambasadei Statului Israel în România și al Complexului Educațional Laude-Reut. Libretul, în limbile ebraică și idiș, este inspirat de textele originale ebraice din *Cântarea Cântărilor* și *Ecleziastul* și prezintă povestea de dragoste între regele Solomon și regina Shulamit.

Regizorul Andrei Munteanu a evidențiat colaborarea TES cu Studioul de Operă din Ierusalim care aduce în fața publicului un spectacol de operă contemporană, ce face trimitere și la opera omonimă semnată de Avram Goldfaden. El a mulțumit ambasadei Statului Israel în România și amba-

sadorului Lior Ben Dor, precum și președintelui Complexului Educațional Laude-Reut, Tova Ben Nun-Cherbis, pentru sprijinul în realizarea acestui proiect.

Ambasadorul Statului Israel în România, E.S. Lior Ben Dor, a mărturisit că este încântat să se afle alături de echipa Teatrului Evreiesc de Stat: „Suntem foarte bucuroși să păstrăm tradiția și moștenirea noastră, iar o parte foarte mare este în limba idiș.” Diplomatul a subliniat importanța culturii și limbii idiș, apreciată atât în Israel, cât și în diaspora.

Teatrul Evreiesc Ester Rachel și Ida Kamińska din Varșovia a oferit publicului spectacolul *Cântarea Cântărilor*, inspirat de textul biblic omonim. Regizat de Jakub Lewandowski și pornind de la o idee semnată de Goida Tencer, spectacolul îmbină limba poloneză cu elemente de idiș, construind o poveste emoționantă, cu multiple straturi, despre intimitate, dorință și memorie. O metaforă a dragostei în forma ei intrinsecă, spectacolul invită la meditație și propune spectatorului postura de martor al unui legământ dincolo de timp.

Despre istoria teatrului evreiesc

„Incandescența începuturilor teatrului evreiesc: Sevilla Pastor”, o conferință susținută de dr. Stephan Poen, doctor în medicină și în muzicologie, reputat specialist în estetică vocală, a creionat personalitatea Sevillei Pastor (1906-1981), actriță a Teatrului Evreiesc de Stat și o figură emblematică a culturii idiș. El a punctat repere ale teatrului și dramaturgiei idiș, amintind nume importante ale scenei evreiești din spațiul românesc. Prof. Poen s-a referit de asemenea la personalități ale vieții publice și culturale, mentori, între alții acad. prof. dr. Nicolae Cajal.

Conferința „Moștenirea culturală idiș – 150 de ani de teatru idiș în România” a reunit cercetători și specialiști din domeniul istoriei și al patrimoniului cultural evreiesc din România: prof. univ. dr. Corina Petrescu (Universitatea din Mississippi), prof. univ. dr. Andrei Corbea (Universitatea Al. I. Cuza din Iași), conf. univ. dr. Felicia Waldman (Universitatea din București), dr. Anca Tudorancea (CSIER), dr. Florentina Ghimțu (Institutul Național al Patrimoniului). Prelegerile vorbitorilor au adus în atenția publicului istoria și evoluția teatrului idiș din România, iar discuțiile au abordat relația dintre patrimoniu, memorie și identitate cultu-

rală, reflectată prin resurse și expresii artistice.

Muzica și dansul evreiesc

Muzica tradițională klezmer și dansul evreiesc au întregit atmosfera festivalului, adăugând o dimensiune autentică moștenirii culturale evreiești. Spectacol *Săriți, hoțul! Un cabaret al delincvenților*, produs și regizat de Dori Engel, avându-i ca interpreți pe Dori Engel, Max Eisinger (vioară) și Ira Shiran (acordeon), a creionat un univers paralel al lumii idiș, mai puțin cunoscut acum, dar celebru la începutul secolului al XX-lea în Odessa.

Un cântec, o glumă și un strop în pahar, producție a Teatrului Evreiesc de Stat, jucat în Piața Universității din București, s-a profilat ca un spectacol de cabaret ce reînvie, într-o formă contemporană, spiritul subtil, ironic al cabaretului evreiesc interbelic.

Trupa Bucharest Klezmer Band, a Comunității Evreilor din București, manageriată de președintele CEB, Silvian Horn, a prezentat cele mai cunoscute și îndrăgite melodii din repertoriul klezmer, alături de actorii Teatrului Evreiesc de Stat, într-un concert care are în centru viața evreiască autentică.

Concertul *Idișul este cool!*, semnat de Mark Kovnatsky alături de Orchestra Teatrului Evreiesc de Stat, a completat registrul muzical evreiesc cu unele dintre cele mai apreciate ritmuri muzicale evreiești. Tradiția și ritmurile dansurilor au putut fi descoperite și în cadrul workshopurilor *Să dansăm!*, coordonate de violonistul și compozitorul Mark Kovnatsky, unul dintre cei mai apreciați interpreți ai muzicii idiș contemporane.

Moartea unui comis voiajor

Ultima seară a TES FEST s-a încheiat cu premiera spectacolului *Moartea unui comis voiajor*, de Arthur Miller, în regia lui Avi Hoffman, o coproducție realizată special pentru această ediție a festivalului și prezentată în limba idiș.

Avi Hoffman și Maia Morgenstern dau viață cuplului protagonist Willy și Linda Loman. Distinsă cu Premiul Pulitzer pentru Dramaturgie, piesa prezintă conflictul dintre iluzia visului american și deziluzia propriei existențe. În viziunea scenică propusă de Avi Hoffman, granița dintre realitate și memorie devine tot mai fragilă, iar personajele alternează rând pe rând între prezent și fantasmalele trecutului. Plasați într-un cadru al tragediei continue, membrii familiei sunt sfâșiați între două tipuri de datorii, de ordin moral și cotidian. Un spectacol despre drama unei familii care oscilează între loialitate, dezamăgire și nevoia de adevăr într-o lume dominată de succesul iluzoriu.

Dan DEMETRIAD

Idealurile, iluziile și deziluziile visului american

Ediția a XI-a a Festivalului Internațional de Teatru Idiș TES FEST s-a încheiat cu *Moartea unui comis-voiajor*, de Arthur Miller, una dintre piesele celebre ale teatrului american, considerată de Miller „o bombă cu ceas, plasată sub toată absurditatea capitalismului american, sau, cel puțin, sub această pseudo-viață care își închipuie că poate ajunge la nori urcându-se pe un frigider și fluturând spre lună o ipotecă plătită integral, în sfârșit triumfătoare.”

Erou tragic al secolului al XX-lea, „un comis-voiajor trebuie să viseze”, Willy Loman ajunge la nori zâmbind disperat, în speranța că oamenii îi vor zâmbi la rândul lor. El este un actor, un personaj de vodevil care pare a se descurca admirabil „cu un zâmbet și o pereche de pantofi lustruiți”, transformându-și viața în spectacol, în încercarea de a-i înțelege sensul și căutând aplauze și succesul pe care crede că le merită. Mai presus de orice, vrea să fie simpatizat de ceilalți. Greșeala sa este că el confundă rolul pe care îl interpretează cu persoana care își dorește să fie. Crede că imaginea reflectată în ochii celor în fața cărora performează este reală. Crede că reclamele spun adevărul. Este nedumerit când realitatea contrazice

promisiunile visului american.

Maestrul dramei moderne, supranumit „conștiința teatrului american”, Miller folosește traiectoria tragică a lui Willy pentru a demonta și a critica mitologia postbelică a „visului american”. *Moartea unui comis-voiajor* debutează cu referințe la mașini, simbol al culturii și spiritului american, al libertății de mișcare și al statutului social. Însă Miller utilizează aceste semnificații pozitive ale simbolului în mod negativ și ironic. În copilărie, Biff și Happy (excelent interpretați de Mihai Nițu și Andrei Miercure), sub entuziasmul copilăresc al tatălui lor, îi curățau și îi lustruiau mașina într-o manieră ce dobândise caracterul unui ritual duminical. Asocierea din trecut a mașinii cu fericirea familiei contrastează cu simbolul mașinii din prezent, ale cărei implicații includ epuizarea mentală și fizică, un mijloc de sinucidere și moartea. Minte lui Willy începe să cedeze, dar încă mai crede că farmecul și optimismul său îl vor face bogat. La începutul piesei, realitățile vieții îl bântuie și el vine acasă din călătorie epuizat după condus. Soția sa Linda (Maia Morgenstern) îi atrage atenția: „Trebuie să te odihnești. Nu poți s-o mai duci așa. Nu ți-ai odihnit și mintea. Tu ți-o frământă prea mult,

asta-i problema.” Presiunea sub care trăiește Willy dizolvă granița dintre real și imaginar. Se luptă disperat să-și salveze sentimentul valorii personale, care să-i facă existența suportabilă într-o societate capitalistă ale cărei mecanisme tind să subordoneze nevoile umane imperativelor succesului și eficienței. El se „condu-

ce” pe sine până la epuizare, iar în oboseala sa disperată mașina îi scapă de sub control și, asemenea vieții lui, urmează să fie distrusă. Simbolul își atinge intensitatea finală în punctul culminant al piesei, când Willy se urcă

la volan și pornește într-o ultimă călătorie, în întuneric și moarte.

Actorul Avi Hoffman (Willy Loman), distins cu Premiul Drama Desk pentru Cel Mai Bun Actor pentru interpretarea rolului Willy Loman, excelează deopotrivă și în ipostaza de regizor, oferind o interpretare profundă și o regie de mare finețe acestei „tragedii a omului de rând”. Întrebat despre dificultatea montării piesei *Moartea unui comis-voiajor* la TES FEST, Avi Hoffman a declarat: „Este o operă profundă și complexă din punct de vedere psihologic, scrisă de unul dintre cei mai mari dramaturgi din istoria teatrului, Arthur Miller. Traducerea și adaptarea în limba idiș au fost realizate de unul dintre cele mai importante cupluri artistice ale teatrului idiș, Joseph Buloff și soția sa, Luba Kadison. (...) Am avut privilegiul de a lucra [în limba idiș] cu actori excepționali. Toți actorii implicați sunt talentați, dedicați și extraordinari. Au muncit enorm pentru a realiza spectacolul la nivelul pe care mi l-am dorit, într-un timp foarte scurt. Ca regizor (...) am montat piesa atât în SUA, cât și în Canada. (...) În România totul a fost realizat la un nivel artistic foarte înalt: decorul, sunetul, luminile și costumele au fost impresionante. Producția românească a fost mult mai sofisticată și mai spectaculoasă. Așadar, bravo, România!”

Edith NEGULICI

Rita Levi-Montalcini: de la oul de găină la premiul Nobel

În anii celui de Al Doilea Război Mondial, într-o Italie în care legile rasiale îi scosese de pe evrei din universități și din mai toate profesiile, o tânără cercetătoare își muta microscopul din dormitor în pivniță de fiecare dată când începeau bombardamentele. Lucra cu embrioni de pui, cu ace de cusut transformate în instrumente de microchirurgie și cu o încăpățănare care avea să schimbe istoria neurobiologiei. Numele ei era Rita Levi-Montalcini și, peste câteva decenii, avea să primească Premiul Nobel pentru descoperirea factorului de creștere a nervilor, NGF.

Povestea ei începe la Torino, unde s-a născut la 22 aprilie 1909, într-o familie evreiască sefardă, cultivată și prosperă. Tatăl, Adamo Levi, era inginer electrician și matematician, mama, Adele Montalcini, pictoriță. Rita și sora ei geamănă, Paola, erau mezinile dintre cei patru copii. Frațele mai mare, Gino, avea să devină un cunoscut arhitect, iar Anna, sora mijlocie, i-a rămas una dintre figurile centrale ale vieții.

În casa Levi-Montalcini educația conta, dar în limitele trasate de tată. Adamo, un părinte conservator, nu credea că o femeie poate împăca o carieră intelectuală cu rolul de soție și mamă. Drept urmare, ideea studiilor universitare pentru fiicele lui nu-l încânta deloc. Rita a insistat până când a obținut permisiunea de a da la medicină, cu condiția să-și plătească singură studiile. Recuperează în timp record materiile care îi lipseau (latină, greacă și matematică), lucrează în timpul liber la o brutărie și, până la urmă, intră la Universita degli Studi di Torino. În 1936 a absolvit medicina și chirurgia cu *summa cum laude*, apoi își începe specializarea în neurologie și psihiatrie, atrasă tot mai mult de cercetare.

Doi ani mai târziu, fascismul i-a închis brutal acest parcurs. În 1938 legile rasiale ale lui Mussolini îi exclud pe evrei din mediul universitar și din multe profesii. Pentru Rita Levi-Montalcini asta a însemnat că nu mai putea lucra oficial în cercetare. Așa că își face propriul laborator în camera ei,

în casa pe care o împărțea cu restul familiei. Nu e o imagine metaforică, ci una literală: un laborator improvizat într-un dormitor din Torino, cu un microscop, instrumente făcute de mână și ouă de găină fertilizate pe care studia dezvoltarea sistemului nervos la embrionii de pui.

Când sirenele anunțau un nou bombardament, Rita își strângea microscopul și speciamele, și le căra cu ea în adăpostul din pivnița casei. Când războiul a făcut Torino de nelocuit, toată familia s-a refugiat la țară, în Piemont. Rita și-a reconstituit și acolo laboratorul, în condiții și mai rudimentare. Lua ouă fertilizate de la fermierii din zonă, le incubă în dispozitive improvizate și continua experimentele printre lipsuri, teamă și nesiguranță. În acei ani a făcut observații esențiale despre felul în care se dezvoltă celulele nervoase și despre moartea

FEMEI EVREICE CARE AU INFLUENȚAT ISTORIA

lor atunci când nu ajung la țintele pe care ar trebui să le inerveze. Tot atunci și-a perfecționat și tehnica de microdisecție, atât de delicată încât avea să spună mai târziu, cu umor, că lucra „la Renaissance”.

În septembrie 1943, după ocuparea nordului Italiei de către germani și instalarea Republicii de la Salò, pericolul a devenit direct. Familia Levi-Montalcini s-a ascuns la Florența, sub identități false, până la eliberarea orașului, în august 1944.

După război, Rita a lucrat câteva luni ca medic într-o tabără de refugiați, tratând oameni care supraviețuiseră deportărilor, foametei și frontului. Apoi s-a întors la Torino și, pentru scurt timp, la viața academică de dinainte.

Momentul decisiv a venit în 1947, când embriologul Viktor Hamburger, de la Washington University din St. Louis, a invitat-o în SUA. Îi citise articolele publicate după război și fusese

impresionat de ingeniozitatea experimentelor făcute în condiții aproape imposibile. Invitația era, la început, pentru câteva luni, ca să poată deveni post-doctorandă în laboratorul său. S-a transformat într-o etapă de peste treizeci de ani.

În laboratorul lui Hamburger, Rita Levi-Montalcini a reluat o întrebare care o obseda încă din Italia: de ce anumite celule nervoase cresc atât de spectaculos, accelerat, în prezența unor tumori? Împreună cu biochimistul Stanley Cohen, a reușit să identifice proteina care provoacă acest proces. Au botezat-o *nerve growth factor*, factorul de creștere a nervilor sau NGF. Descoperirea a schimbat fundamental felul în care astăzi înțelegem dezvoltarea sistemului nervos și a deschis direcții noi de cercetare în neurobiologie, oncologie și studii bolilor neurodegenerative. În 1986, cei doi au primit Premiul Nobel pentru fiziologie sau medicină.

Dar biografia Ritei Levi-Montalcini nu se oprește la Nobel. În ultimele decenii de viață a devenit una dintre figurile publice importante ale Italiei. A condus Institutul Enciclopediei Italiene Treccani între 1993 și 1998, a fost numită ambasador la Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO) în 1999 și, în 2001, senatoare pe viață. În 2009 și-a sărbătorit centenarul la Roma, încă activă intelectual și prezentă în spațiul public.

Rita Levi-Montalcini a murit la Roma, pe 30 decembrie 2012. Avea 103 ani. Dincolo de Nobel, de funcții și de prestigiul unei cariere ieșite din comun, rămâne imaginea unei femei care a refuzat să renunțe la muncă atunci când statul îi interzisese să existe profesional, și care a continuat să facă știință într-un dormitor, într-o pivniță, într-o țară în război. Uneori, marile descoperiri nu se nasc în laboratoare impecabile, ci în încăperi improvizate, din discriplină, curiozitate și o formă foarte rară de tenacitate.

Irina MARKOVITS

COMUNITĂȚI

Cluj

Mai-iunie 2026. Pictură, literatură și muzică evreiască în spațiul cultural clujean

Portretele unei întâlniri din 1945

Evenimentul găzduit în 28 mai de Muzeul de Artă din Cluj, sub genericul „Portretele unei întâlniri din 1945 între Klara Szücs, pictorița de la Auschwitz, și viitoarea scriitoare Júlia Szilágyi”,

s-a încheiat în jurul a patru portrete desenate în vara lui 1945.

Pictorița Klara Szücs (1918-2002), supraviețuitoare a lagărului de la Auschwitz, a poposit pentru câteva luni la Cluj și a locuit în aceeași casă cu viitoarea scriitoare Júlia Szilágyi (1936-2025), pe atunci o fetiță de 8 ani, revenită din refugiu. Ea scăpase de moartea sigură datorită rudelor creștine care i-au înlesnit fuga peste granița de la Feleac, înaintea ghețozării și deportării la Auschwitz a evreilor din Cluj. În toamna anului 1945 Klara Szücs a părăsit Clujul, luând trenul către Slovacia și nu a mai dat niciun semn de viață.

Portretele au fost păstrate timp de 80 de ani în casa Júliei Szilágyi și abia în 2017, în urma unei discuții cu scriitoarea, jurnalista Andrea Ghiță și-a propus să afle care a fost parcursul vieții Klarei Szücs în anii de după război. Rezultatele celor opt ani de investigații s-au concretizat într-un film realizat de echipa emisiunii Transilvania Policromă de la TVR Cluj (regia Andrea Ghiță), pe baza interviului cu regretata scriitoare Júlia Szilágyi, a informațiilor obținute de la Centrul Internațional de Cercetare a Persecuțiilor Naziste de la Bad Arolsen, a documentelor și fotografiilor puse la dispoziție de Mark Bárkányi, nepotul Klarei Szücs (căsătorită Barkanyiova) din Košice.

Klara s-a născut la Oradea în anul 1918, a absolvit Liceul Oltea Doamna, între anii 1937-1943 a urmat academiile de arte frumoase din București și Budapesta. După absolvirea facultății, neputând să-și găsească un loc de muncă, s-a stabilit la Cluj alături de părinții ei. În mai-iunie 1944 Klara și părinții ei au fost deportați la Auschwitz. În condițiile cumplite de la Auschwitz, Klara a conti-

nuat să deseneze. Desenele ei erau moneda de schimb pentru mâncare și haine, pentru a-și salva mama de la selecție... Așa s-a făcut cunoscută ca „mica desenatoare de la Auschwitz”.

Mama Klarei a pierit la Auschwitz. După eliberare, Klara a revenit la Cluj sperând că măcar tatăl ei a supraviețuit. Atunci a cunoscut familia Juliei Szilágyi și a pictat cele patru portrete: două o reprezintă pe Júlia la vârsta de 9 ani, iar celelalte pe mama și mătușa ei. Curând Klara a aflat că tatăl său murise în deportare și atunci a plecat în Slovacia unde supraviețuise una dintre bunicile ei. S-a căsătorit cu profesorul de sport Karol Bárkányi și

a avut un fiu. Klara s-a stins din viață în 2002, fiul ei în 2020, dar trăiește nepotul ei, Mark, care a ajutat substanțial la reconstituirea cursului vieții Klarei.

La eveniment au luat cuvântul Lucian Nastasă-Kovács, managerul Muzeului de Artă din Cluj, filozoful Mihály Szilágyi-Gál, fiul regretatei scriitoare Júlia Szilágyi, și jurnalista Emese Vig.

A participat și un grup de elevi de la Colegiul Național „Emil Racoviță” din Cluj, împreună cu profesoara de istorie Maria Rițiu care predă disciplina Istoria Holocaustului. Elevii, profund impresionați de destinul „micii pictorițe de la Auschwitz”, au subliniat importanța cunoașterii poveștilor de viață ale supraviețuitorilor Holocaustului, care completează cunoștințele predate la ore și au un impact puternic, stărnind empatia ascultătorului.

Cu același prilej a fost prezentată și *Cartea insomniilor*, volumul de memorii al scriitoarei Júlia Szilágyi, tălmăcită în limba română de Marius Tabacu și publicată la Editura Școala Ardeleană.

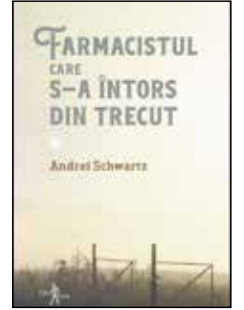
Farmacistul care s-a întors din trecut, al patrulea volum de proză scurtă semnat de Andrei Schwartz din Israel

Lansarea cărții a avut loc în data de 10 iunie, la Centrul Cultural Evreiesc din Cluj, în prezența autorului. Au luat cuvântul Doina Gecse-Borgovan, scriitoare și realizatoare la Radio Cluj, Andrea Ghiță, jurnalistă de televiziune și redactor-șef al revistei electronice *Baabel*, Flavius Petruț, directorul Editurii Actual din Cluj, și autorul volumului lansat.

Al patrulea volum de proză scurtă publicat de doctorul Andrei Schwartz, originar din Cluj și trăitor de câteva decenii în Israel, cuprinde recolta scrierilor publicate în revista electronică *Baabel* în anii 2023-2025 și confirmă calitățile incontestabile de prozator

ale autorului.

Și în cartea de față se regăsesc portrete schițate cu tehnica dialogului, specifică lui Andrei Schwartz, dar, alături de oamenii obișnuiți, de azi și de ieri, israelieni, români sau americani, întâlniți pe stradă, la muncă, în călătorii sau evocați din amintiri, apar eroii și victimele conflictului armat din Gaza, declanșat de masacrul din 7 octombrie 2023: militari, cadre medicale, ostatici. De fapt, acest episod dramatic, care a durat aproape doi ani, constituie sursa principală de inspirație a scrierilor adunate în acest volum, multe dintre ele reflectând frământările autorului în situația politică foarte dificilă traversată de patria sa. În același timp, aceste texte sunt străbătute de un filon puternic de umanism și de o notă de optimism, trăsături caracteristice medicului ATI, Andrei Schwartz.

Muzica klezmer a răsunat din nou în sala mare a Casei de Cultură a Studenților „Dimitru Fărcaș”

Concertul anual tradițional al formației Mazel Tov a avut loc în 10 iunie, pe scena Casei de Cultură a Studenților „Dimitru Fărcaș”, gazdă primitoare a klezmerilor clujești, de peste două decenii. Să ne amintim că formația de muzică klezmer a Comunității Evreilor din Cluj a luat ființă în primăvara anului 2002, fiind prima de acest gen din România anilor de după schimbarea de regim din 1989. Legătura strânsă cu scena casei studențești de cultură se datorează și faptului că soții Sulamita și Vasile Socea – nucleul plin de energie și dăruire al formației – au

cântat și au dansat pe această scenă încă de pe vremea când erau pe băncile conservatorului, respectiv ale facultății de medicină.

Ca de fiecare dată, și la recentul concert formația Mazel Tov s-a prezentat cu un program atent alcătuit, cuprinzând suite și melodii din muzica tradițională evreiască, dar și din musicaluri, cu cântece idiș, israeliene și din repertoriul ladino, dar și cu melodii interpretate în premieră. Membrii formației (Vasile Socea, vioară și conducere muzicală; Sulamita Socea, voce, tamburină; Daniel Simon, clarinet; Radu Merdan, sax sopran; Dorel Rohian, acordeon; Elena Lungu, clape; Antonella Filip, percuție) au încântat audiența, iar publicul, format din clujești și din turiști din țară, din Israel și din Luxemburg, i-a aplaudat din toată inima.

A.G.

Ploiești

Șavuot sub semnul tradiției și magia scenei teatrului idiș

Într-o atmosferă caldă, marcată de bucuria reîntâlnirii și de respectul profund pentru rădăcinile culturale, membrii comunității ploieștene s-au reunit recent pentru a celebra Șavuot – sărbătoarea primirii Torei pe Muntele Sinai de către poporul evreu, moment considerat actul de naștere spirituală a națiunii. Dincolo de încărcătura spirituală a momentului, evenimentul din acest an a oferit membrilor o incursiune fascinantă în istoria culturală evreiască, prin intermediul unei prezentări de excepție, susținute de Corina Petrescu, prof. univ. dr. la Universitatea Mississippi (SUA).

Sărbătoarea de Șavuot aduce întotdeauna cu sine un sentiment de reînnoire și recunoștință. Sinagoga, decorată subtil cu ramuri verzi – simbol al naturii înfloritoare, când a fost dată Tora, de pe Muntele Sinai –, a îmbogățit experiența senzorială pentru membrii comunității de toate vârstele. Întâlnirea a debutat sub auspiciile tradiției, unde gustul pre-

paratelor lactate specifice și poveștile împărtășite au reconectat generațiile în jurul valorilor comune.

A urmat o prelegere vibrantă dedicată teatrului idiș. Invitata specială,

Corina Petrescu, a ghidat audiența printr-o călătorie în timp, readucând la viață scene dintr-o epocă în care scena de teatru era inima vieții sociale și culturale evreiești. Prin detalii riguroase, expuse cu pasiune, Corina Petrescu a subliniat modul în care teatrul idiș nu a fost doar o formă de divertisment, ci și o adevărată formă de rezistență culturală și de conservare a identității. S-au spus cu emoție povești despre marii dramaturgi, actori legendari și scenele ambulante care, cândva, însuflețeau târgurile și marile orașe deopotrivă.

Prezentarea s-a transformat rapid într-un dialog interactiv. Întrebările din public și amintirile evocate au demonstrat că patrimoniul teatrului idiș rămâne un subiect viu, capabil să stârnească curiozitate și mândrie, menținând comunitatea unită de-a lungul secolelor.

Evenimentul s-a încheiat într-o notă plină de optimism. A fost o zi memorabilă, care a demonstrat încă o dată că memoria culturală este un prețios dar pe care o comunitate îl poate cultiva și transmite mai departe.

Grațiela DAVID,
președinta CE Ploiești

COMUNITĂȚI

Comemorarea victimelor Holocaustului din nordul Transilvaniei, la Dej

La data de 3 iunie am comemorat victimele Holocaustului din nordul Transilvaniei. Activitățile au început la ora 11:00 cu depunerea de coroane la Monumentul Holocaustului din fața sinagogii, de către primarul Costan Morar și de elevi ai Liceului Tehnologic „Someș” din Dej. Membrii comunității și toți cei care au dorit au depus câte o piatră la monument. La acest eveniment au participat și elevi ai Liceului Tehnologic „Constantin Brâncuși” din Dej, oficialități din partea Primăriei Municipiului Dej, membri ai comunității și prieteni ai comunității noastre.

După depunerea coroanelor, am

prezentat o scurtă istorie a evenimentelor din mai-iunie 1944, care au dus la deportarea la Auschwitz a evreilor din Dej. Am evocat totodată momentul de după război, când, la 17 iunie 1947, din inițiativa membrilor comunității, a fost inaugurat Monumentul Holocaustului, creație a sculptorului Márton Izsák.

În continuarea evenimentelor, la ora 12:00, am susținut, la Muzeul de Istorie din Dej, o prezentare dedicată Holocaustului din comunitățile Dej, Beclean, Ileana și Târgu Lăpuș, întreaga zonă fiind arondată, la acea vreme, comunității din Dej. O parte

importantă a prezentării a fost dedicată unor personalități marcante ale comunității evreiești dejene de-a

lungul istoriei, precum pictorița Eva Lazăr, ucisă în timpul Holocaustului, Zimra Harsányi, cunoscută sub numele de scriitoare Anna Novac, autoarea unui jurnal adesea comparat cu cel al Annei Frank, sau Béla Székely, profesor *honoris causa*, psiholog și scriitor, întemeietor al Institutului de Psihologie „Sigmund Freud” din Buenos Aires și Bahía. Acestea sunt doar câteva dintre numele amintite în cadrul prezentării. La evenimentul găzduit de Muzeul de Istorie au participat elevi ai liceelor din Dej, primarul orașului nostru și alte oficialități locale.

După aceasta, activitățile au continuat cu o vizită la sinagogă a elevilor care participaseră și la prezentarea de la muzeu. Aceștia au dorit să afle mai multe despre istoria sinagogii și a comunității evreiești din Dej. Le-am prezentat evoluția comunității de la primele atestări documentare ale evreilor în zonă, perioada Imperiului Austro-Ungar și cea interbelică, contribuția membrilor comunității în timpul Primului Război Mondial, până la perioada Holocaustului. Au fost abordate subiecte precum ghetoul din pădurea Bungăr, condițiile inumane din ghetou și deportările, inclusiv ultimul transport din 8 iunie 1944. Elevii au manifestat un interes

deosebit pentru aceste evenimente petrecute la Dej, au participat în număr mare și au adresat numeroase întrebări despre Holocaustul din regiune.

Tot în cadrul manifestărilor dedicate comemorării Holocaustului, la data de 10 iunie am organizat, împreună cu Școala de Agenți de Poliție „Septimiu Mureșan” din Cluj-Napoca, un eveniment adresat absolvenților instituției. Cu această ocazie am prezentat o istorie a evreilor din nordul Transilvaniei, de la primele atestări documentare până la perioada Holocaustului și a ghetourilor din Cluj și Dej.

Au fost invitați: Lucian Nastasă-Kovács, directorul Muzeului de Artă din Cluj-Napoca, care a susținut o prezentare despre originile și dezvoltarea antisemitismului în România, precum și despre apariția mișcării legionare, și domnul Attila Gidó, șeful Departamentului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, care a vorbit despre istoria evreilor din nordul Transilvaniei și despre procesul așa-numitei „maghiarizări” a acestora.

În încheiere a avut loc o sesiune de discuții și întrebări din partea elevilor, având ca temă antisemitismul și legislația în vigoare.

Yael Gross,
președinta CE Dej

Sinagoga Gah, punct de interes pentru grupuri de vizitatori din România și din străinătate

În luna mai, Sinagoga Gah din Suceava a fost vizitată de numeroase grupuri din țară și din străinătate, în cadrul unor tururi ghidate organizate în municipiul Suceava. Printre vizitatori s-au numărat clase de elevi de la Colegiul Național de Industrie Ali-

mentară Suceava, un grup de profesori universitari din Israel, studenți ai Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, Facultatea de Drept și Științe Administrative, profesori din Elveția, precum și două grupuri de evrei din Statele Unite ale Americii.

În cadrul acestor vizite a fost prezentată istoria evreilor din Suceava, începând cu secolul al XV-lea și primele atestări documentare, pe baza documentelor păstrate în Arhivele Statului și expuse pe holul de la intrarea în sinagogă. Toți vizitatorii au fost impresionați de picturile din interiorul lăcașului de cult, având în vedere

vechimea clădirii. Acestea sunt organizate în două registre principale: primul cuprinde reprezentările celor 12 triburi ale lui Israel, iar cel de al doilea reprezintă zodiacul.

Comunitatea Evreilor din Suceava dispunea, în trecut, de o școală de Talmud-Tora, o grădiniță ebraică, o bibliotecă importantă și o sală de lectură. Activau, de asemenea, organizații sioniste, precum Chowewe Sion și Theodor Herzl, ca și grupurile academice Tikwa și Hamadah. Conducerea comunității a fost asigurată, de-a lungul timpului, de personalități precum Chaim Perker, dr. A. Finkler, Samuel Hellmann, avocatul dr. Heinrich Lupul, avocatul dr. Meier Teich și avocatul dr. Josef Kaufmann.

În perioada interbelică, în oraș locuiau aproximativ 6.000 de evrei. Funcționau aici 11 sinagogi și un liceu evreiesc cu 25 de săli de clasă, situat pe locul actualei clădiri a Poștei. În vara anului 1944, puținii supraviețuitori ai Holocaustului s-au întors la Suceava. Comunitatea evreiască, condusă atunci de avocatul dr. Chaim Kupferberg, a organizat ample acțiuni de sprijin pentru cei reveniți din lagăre, ajutându-i să își refacă viața și să își găsească locuri de muncă.

Singura sinagogă care mai există astăzi în Suceava este Sinagoga Gah. De asemenea, în oraș se păstrează cinci cimitire evreiești, unele dintre ele având o vechime considerabilă. Cimitirul de pe strada Parcului are aproximativ 200 de ani, iar cel de pe strada Alexandru cel Bun datează de circa 400 de ani.

În cadrul întâlnirilor au fost prezentate și informații despre comunitatea evreiască din Suceava în prezent, precum și despre activitățile culturale, religioase și educaționale desfășurate pe parcursul anului.

Daniel CURIC

Sinagoga Mare, gazda unui eveniment muzical inedit

Folclorul muzical trăiește prin oameni, prin talentul și entuziasmul lor, prin efortul de a transmite prin vocea lor colectivă emoțiile, tradițiile și obiceiurile unei comunități. Klezmer, muzica instrumentală tradițională a evreilor așkenazi din Europa Centrală și de Est, înseamnă mai mult decât niște simple cântece, este o cronică a vieții tradiționale evreiești, a sărbătorilor, a bucuriilor și a tristeților părinților și bunicii noștri, transmisă din generație în generație, pentru a păstra vie amintirea *shtetl*-urilor de altădată.

Evenimentul găzduit de Sinagoga Mare a celebrat întrepătrunderea culturilor și tradițiilor din Moldova, aducând împreună, în același loc, virtuozitatea muzicii klezmer interpretate de Yale Strom și Elisabeth Schwartz și energia muzicii tradiționale romani cu influențe balcanice a Fanfarei de la Zece Prăjini.

Yale Strom este violonist, compozitor, regizor, scriitor, fotograf, dramaturg, dar și cel mai important etnoartist al muzicii și istoriei klezmer din lume, acesta realizând multiple cercetări de teren în rândul comunităților evreiești și rome din Europa Centrală și de Est. Yale Strom este fondatorul formației klezmer Hoț Pstromi din New York / San Diego care are un repertoriu muzical alcătuit atât din klezmer tradițional, cât și din muzică evreiască ce combină klezmer cu alte stiluri muzicale: hasidic, romani sau jazz.

Totodată, Yale Strom este unul dintre puținii compozitori de muzică evreiască, ce a continuat tradiția de a scrie cântece originale, cu versuri în idiș, cele cincisprezece CD-uri ale sale apărute până în prezent acoperind o gamă muzicală variată, care demonstrează un talent muzical de excepție.

Elizabeth Schwartz, supranumită „Edith Piaf a idișului”, este o solistă americană de muzică klezmer, care activează împreună cu Yale Strom, soțul ei, și cu formația Hoț Pstromi din 1996, dar care a colaborat în concerte și înregistrări și cu muzicieni importanți din lumea jazzului și a folkului. Ca solistă vocală pentru Yale Strom & Hoț Pstromi, Elizabeth Schwartz a participat la numeroase festivaluri, a cântat în sinagogi și săli de concerte de pe toate continentele, având înregistrări în idiș, ladino, ebraică și engleză.

Fanfara de la Zece Prăjini (județul Iași) a cucerit publicul prin virtuozitate, entuziasm și bucuria de a cânta. Interpretând muzică romani cu tonalități balcanice, fanfara a avut în ultimii ani un parcurs de excepție, participând la numeroase competiții internaționale și colaborând cu muzicieni consacrați.

Concertul, susținut în Sinagoga Mare, a fost organizat cu sprijinul Fundației Tarbut Sighet, înființată și condusă de Peninah Zilberman, și a inclus muzică tradițională klezmer, romani și românească, interpretii reușind ca, prin melodii precum *Kolomeyke*, *Hava Nagila* sau *Colea-n vale*, în grădiniță să creeze o conexiune entuziasmantă cu auditoriul care i-a răsplătit cu aplauze la scenă deschisă.

Și pentru că evenimentul a avut loc de Erev Șavuot, participanții au fost invitați la sfârșitul concertului la un bufet tradițional, cu numeroase produse lactate, fructe și alte bunătăți specifice sărbătorii de Șavuot.

Silvian SEGAL

COMUNITĂȚI

Oradea

Obștea din Salonta a comemorat victimele Holocaustului în Cimitirul Evreiesc

Salonta, 7 iunie 2026. Sub semnul unei dureroase, dar necesare aducerii-aminte, peste 50 de persoane – etnici evrei sosiți din regiune, membri ai familiilor acestora, dar și numeroși prieteni creștini – s-au reunit la Monumentul Victimelor Holocaustului din incinta Cimitirului Evreiesc din Salonta. Ceremonia a marcat împlinirea a 82 de ani de la tragicele evenimente din primăvara și vara anului 1944, când comunitatea evreiască locală a fost deportată spre lagărele de exterminare.

Ca în fiecare an, solidaritatea comunității locale a fost reafirma-

tă prin prezența oficială a lui Török László, primarul municipiului Salonta, care a ținut să fie alături de comunitatea evreiască în acest moment de reculegere. Prima parte a evenimentului a fost marcată de alocuțiunea lui Iuliane Bodea care a prezentat un rezumat scurt, dar extrem de tulburător, despre istoria evreilor salontani. A fost evocată epoca în care această comunitate era o forță motrice pentru dezvoltarea culturală și economică a orașului Salonta, contrastând dureros cu momentul în care destinele acestor oameni au fost frânte prin ghețozare și deportare.

Unul dintre cele mai intense și profunde momente ale comemorării a fost cel oferit de oficiantul de cult și cantorul comunității evreiești, Rezmoves Jehoshua Robert. În discursul său, acesta a vorbit nu doar despre importanța păstrării viei a acestor evenimente de tristă amintire, ci a oferit și o replică directă și curajoasă în fața prejudecăților și a atacurilor antisemite contemporane. Făcând referire la acuzațiile antisemite conform cărora evreii nu știu să facă altceva decât să își plângă trecutul, oficiantul de cult a subliniat cu demnitate: „Da, acum

este momentul să plângem! Plângem pentru că pierderea a milioane de suflete nevinovate este o rană deschisă. Iar faptul că încă putem plânge și simți această durere nu este o slăbiciune, ci este dovada supremă că suntem oameni, că avem conștiință și că refuzăm să devenim indiferenți.” Cuvintele sale au rezonat puternic printre cei prezenți, amintind că plânsul ritual și memoria sunt, de fapt, acte de rezistență spirituală împotriva uitării și a urii.

Serviciul religios s-a încheiat într-o atmosferă de profundă evlavie, prin recitarea rugăciunii de pomenire *El Male Rahamim* pentru sufletele celor pierduți în lagăre. La finalul ceremoniei, conform vechiului obicei iudaic, toți cei prezenți – evrei și creștini deopotrivă – au înconjurat Monumentul Victimelor Holocaustului din incinta cimitirului salontan, aducând un ultim omagiu prin depunerea de pietricele pe soclu. Aceste pietre vor rămâne acolo ca mărturie mută că cei plecați au fost vizitați, plânși și că memoria lor va fi transmisă mai departe.

Fie ca memoria victimelor Holocaustului din Salonta să fie binecuvântată în veci! **(R.J.R.)**

Craiova

O vizită memorabilă a E.S. Lior Ben Dor, ambasadorul Statului Israel în România

Vizita domnului ambasador Lior Ben Dor la Craiova în zilele de 4 și 5 iunie a.c. a reprezentat pentru comunitatea noastră și pentru orașul Craiova, capitală a regiunii Oltenia, un eveniment major, cu implicații atât economice și intelectuale, cât și de suport iudaic. Vizita a cuprins numeroase momente pe agenda de lucru a domnului ambasador, începând cu o întâlnire cu rectorii Universității din Craiova, întâlnire pe care am considerat-o extrem de importantă, ținând cont de faptul că, de-a lungul anilor, la Craiova s-au pregătit numeroși studenți din Israel, evrei, arabi, creștini și musulmani.

A urmat apoi întâlnirea cu doamna primar Lia Olguța Vasilescu și cu președintele Consiliului județean, Cosmin Vasile, în primăria orașului, unde au fost trecute în revistă relațiile vechi și strânse dintre România și Israel și per-

spectiva unor noi colaborări, precum și o vizită la Prefectura orașului Craiova, cu noul prefect Eugen Călinoiu.

A urmat sosirea delegației Ambasadei Israelului în sinagoga din Craiova, unde a fost întâmpinată de enoriașii comunității, în frunte cu președintele Comunității Evreilor din Craiova, prof. dr. Corneliu Sabetay. Sosirea în sinagogă s-a făcut pe acordurile imnurilor naționale al României și al Statului Israel.

Ulterior, în cuvântul adresat Exce-

lenței Sale, președintele CE Craiova a trecut în revistă istoria celor trei sinagogi din Craiova, din care a mai rămas doar una, momente importante din istoria României, precum și faptul că evreii nu au reprezentat pentru Dacia și apoi pentru viitoarea Românie un popor de emigranți, precum alte etnii existente în România, ci au luptat pentru obținerea calității de cetățeni români și au ținut la binele națiunii române, alături de conaționali lor.

În continuare au fost prezentate preocupările Statului Israel, lupta sa permanentă pentru pace, prosperitate și intelectualitate, urmând apoi vizita în Piața Ierusalim, nume dat în 1994, în momentul în care s-au împlinit 3.000 de ani de existență a Ierusalimului. În completarea vizitei, întreaga delegație a fost invitată la o masă comună în restaurantul Casa Ghincea, aprofundându-se relațiile dintre Ambasada și Comunitatea Evreilor din Craiova.

Ziua s-a încheiat cu o vizită a ambasadorului și a delegației sale la Camera de Comerț și Industrie Dolj, unde președintele instituției, domnul George Moțătăianu, a prezentat rezultatele activității și dorința de a colabora cu firme din Israel în diverse domenii.

A doua zi a început după orele 9 cu o oprire la locuința președintelui CE Craiova, unde au fost împărtășite impresii, amintiri și cunoștințe, un moment de adâncă prietenie pentru toți cei prezenți. Domnul ambasador a cules apoi câteva căpșuni crescute în curtea domnului Sabetay, laudând grădina pe care a găsit-o ca pe o oază de estetică și vegetație, după care s-a bucurat de cireșele din Oltenia.

E.S. Lior Ben Dor a participat ulterior la întvederea cu ing. Popeci Constantin, fost prefect al județului,

director al unor importante obiective industriale din Craiova și actualmente al unei fabrici de armament.

După o scurtă întvedere cu alți reprezentanți ai mediului de afaceri privat, a urmat vizita la ferma agricolă din comuna Întorsura, condusă de ing. Andreas Friedman, într-un decor mirific al câmpului, cu recolte excelente în acest moment în Oltenia. În jurul mesei au luat loc membrii delegației Ambasadei, familia ing. Friedman, directorul Popeci, ing. Nicoară (reprezentant al Prefecturii), medici care s-au pregătit în Israel, prof. dr. Corneliu Sabetay alături de alți medici de la Universitatea de Medicină din Craiova și reprezentanți ai autorităților locale.

Gazdele, ing. Friedman și soția, s-au întrecut în a oferi întregii delegații și invitaților produse pe care le-au pregătit cu migală: miel la proțap, rață umplută cu portocale și smochine, păstrăv afumat. Într-o atmosferă destinsă, ambasadorul Lior Ben Dor împreună cu ing. Friedman au făcut o scurtă vizită în fermă, constatând calitatea viitoarelor produse agricole, calitatea mijloacelor agricole utilizate și mărimea suprafeței de lucru.

Vizita s-a încheiat cu promisiunea gazdelor și a celor prezenți de a pregăti pentru ambasadorul Statului Israel, în viitorul apropiat, și alte locuri de vizitat în Oltenia, județul Dolj, și împrejurimi, pentru cât mai strânse relații între Ambasada Statului Israel, CE Craiova și autoritățile județului Dolj, în domeniul economic, în învățământ, în administrație și chiar pe linie sportivă.

Corneliu SABETAY,
președintele CE Craiova

AD MEA VEESRIM!

Președinți de comunități născuți în luna iulie

Iancu Aizic

Președintele CE Tecuci, Iancu Aizic, lider comunitar cu mare experiență, fiindcă de circa un sfert de veac conduce destinele comunității sale, corespondent fervent al RE, demonstrează că, atunci când există perseverență și spirit gospodăresc, o comunitate mică poate avea realizări notabile. Stau mărturie renovația sinagogii, a sediului comunitar, buna întreținere a cimitirului, cărțile despre istoria evreilor tecuceni, participări la Bereshit, organizarea de sesiuni Keshet.

Lia Borza

Președinta CE Alba Iulia, Lia Borza, reușește să atragă oamenii spre comunitate, respectând sărbătorile cum se cuvine, organizând manifestări culturale, comemorative, aniversări.

Este receptivă la problemele celor în vârstă, singuri, bolnavi, și încearcă să le rezolve. Cultivă bune relații cu autoritățile locale, cu organizații de minorități, cu reprezentanți ai cultelor. Pe lângă serviciile religioase, sinagoga e folosită ca spațiu cultural și educativ pentru tinerele generații.

Ioji Sacagiu

Președintele CE Dorohoi, Ioji Sacagiu, dovedește spirit gospodăresc și căldură sufletească, pentru care oamenii îi sunt alături în menținerea vieții evreiești. Este atent la tot ceea

ce au nevoie asistații, de la dificultăți cotidiene la tratarea problemelor de sănătate, fapt determinat și de profesia sa de medic. Marchează sărbătorile evreiești, întreține relații cu originari dorohoieni trăitori în Israel și în lume, comemorează anual victimele Pogromului de la Dorohoi din 1940.

Harieta Rond

Președinta CE Focșani, Harieta Rond, continuă cu devotament munca soțului ei, timp de 23 de ani conducător al comunității. Experiența de secretar și cel mai de nădejde colaborator al său o ajută, împreună cu darul de a ști să se apropie de oameni. Este preocupată de nevoile lor, de la copiii cu probleme sociale, medicale, din Programul Children in Need, la supraviețuitorii ai Holocaustului. Își dorește să reabiliteze sinagogile funcționale din obștile Odobești și Râmnicu Sărat.

” În atenția Comunității Evreilor din București: programe pentru toate categoriile de vârstă ”

Interviu cu SILVIAN HORN, noul președinte al CE București

Față-n față!

La 14 iunie a.c., în Comunitatea Evreilor din București s-au organizat alegeri pentru funcția de președinte CEB, vacantă după decesul fostului președinte, ing. Paul Schwartz (z.l.). Au candidat doi membri ai comunității: Silvian Horn, vicepreședintele CEB, și Marius Herșcu. În cadrul unei adunări generale anterioare, cei doi candidați și-au prezentat programele, respectiv inițiativele pentru a îmbunătăți activitatea CEB și a soluționa o serie de probleme cu care se confruntă comunitatea. Funcția de președinte a fost obținută de Silvian Horn cu 302 voturi din 362. Pentru Marius Herșcu și-au exprimat votul 52 de persoane. Într-un interviu pentru Realitatea evreiască, președintele nou ales a schițat câteva puncte din programul său.

– Felicitări pentru rezultatul alegerilor; dar tocmai legat de această acțiune: de ce a fost necesar scrutinelul când este vorba de un mandat de doar un an, după care întregul comitet se reînnoiește? Dumneavoastră oricum ați girat funcția de președinte. Nu se putea prelunge acest mandat?

– Vă mulțumesc. Alegerile au fost necesare, deoarece statutul Federației și al Comunității prevede în mod clar că, în cazul vacantării funcției de președinte, trebuie organizate alegeri într-un termen de maximum trei luni. Respectarea statutului este esențială pentru legitimitatea și buna funcționare a instituției. Chiar dacă am exercitat atribuțiile de președinte interimar, consider că este important ca această funcție să fie validată prin votul membrilor. În acest fel, activitatea conducerii beneficiază de legitimitatea democratică necesară până la alegerile generale de anul viitor.

– V-ați dovedit și până acum un lider plin de inițiativă. Pe care dintre proiecte le veți continua și ce noutăți doriți să introduceți în activitatea dumneavoastră?

– Voi continua proiectele care au consolidat viața comunitară, au crescut participarea membrilor și au întărit legăturile dintre generații. Mă refer la programele culturale, comemorative și educaționale care au avut o bună receptare în rândul membrilor. În perioada următoare îmi propun să dezvolt mai mult componenta de comunicare cu membrii, să folosim mai eficient instrumentele digitale și să organizăm activități care să răspundă intereselor diferitelor categorii de vârstă. De asemenea, doresc să încurajez implicarea voluntarilor și să oferim mai multe oportunități de participare activă la viața comunității. Printre proiectele pe care doresc să le susțin se numără și refacerea Corului Hazamir, o inițiativă așteptată atât de foștii membri ai corului, cât și de alți membri ai comunității. Consider că astfel de proiecte culturale contribuie la consolidarea identității comunitare și la apropierea dintre generații.

– Care sunt cele mai grave probleme cu care se confruntă în mod special Comunitatea Evreilor din București? Prin ce mijloace ar putea fi ele soluționate?

– Principalele provocări sunt cele demografice, menținerea unui nivel ridicat de implicare comunitară și transmiterea identității evreiești către generațiile tinere. De asemenea, avem responsabilitatea de a conserva patrimoniul material și spiritual al comunității. Soluțiile presupun o strategie pe termen lung: investiții în educație, programe atractive pentru tineri și familii, consolidarea serviciilor sociale pentru vârstnici și dez-

voltarea parteneriatelor cu instituții și organizații evreiești din țară și din străinătate. Este nevoie de continuitate și de o implicare cât mai largă a membrilor comunității.

– Probleme demografice există și în comunitatea noastră. Cum vă gândiți să atrageți noi membri? Și am în vedere în primul rând tinerii, dar și evreii care nu fac parte din comunitate, fie români, fie israelieni.

– Cred că primul pas este să construim o comunitate deschisă, dinamică și relevantă pentru nevoile oamenilor de astăzi. Tinerii trebuie să găsească aici oportunități de socializare, educație, dezvoltare personală și afirmare a identității lor. Vom încerca să extindem programele dedicate familiilor tinere, să dezvoltăm activități culturale și profesionale și să menținem o comunicare mai apropiată

de generațiile noi. În același timp, dorim să întărim legăturile cu evreii care nu sunt încă implicați în viața comunitară și să le arătăm că CEB este un spațiu primitor, în care fiecare își poate găsi locul.

Refacerea Corului Hazamir poate fi și un mijloc important de atragere și implicare a unor noi membri, oferind un cadru de exprimare culturală și de socializare. În ceea ce privește cetățenii israelieni, trebuie să respectăm prevederile statutului FCER, care stabilesc că, pentru dobândirea calității de membru, este necesară și deținerea cetățeniei române. Totuși ne dorim ca aceștia să participe cât mai activ la programele și evenimentele comunității.

– Cum se desfășoară colaborarea cu celelalte organizații evreiești, vă gândiți la acțiuni comune și la diversificare?

– Colaborarea este bună și consider că poate fi dezvoltată și mai mult. Organizațiile evreiești au obiective complementare, iar prin cooperare putem obține rezultate mai importante, decât prin acțiuni separate. Susțin organizarea unor proiecte comune în domeniile educației, culturii, comemorării, combaterii antisemitismului și implicării tinerilor. Există numeroase oportunități de diversificare a colaborării, iar dialogul permanent dintre organizații este cheia succesului.

– În ce măsură CEB, respectiv dumneavoastră, vă implicați în educația iudaică, laică și religioasă? Cu ce rezultate?

– Educația reprezintă una dintre prioritățile mele. Identitatea evreiască se construiește prin cunoaștere, iar comunitatea are un rol important atât în educația culturală și istorică,

cât și în cea religioasă. Menționez că particip regulat la activități, alături de restul familiei, inclusiv la cele religioase. Susținem programe educaționale pentru diferite categorii de vârstă, activități dedicate sărbătorilor, conferințe, întâlniri cu personalități ale vieții evreiești și proiecte de transmitere a memoriei istorice. Rezultatele se văd în participarea constantă a membrilor, în interesul crescut al tinerilor pentru rădăcinile lor și în consolidarea sentimentului de apartenență la comunitate. Consider însă că educația este un proces continuu și că mai avem multe de făcut pentru a atrage și implica generațiile viitoare. Realizările de până acum se datorează în mare măsură actualului comitet de conducere. Având în vedere că mai sunt multe obiective de realizat, continuarea mandatului este importantă pentru menținerea direcției și obținerea unor rezultate viitoare.

– Vă mulțumesc!

Interviu realizat de
Eva GALAMBOS

Evreii, „minoritate protejată” în Europa: o propunere controversată

Este 100 de lideri ai comunităților evreiești din Europa s-au reunit luna trecută la Bruxelles, în cadrul conferinței anuale a European Jewish Association (EJA). Tema care a atras cea mai mare atenție a fost o propunere ambițioasă: recunoașterea evreilor ca minoritate protejată la nivel european, printr-un cadru juridic stabil și aplicabil în toate statele membre.

Inițiativa vine pe fondul creșterii numărului de incidente antisemite în multe țări europene. Atacuri asupra persoanelor, incendierea sinagogilor, vandalizarea cimitirelor și a monumentelor, precum și proliferarea discursului de ură în spațiul public și online alimentează îngrijorarea privind viitorul vieții evreiești în Europa.

Documentul prezentat la Bruxelles urmărește consolidarea protecției juridice a comunităților evreiești și garantarea exercitării drepturilor fundamentale fără discriminare. Propunerea solicită, de asemenea, sprijin pentru dialogul intercultural și pentru programele educaționale dedicate combaterii prejudecăților. Nu în ultimul rând, solicită protejarea practicilor religioase esențiale, precum *shehita* (sacrificarea rituală cașer) și circumcizia, precum și susținerea continuității educației evreiești, chiar și în țări în care statul nu subvenționează educația religioasă.

Un aspect central al proiectului privește securitatea comunităților. Inițiatorii cer ca statele să parti-

cipe direct la finanțarea măsurilor de protecție pentru instituțiile evreiești. În prezent, aceste costuri sunt suportate în mare măsură de comunități. În Marea Britanie, de exemplu, comunitățile evreiești angajează foști membri ai unităților militare de elită pentru pază, iar în Irlanda cheltuielile de securitate pentru evenimentele comunitare sunt acoperite din resurse proprii. Rabinul Menachem Margolin, președintele EJA, declara într-un interviu că măsurile de securitate necesare pentru o nouă grădiniță evreiască din Bruxelles se ridică la aproximativ 500.000 de euro, incluzând infrastructură de protecție (uși și ferestre blindate, camere tip bunker), sisteme de acces securizate și alte echipamente specializate.

Dincolo de aspectul financiar, dezbaterile ridică o întrebare de principiu: în ce măsură sunt statele europene pregătite să își asume responsabilitatea pentru siguranța cetățenilor evrei?

Propunerea nu este lipsită de controverse. Recunoașterea evreilor ca minoritate etnică protejată, alături de alte grupuri care beneficiază deja de astfel de statute în anumite state europene (Sami în țările scandinave, romii în multe țări UE), întâmpină rezerve atât juridice, cât și politice.

Rosa Freedman, profesoară de drept la University of Reading și autoare a analizei juridice care stă la baza proiectului, subliniază că identitatea evreiască nu se reduce

la dimensiunea religioasă. Ea include componente culturale, istorice și etnice distincte, recunoscute deja în diferite forme în mai multe state europene. „Tradițional, definiția evreității se bazează pe religie, nu pe apartenența etnică sau lingvistică. Totuși în cel puțin șapte state din UE un astfel de statut există, recunoscând comunități care au o cultură distinctă, o identitate proprie și o prezență de peste un secol în Europa. Acest statut a apărut în urma conflictelor etnice și religioase din fosta Iugoslavie.”

Implementarea unui asemenea statut reprezintă un proces complex. În practică, fiecare stat ar trebui să decidă individual dacă adoptă sau nu un asemenea cadru juridic. Șansele unei aplicări uniforme sunt, deocamdată, reduse.

David Lega, secretar general al EJA și fost membru al Parlamentului European, consideră că problema depășește ciclurile electorale și orientările politice ale guvernelor. În opinia sa, siguranța și drepturile comunităților evreiești nu ar trebui să depindă de schimbările de putere sau de prioritățile unei majorități politice temporare.

Acesta este argumentul central al inițiativei: crearea unui cadru instituțional stabil, care să ofere protecție comunităților evreiești din Europa, indiferent de contextul politic al momentului.

Irina MARKOVITS

Armonii estivale

Concertul „Armonii estivale” de sub cupola JCC Salonul Cultural, în organizarea dr. Liana Tauberg, a reușit să capaciteze forțe artistice de calibrul greu, să facă o rampă de lansare pentru tineri absolvenți ai Masterclassului Internațional de Canto și Terapie Vocală, să aducă pe scena JCC artiști consacrați, unii, cu stagii la JCC, alții, noi.

Modul în care a fost gândit și concretizat programul a însemnat o provocare: cum să reunești muzica unor compozitori evrei din epoci și genuri atât de diferite: romantism, avangardism, grand opera, operetă idiș, musical evreiesc, muzică clasică universală, șlagăre ale anilor interbelici românești? A fost o performanță a prefațatorilor fiecărui traseu și, mai ales, a prezentatoarei.

Ceea ce l-a ghidat pe Ethan Schmeisser, dirijor la Opera Națională din București, muzician polivalent, în selecția creațiilor unor importanți compozitori evrei europeni a fost dramatismul istoriei noastre. Arnold Schönberg, promotor al emancipării disonanței, „probabil, cel mai mare compozitor dodecafonic”, a înțeles din 1933 dezas-

trul care li se pregătea evreilor și a plecat la timp în SUA. Ethan Schmeisser și Adina Cocargeanu, maestrul corepetitor la Teatrul Național de Operetă și Musical „Ion Dacian” (TNOMID), i-au interpretat cu sulețe un aranjament după rossinianul *Bărbier din Sevilla* și *Șase piese scurte*, pian la patru mâini. În 1939, când armata nazistă a ocupat Cehoslovacia, Erwin Schulhoff nu a mai avut timp să fugă. A scris muzică de avangardă, ilustrată prin *Polka și Foxtrot*, din albumul *Ironien*. Schulhoff fost arestat și condamnat la închisoare, unde a murit înainte de a fi deportat. Autorul operei *Evreica*, de răsunet în Parisul anilor 1835, Jacques Fromenthal Halévy, atacă tema antisemitismului religios dominând Evul Mediu european. Umorele, mod de supraviețuire evreiască, a fost drumul originarului lituanian ajuns în America, Joseph Rumshinsky, savuros compozitor de operetă idiș, amestec de muzică klezmer, cantorală, folclor evreiesc și jazz, ilustrată cu o arie din *Di Goldene Kale*. Aria mare a lui Eléazar, din *Evreica*, și *Heim, zise Heim*, din opereta amintită, au fost versatili interpretate de Andrei Pleșca, tenor la TNOBID, la pian, Ethan Schmeisser.

„Prin acest Masterclass am vrut să

le predau elevilor mei mai mult decât lecții de voce, am vrut să le predau lecții specifice de bio-feedback legate de starea sănătății proprii voci”, și-a definit cursul soprana Simona Nicoleta Jidveanu, solistă a Filarmonicii George Enescu. Absolvenții săi – Irina Alexandra Ionescu, studentă în anul IV la UNMB; Antonio Huer-tas (Columbia), elev în clasa a X-a la Colegiul Național de Artă Dinu Lipatti din Capitală; Julian Bonis (SUA) – „și-au demonstrat seriozitatea cu care au parcurs

acest program” în arii de operă (*The Telephone* de Menotti, *Faust* de Gounod), în oratoriu (*Creațiunea* de Haydn), primind Diplome de Absolvire și Diplome de Participare la JCC. Simona Nicoleta Jidveanu a acordat Diplome de Excelență prezentatoarei dr. Liana Tauberg și pianistului corepetitor la ONB, profesor la Colegiul Lipatti, Cosmin Pătrău.

Prezentările fiecărui interpret și fiecărui moment muzical s-au constituit în schițe de profil, dar și în confesiuni, aprecieri, incursiuni în istoria muzicii. Arii de mare popularitate din opere belcantiste, veriste (Verdi – *Nabucco*, Puccini – *Madama Butterfly*), lieduri instrumentale celebre (Fritz Kreisler – *Liebeslied*), vocale pe motive religioa-

se iudaice (Kurt Weil – *Kiddush*), cântec israelian contemporan (Marc Lavry – *Shir Ha-Emek*), musical faimos (Jerry Bock – *Scripcarul pe acoperiș*), șlagăr românesc interbelic (Ion Vasilescu – *Vrei să ne-ntâlnim sâmbătă seară?*), în versiuni oferite de basul Florin Ganea, solist al TNOMID, de violonista și altista Elena Albu, de soprana Simona Nicoleta Jidveanu și de tenorul Andrei Pleșca au stârnit aplauze entuziaste. La pian, alternativ, au fost Ethan Schmeisser, Adina Cocargeanu, Cosmin Pătrău.

În încheiere s-a cântat *O sole mio*, cântonetă de puternică respirație, creată de Eduardo di Capua, pentru care și-au unit vocile toți interpreții.

Mulțumiri au fost aduse gazdelor, artiștilor, sponsorilor, publicului.

Iulia DELEANU

Șavuot, prilej de reflecție spirituală și de întâlnire cu cei dragi

În tradiția iudaică, Șavuot reprezintă o reînnoire simbolică anuală a legământului spiritual dintre Dumnezeu și poporul evreu, o reafirmare a legăturii dintre poporul ales și valorile sale fundamentale, a importanței învățăturilor Torei, care trebuie să ne călăuzească viața.

Cu ocazia sărbătorii de Șavuot, JCC și Comunitatea Evreilor din Iași au organizat la Sinagoga Merarilor

un serviciu religios specific acestei sărbători, urmat de o seară de Oneg Șabat cu mâncăruri tradiționale la restaurantul ritual.

Invitații speciali ai acestei serii minunate au fost cunoscuții muziceni klezmer Yale Strom și Elisabeth Schwartz care, cu o seară înainte, au susținut la Sinagoga Mare un frumos spectacol împreună cu Fanfara de la Zece Prăjini.

În debutul evenimentului a luat cuvântul președinta comunității, Benjamina-Ides Vladcovschi, care a arătat că sărbătoarea de Șavuot reprezintă un prilej de reflecție spirituală, de învățare și de recunoștință, o oportunitate frumoasă de a ne aduna cu cei dragi, de a duce mai departe tradiția și a transmis membrilor comunității urarea de Hag Șavuot Sameah.

Rabinul Yehoshua Aharonovitch a vorbit despre originea și semnificațiile sărbătorii, despre legătura dintre Șavuot și primirea Torei, specificând că, pe lângă semnificația dăruirii Torei pe muntele Sinai, Șavuot este legată de sezonul recoltei grânelor, legătură prin care sărbătoarea agricolă capătă atât sensuri morale, cât și filozofice, deoarece, spre deosebire de alte sărbători, Șavuot nu are un set de porunci (mișvot) direct prescrise în Tora, altele decât abținerea de la muncă, rugăciunile speciale și mâncărurile festive.

Silvian SEGAL

Ziua Copilului sărbătorită de JCC Oradea, cu „liber la decolare” pentru imaginație

Pe 10 iunie, JCC Oradea le-a pregătit copiilor din comunitate o surpriză aparte, transformând Ziua Copilului într-o experiență memorabilă, diferită de festivitățile obișnuite. De această dată nu au existat clasicile picturi pe față, clovni, locuri de joacă, tobogane, prăjituri sau tort. Au lipsit și cântecele, glumițele ori poezi-

oarele pe care le întâlnim adesea la astfel de evenimente. În schimb, copiii au primit ceva poate și mai prețios: ocazia de a visa, de a descoperi și de a-și lăsa imaginația să zboare.

Destinația aleasă a fost Aeroportul Internațional Oradea – și adresăm mulțumirile noastre conducerii acestuia pentru deschiderea și sprijinul oferit. Timp de aproape două ore, participanții au avut ocazia să pătrundă într-o lume fascinantă, pe care cei mai mulți o cunosc doar din călătoriile ocazionale sau din filme. Copiii au aflat cum funcționează procedurile de securitate, au vizitat principalele spații ale aeroportului, inclusiv salonul VIP, și au urmărit de aproape aeronavele aflate în operare. Un moment deose-

bit l-a constituit întâmpinarea pasagerilor cursei București-Oradea, care au fost salutați cu entuziasm și zâmbete de grupul nostru de mici vizitatori.

Punctul culminant al excursiei a fost, fără îndoială, vizitarea cockpitului unei aeronave și întâlnirea cu piloții și membrii echipajului. Pentru câteva minute, copiii au putut ocupa locul celor care conduc avioanele printre nori și au descoperit secretele unei profesii care continuă să aprindă imaginația generațiilor tinere. Mulțumim companiei TAROM pentru această facilitate deosebită și pentru amabilitatea personalului său.

La final, fiecare participant a primit în dar un avion în miniatură, o diplomă intitulată „Călătorie pe aripi de vis” și titlul simbolic de „Cadet al Aviației”.

Bucuria copiilor a fost deplină, iar zâmbetele părinților și ale bunicilor au confirmat că uneori cele mai reușite activități nu sunt cele care oferă divertisment de moment, ci acelea care deschid noi orizonturi și îi încurajează pe cei mici să viseze. Pentru câteva ore, imaginația a primit cu adevărat „liber la decolare”.

The Klezmer Band of JCC Oradea, succes remarcabil la Debrecen

În perioada 26-31 mai 2026, la Debrecen, Ungaria, s-a desfășurat evenimentul „Zilele Culturii Evreiești și Festival Stradal”, una dintre cele mai importante manifestări dedicate promovării patrimoniului cultural evreiesc din regiune.

Între comunitățile evreiești din Oradea și din Debrecen există de mulți ani o relație de prietenie și colaborare, construită pe respect reciproc, valori comune și numeroase proiecte culturale desfășurate de-a lungul timpului. În acest context, invitatul special al ediției din acest an a fost The Klezmer Band of JCC Oradea, formație care reprezintă cu mândrie tradiția muzicală evreiască a orașului nostru.

Concertul susținut de artiștii orădeni în Sinagoga Ortodoxă de pe

strada Păști s-a bucurat de un succes deosebit. Peste 300 de spectatori au umplut până la refuz elegantul lăcaș de cult, răspunzând cu entuziasm și căldură fiecărei piese interpretate.

Recitalul intitulat „Ritmuri Klezmer din Bihar până în Hajdú-Bihar” a oferit publicului o călătorie muzicală prin universul sonor al tradiției evreiești din această parte a Europei. Melodiile pline de emoție, energie și sensibilitate au creat o atmosferă specială, iar finalul concertului a fost unul memorabil. Spectatorii au aplaudat și au ovaționat minute în șir, ridicându-se în picioare pentru a-i răsplăti pe muzicienii pentru prestația lor excepțională. Reacția publicului a confirmat, fără îndoială, succesul deplin al participării formației orădene la festival.

The Klezmer Band of JCC Oradea îi are în componență pe: Henrietta Varady (pian și orchestrație), Alexandrina Chelu-Schorr (voce), Gheorghe Călinescu (clarinet), Ciprian Vereș (contrabas), George Rada (vioară), Ilie Pop (trombon) și Lucian Hulban (tobe). De management și reprezentare se ocupă Robert Schorr, director JCC Oradea. De altfel, trebuie subliniat că aceasta este formația care reprezintă oficial Comunitatea Evreilor din Oradea.

Scopul principal al manifestării a fost acela de a aduce mai aproape de public cultura, tradițiile și valorile comunității evreiești, oferind totodată o perspectivă autentică asupra diversității culturale prin intermediul unor programe artistice și educative de înaltă calitate. Organizatorii și participanții au demonstrat încă o dată că muzica, dialogul și cultura rămân unele dintre cele mai puternice punți între oameni și comunități.

Participarea formației orădene la acest festival reprezintă o nouă confirmare a valorii culturale a proiectelor dezvoltate de Comunitatea Evreilor din Oradea și de JCC Oradea, precum și a rolului pe care acestea îl joacă în promovarea patrimoniului evreiesc din România pe plan internațional.

Robert SCHORR

Vocile celor care nu mai sunt: supraviețuitorii Pogromului de la Iași

Au trecut 85 de ani de la Pogromul de la Iași și sunt primii ani în care nu mai avem alături de noi supraviețuitorii ai acestui eveniment tragic. Lipsa lor este evidentă; vocea și prezența lor lipsesc într-o perioadă marcată de negaționism și de tendința de ștergere a memoriei victimelor Holocaustului. Rămâne responsabilitatea comunității evreiești și a istoricilor să vorbească în numele victimelor.

Contribuțiile istoricilor Radu Ioanid, Lya Benjamin, Jean Ancel și Adrian Cioflâncă, precum și *Raportul final al Comisiei internaționale pentru studierea Holocaustului în România* (2004) au pus bazele conceptualizării și înțelegerii Pogromului de la Iași în contextul istoriei postcomuniste. Aceste cercetări au redeschis dezbateră publică, nu în scopul culpabilizării, ci în cel al asumării și al înțelegerii istoriei așa cum a fost ea.

Atunci când vorbim despre mărturiile supraviețuitorilor, ne gândim, de regulă, la jurnale, interviuri, prezența supraviețuitorilor în școli sau volume memorialistice. Acestea reprezintă însă doar o mică parte dintre vocile celor care au trecut prin tragedie. Posibilitatea de a recupera mărturii, fie ele și succinte, de la un număr mult mai mare de victime reprezintă un act de dreptate istorică. Acest lucru este posibil datorită fișelor de mărturie întocmite de Congresul Mondial Evreiesc în anii 1945-1946, aflate în diverse arhive și în curs de prelucrare.

Aceste documente, utilizate inițial în principal pentru evaluări statistice, erau protejate prin reguli stricte de confidențialitate și aveau rolul de a semnaliza cazurile cele mai grave. De regulă, formularul cuprindea o singură pagină de declarație, cu posibilitatea adăugării unor fișe suplimentare. Momentul în care au fost consemnate – atât de aproape de evenimentele – și caracterul aproape exhaustiv al anchetei desfășurate în rândul comunității evreiești le conferă o valoare documentară excepțională.

Supraviețuitorii Trenurilor Morții vorbesc despre tratamentele la care au fost supuși la Chestură, despre durata călătoriei și despre numărul celor care au rămas în viață în vagoanele în care au fost transportați. Rareori insistă asupra detaliilor experienței propriu-zise. Este de înțeles această reținere, caracteristică experienței posttraumatice. În 35 de cazuri din dosarul III CME 3 A, unde majoritatea declarațiilor sunt văduve, există cinci supraviețuitori ai transporturilor – doi ai trenului spre Podu Iloaiei și trei ai celui spre Călărași – și toți sunt martori atât ai pogromului, cât și ai tragediilor care au lovit propriile familii.

Doar acest dosar conține 51 de declarații referitoare la rude ucise, dintre care 20 au murit în Trenurile Morții. Imaginea este completată de detalii despre cei rămași acasă și despre eforturile mamelor și ale soțiilor de a supraviețui fără sprijinul bărbaților dispăruți, deportați sau uciși în timpul pogromului.

Benish Moise (n. 1906), domiciliat pe strada Stihii, nr. 6, croitor de profesie, căsătorit și tată a doi copii (cel mai mic născut după pogrom, în 1941), supraviețuitor al trenului Iași -

Podu Iloaiei, declara: „În ziua de 29 iunie am fost scos eu și soția, împreună cu un copil, din casă și conduși de jandarmi și poliție la Chestură, unde am fost bătuți până la sânge. Am fost îmbarcați într-un vagon de vite împreună cu alți evrei; eram în total 140 de persoane. Dintre aceștia au rămas în viață doar 18, ceilalți murind asfixiați de căldură. Am fost coborâți la Podu Iloaiei în pielea goală. În tot timpul cât am stat în lagăr am fost obligați să muncim, iar soția mea a vândut timp de șase luni tot ce aveam în casă pentru a supraviețui.”

Burâh Leib Aizic (n. 1900), domiciliat pe strada Hotin, nr. 24, tâmplar de profesie, căsătorit și tată a doi copii, a supraviețuit celui alt Tren al

Pe strada I. C. Brătianu, în dreptul casei cu No. 157, grup de evrei ținându-și la zid, cu mâinile ridicate, păziți de soldați, dintre cari unul în haine civile, dar cu boneta militară.

Morții, pe ruta Iași-Călărași. El descrie aceeași zi de 29 iunie 1941: „Am fost luat din casă cu mâinile ridicate și dus la Chestură, unde am fost maltratată. Am fost trimis opt zile pe drum spre Călărași. La Târgu Frumos am fost coborâți din tren și conduși sub amenințarea mitralierelor până la școală. Am fost percheziționați, bătuți în pielea goală și ținuți fără apă și fără hrană. A doua zi am fost îmbarcați din nou în vagoane. Dintr-un vagon cu 60 de oameni au mai rămas în viață doar patru. După o călătorie de opt zile am ajuns la Călărași.”

Dacă bărbații au fost cei selectați pentru cele două transporturi speciale, femeile au fost, la rândul lor, martore și victime indirecte ale pogromului. Mărturia **Hintei Blanc** (n. 1889), casnică, domiciliată pe strada Cuza Vodă, nr. 37, surprinde drama unei familii distruse: „În ziua de 29 iunie am fost scoasă din casă împreună cu soțul meu, cu fiul meu farmacist, cu soția acestuia, precum și cu fiica mea și logodnicul ei. Noi, femeile, am fost duse în curtea Chesturii, unde am fost bătute peste cap și apoi trimise acasă însângerate. Bărbații au fost reținuți și bătuți mult mai grav. Fiul meu a suferit două răni la cap și a rămas inconștient din cauza hemoragiei. Au fost apoi înghesuiți în vagoane sigilate, câte 120 de persoane într-un vagon, și transportați pe ruta Iași - Târgu Frumos, în drumul spre Călărași. Fiul meu a murit în gara Mircești după ce și-a pierdut mințile. Soțul meu a rezistat și, după opt zile de chin, a ajuns bolnav la Călărași. După alte șase luni de suferință și boală s-a întors acasă. Un an mai târziu a fost ridicat

de autorități și deportat în Transnistria. La Tiraspol a fost dezbrăcat, jefuit și executat. A fost ars de viu împreună cu alți camarazi de suferință. Despre logodnicul fiicei mele știu că a fost împușcat în timp ce încerca să bea puțină apă. Cu aceasta se încheie tragedia familiei mele și de atunci am rămas o femeie nenorocită, cu sufletul zdrobit.”

Dincolo de descrierea violențelor, această mărturie surprinde efectele de lungă durată ale persecuției: pogromul nu s-a încheiat odată cu oprirea masacrelor din iunie 1941, ci a continuat prin deportări, sărăcie, destrămarea familiilor și pierderea oricărei siguranțe materiale sau morale.

O altă voce este cea a **Esterei Alis** (n. 1915), domiciliată pe strada Pantelimon, nr. 41: „Soțul meu a fost scos din casă, maltratată, jefuit, dus la Chestură și deportat în condiții îngrozitoare spre Podu Iloaiei, de unde nu s-a mai întors nici până astăzi.”

Această formulare, consemnată în 1945, sugerează că Estera Alis încă mai spera într-o posibilă întoarcere. La câțiva ani după război, multe familii continuau să se agățe de zvonuri și de informații incomplete, refuzând să accepte moartea celor dispăruți. Speranța devenise adesea singura formă de rezistență împotriva unei realități imposibil de acceptat.

La rândul său, **Eti Marcu**, mamă a patru copii și soție de cizmar, descrie experiența terorii și a insecurității totale: „În ziua de 29 iunie 1941 a venit un sergent de poliție cu două revolve și ne-a ordonat să ieșim imediat afară. Am văzut lacuri de sânge și oameni bătuți. Am fost duși la Chestură, unde eu și copiii am fost eliberați, însă soțul meu a fost reținut și trimis în trenul spre Călărași, fără apă și fără aer.

Când m-am întors acasă am văzut morții transportați în căruțe și mașini de gunoi. Mai târziu o femeie română a venit și m-a amenințat că va veni noaptea să mă omoare pe mine și pe copii. Casa noastră era complet devastată.”

Mărturia sa scoate în evidență nu doar violența autorităților, ci și climatul de teroare și ostilitate care a cuprins o parte a orașului în zilele pogromului. Pentru multe familii evreiești, pericolul nu venea doar din partea instituțiilor statului, ci și din partea unor vecini sau cunoscuți care profitau de situație pentru a amenința, a jefui sau a umili victimele.

Timp de decenii, aceste documente au rămas ascunse sau uitate. O mare parte dintre ele au fost depozitate în secret, în subsolul sediului *Revistei Culturii Mozaic*, de unde au fost recuperate de istoricul Lya Benjamin, unele chiar din apă. Decenii întregi au fost depozitate sub o scară în sediul Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, pe când acesta se afla în strada Mămulari, și apoi au trecut în sfârșit prin procesul de arhivare. Au fost folosite ca ilustrație în diverse expoziții, analizate în studii.

Mărturiile recuperate sunt cutremurătoare. Ele nu doar completează și confirmă datele istorice deja cunoscute, ci restituie vocea unor oameni care au fost reduși prea mult timp la simple statistici. Dincolo de numărul victimelor, aceste documente vorbesc despre suferință, pierdere, speranță și despre efortul celor rămași în viață de a-și reconstrui existența după tragedie. Aceste mărturii demonstrează că experiența Pogromului de la Iași nu poate fi redusă la statistică sau la cronologia evenimentelor. Fiecare declarație reprezintă o istorie individuală, o familie distrusă și o existență marcată definitiv de violență.

Așa cum scria Congresul Mondial Evreiesc – Secțiunea din România, în 1945, recuperarea memoriei trebuie privită „ca o rugăciune pentru pomenirea sufletelor celor morți în suferință și pentru izbăvirea noastră în viitor”.

În memoria victimelor și a supraviețuitorilor Pogromului de la Iași.
Anca TUDORANCEA

Israelul se distanțează de Kaja Kallas, șefa diplomației europene

Privit unei informații publicate pe Euractiv, site al UE, Israelul a întrerupt orice contact cu Kaja Kallas, înalt reprezentant al UE pentru politica externă și de securitate și vicepreședintă a Comisiei Europene, din cauza unor declarații antisemite. În cadrul unei vizite efectuate în Mexic, la o întâlnire cu reprezentanți guvernamentali, ea a comparat Israelul cu o țară în care se practică apartheidul.

„Mulțumesc numeroșilor reprezentanți europeni care au condamnat această declarație gravă. Dar nu am văzut nicio negare, clarificare sau reacție privind cele afirmate. De aceea, ca ministru de externe al Statului Israel, nu pot decât să rup orice legătură cu d-na Kallas, până când nu retractează acuzația îndreptată împotriva singurului stat evreu din lume și singurei democrații din Orientul Mijlociu”, a scris, pe rețeaua

socială X, Gideon Saar, ministrul israelian de externe. El a mai adăugat că, în ultimul timp, Kallas a acționat „obsesiv și nedrept” împotriva Israelului.

Armin Laschet, președintele Comisiei de politică externă din Bundestag, a fost unul dintre cei care au criticat-o pe Kallas. „Dacă statele membre ale UE continuă să permită d-nei Kallas să submineze, săptămână de săptămână, politica externă europeană, prin intermediul unor judecăți greșite, riscăm să revenim serios la abordări naționale unilaterale care ar slăbi influența Europei în lume”, a declarat recent Laschet.

Kallas a reacționat la poziția Israelului, afirmând dorința de dialog a UE cu statul evreu, dar nu a dat explicații și nu și-a cerut scuze pentru afirmația ei.

(E.G.)

Pitigliano, Micul Ierusalim al Toscanei: povestea orașului săpat în stâncă

Primul lucru care îți atrage privirea în Pitigliano sunt casele înalte, care par să răsăre direct din stâncă vulcanică pe care a fost construit orașul. Silueta lor spectaculoasă domină peisajul din sudul Toscanei, dar adevărata surpriză se dezvăluie abia după ce începi să-i descoperi istoria. Timp de secole, acest mic oraș medieval a fost cunoscut drept La Piccola Gerusalemme, „Micul Ierusalim”, una dintre cele mai importante așezări evreiești din centrul Italiei. Așezat pe o creastă de tuf vulcanic, Pitigliano a fost vreme îndelungată o cetate de frontieră între Marele Ducat al Toscanei și Statele Papale. Chiar și astăzi pare suspendat între lumi: între Toscana și Lazio, între tradiția catolică și moștenirea evreiască, la mică distanță de localitățile-surori Sovana și Sorano.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, evreii persecutați și expulzați din Roma și din teritoriile papale aici au găsit refugiu. Orașul era cărmuit de familia nobiliară Orsini care a înțeles avantajele economice și culturale ale primirii unei comunități urbane într-o regiune predominant agrară. Astfel, în 1598 a început construcția sinagogii și a fost consacrat cimitirul evreiesc, aflat și astăzi în afara zidurilor orașului.

Situația s-a schimbat după 1608, când teritoriul a intrat sub controlul familiei Medici. Respectând bula papală, în 1622 a fost instituit ghetoul, iar evreii au fost supuși restricțiilor impuse în multe alte părți ale Italiei: de la apus până la răsărit sunt închiși în spatele unei uși monolitice, le este interzis să dețină proprietăți și nu mai au acces la numeroase profesii, sunt forțați să poarte tichii galbene sau roșii pentru a fi ușor identificați. Pentru a

face față spațiului limitat în care erau constrânși să locuiască, evreii din Pitigliano au început să sape în stâncă, construind un adevărat oraș subteran format din pivnițe, ateliere, galerii și spații comunitare.

Un episod definitoriu pentru identitatea orașului a avut loc în 1799. Membrii mișcării contrarevoluționare Viva Maria au intrat în oraș cu intenția de a-i agresa și a-i alunga pe evrei. Vecinii lor catolici s-au mobilizat în apărarea comunității, iar conflictul s-a soldat cu victime de partea atacatorilor. În același an, Marele Duce al Toscanei, Leopold al II-lea de Habsburg-Lorena, a recunoscut oficial comunitatea evreiască (ce număra 222 de membri) și a desființat ghetoul.

Astfel a început o perioadă de maximă prosperitate, epoca de aur a evreilor din Pitigliano. În jurul anului 1850, aproape o cincime din populația orașului era evreiască. Unificarea Italiei le-a adus drepturi civile și politice depline, dar și libertatea de a pleca. Mulți au ales marile orașe,

atrași de oportunități economice și educaționale.

Când Europa a fost cuprinsă de întunericul celui de Al Doilea Război Mondial, comunitatea se redusese deja considerabil: de la 424 de persoane în 1858, la vreo 70 la începutul războiului. După introducerea legilor rasiale fasciste, evreii rămași au fost ascunși de localnicii catolici din zonă. Aproape nimeni dintre cei care

plecaseră nu s-a mai întors.

Astăzi, memoria acelei lumi este păstrată în mare parte datorită Elenei Servi. Născută în 1930, ea încă își amintește momentul în care, la opt ani, a fost exclusă din școală din cauza legilor rasiale. „A fost umilitor, un moment plin de amărăciune pentru noi”,

povestește ea într-un interviu. „Mama era președinta asociației locale pentru veterani din Primul Război Mondial și a fost obligată să demisioneze, împreună cu câțiva învățători, doar pentru că erau cu toții evrei.” În 1943, după primele deportări din Roma, familia ei s-a ascuns în catacombele și tunelurile din Pitigliano, supraviețuind cu ajutorul locuitorilor orașului.

Considerată „ultima nonna evreică” din Pitigliano, Elena Servi este un veritabil muzeu viu de povestiri, rețete și tradiții, și și-a dedicat decenii din viață conservării patrimoniului evreiesc local. A fondat asociația La Piccola Gerusalemme, care a avut un rol esențial în restaurarea sinagogii și în promovarea istoriei evreiești a orașului. Despre ea s-a filmat un documentar, în urma căruia a fost

invitată să gătească alături de Jamie Oliver. Ambasadorul Israelului în Italia și rabinul-șef al Florenței o vizitează anual, iar pentru activitatea sa a primit, în 2020, distincția *Merito della Repubblica Italiana*.

În Pitigliano nu mai există comunitate evreiască. Însă, paradoxal, memoria ei susține astăzi o importantă parte a turismului local. Sinagoga barocă, abandonată după război și prăbușită în 1960, a fost restaurată și redeschisă în 1995. În ea nu se mai ține minian, dar este inclusă în „turul evreiesc”, în care vizitatorii pot explora muzeul evreiesc, cimitirul cu sute de morminte, vechea mikva ritualică, o brutărie, pivnița pentru vin cașer și fascinantul ghetou subteran.

Iar când ieși din labirintul de galerii săpate în stâncă și revii pe străduțele înguste ale orașului, te întâmpină o altă moștenire a istoriei iudaice: mirosul dulce al celebrelor sfratti, cuvânt care se traduce prin „alungare”. Aceste rulouri umplute cu miere, nuci sfărâmate, nucșoară și coajă de portocală au forma bastoanelor cu care autoritățile băteau odinioară în ușile evreilor pentru a-i evacua din case, în momentul constituirii ghetoului. Transformând amintirea unei umilințe într-un desert, evreii secolului al XVII-lea din Pitigliano au făcut ceea ce au făcut adesea de-a lungul istoriei: au răspuns adversității prin creativitate.

Pitigliano rămâne unul dintre cele mai surprinzătoare locuri din Toscana. Un oraș în care poveștile despre persecuție și solidaritate coexistă pe aceeași stradă, un testament al asupririlor și al rezilienței, un loc în care ceea ce a fost cândva ascuns sub pământ, în afara privirii majorității creștine, a devenit una dintre cele mai cunoscute atracții ale sale. Aici, memoria nu este doar conservată. Ea este încă vie.

Irina MARKOVITS

Din trecutul Ierusalimului

Din nou despre Ierusalim în secolul al XII-lea: povestea mormintelor regilor din Casa lui David

În articolul precedent am făcut o prezentare a descrierii Ierusalimului în perioada Regatului Cruciat, realizată de călătorul evreu spaniol Rabbi Binyamin ben Yonah me-Tudela în itinerarul său, cunoscut sub titlul ebraic *Sefer massaot le-Rabi Binyamin (Itinerarul de călătorie al rabinului Benjamin)*. Vestitul călător evreu tudelitan a călătorit în lumea mediteraneană și în Orientul Mijlociu în perioada 1165-1173; atribuirea acestei perioade este relativă, *Itinerarul* lui menționează și regiuni geografice pe care el nu le-a vizitat, de exemplu China și actuala Indonezia, dar despre care a fost informat de negustori călători. Să ne amintim că în Evul Mediu au existat călători, atât creștini și musulmani, cât și evrei, indieni, chinezi, dar cei mai mulți dintre acești oameni nu scriau jurnale de călătorie și itinerare, ci transmiteau informații prin viu grai, uneori din tată în fiu. În privința Ierusalimului și a Țării lui Israel, în general, Benjamin din Tudela povestește atât ceea ce a văzut, cât și ceea ce a auzit. De aceea în *Itinerarul* lui apar atât descrieri, cât și povestiri și legende.

O povestire interesantă se referă la localizarea într-o peșteră de pe Muntele Sion (Har Tzyon) a mormintelor regelui David, regelui Shlomo (Solomon) și a celorlalți regi urmași ai

lui, care au domnit în Regatul Iehuda (Iudeea). Descrierea se bazează pe o relatare transmisă de Rabbi Abraham El Constantini din Ierusalim lui Benjamin din Tudela. Povestirea este interesantă atât ca izvor istoric, cât și din punct de vedere literar. Dar Benjamin din Tudela nu a văzut aceste morminte, pentru că intrarea în peșteră fusese închisă și ascunsă de ochii oamenilor, la decizia Patriarhului Ierusalimului, fiindcă atât el, cât și Rabbi Abraham El Constantini au considerat că Dumnezeu se opune ca vreun om să intre acolo. Probabil că „Rabbi Abraham ha-hasid ha-parush El Constantini she-hayah me-avilei Yerushalayim” (Rabbi Abraham sihastrul pios Constantinopolitanul dintre jehitorii Ierusalimului) era un evreu originar din Constantinopol, imigrat relativ recent în Ereț Israel. Patriarhul menționat, care decisese să repare Biserica de pe Muntele Sion, era probabil Patriarhul Latin. Întâmplarea povestită – conform căreia doi muncitori, care lucrau la repararea zidurilor bisericii, văzuseră intrarea în peșteră, dar nu putuseră intra din cauza unui vânt puternic și se îmbolnăviseră; apoi auziseră un glas omenesc transmis prin alt vânt, care le cerea să plece din acel loc – se petrecuse cu circa 15 ani înainte de a fi auzită de Benjamin din Tudela. Totuși faptul că Patriarhul s-a consultat cu

Rabbi Abraham și ulterior a făcut ceea ce el îi spusese nu pare complet verosimil, deși localizarea mormintelor pe baza acestei povestiri poate fi reală. Faptul acesta a trezit dispute în cercetarea istorică modernă. Dar să-i dăm cuvântul lui Benjamin din Tudela:

„Și în jurul Ierusalimului sunt munți înalți. Și pe Muntele Sion sunt mormintele Casei lui David și mormintele regilor care au domnit după el. Dar locul nu este cunoscut, fiindcă acum 15 ani a căzut un zid al bisericii de pe Muntele Sion, iar Patriarhul a spus îngrijitorului bisericii: «la pietre din zidurile vechi și reconstruiește cu ele biserica.» Și el a făcut așa și a angajat muncitori, cu salarii fixate, în număr de douăzeci de oameni, iar ei scoteau pietrele de la temelia zidurilor Sionului. Și printre ei erau doi care erau prietenii buni unul cu celălalt, iar într-o zi unul a făcut o petrecere în cinstea celuilalt. După ce au mâncat, s-au întors la muncă, iar îngrijitorul bisericii le-a spus: «De ce ați întârziat astăzi?» Ei i-au răspuns: «Ce-ți pasă! Atunci când ceilalți muncitori se vor duce să mănânce, noi ne vom continua munca.» Atunci, când a venit vremea mesei și ceilalți muncitori s-au dus să mănânce, ei doi scoteau pietre. Și au ridicat o piatră și au găsit acolo intrarea într-o peșteră. Unul i-a spus celuilalt: «Să intrăm și să vedem dacă este acolo o comoară.» Și s-au dus la intrarea în peșteră și au mers până au ajuns la o încăpăre mare, construită pe coloane de marmură poleite cu aur și cu argint. Și în fața lor era o masă din aur și un sceptru și o coroană. Și acesta este mormântul regelui

David și la stânga lui este mormântul regelui Solomon, precum și mormintele tuturor regilor din Iehuda care au fost înmormântați acolo. Și acolo sunt lași închise și nimeni nu știe ce este în ele. Și acești doi oameni au vrut să intre în încăpăre, dar iată că s-a pornit un vânt puternic, precum o furtună, de la intrarea în peșteră, și i-a lovit și ei au căzut la pământ și au zăcut acolo până seara. Și iată că a venit un vânt care a strigat cu glas de om: «Sculați, ieșiți din acest loc!» Și au ieșit de acolo înfricoșați și în grabă. Și s-au dus la Patriarh și i-au spus aceste lucruri. Și Patriarhul a trimis să-l aducă în fața lui pe Rabbi Abraham, sihastrul pios Constantinopolitanul care era printre jehitorii Ierusalimului, și i-a povestit lui toate aceste lucruri așa cum fusese spus de cei doi oameni care veniseră de acolo. Și a răspuns Rabbi Abraham și i-a spus: «Acestea sunt mormintele Casei lui David, ale regilor din Iehuda. Și mâine să intrăm eu și tu, precum și oamenii care să ne arate ce este acolo.» Și a doua zi au trimis să-i cheme pe cei doi oameni, dar i-au găsit pe fiecare din ei zăcând pe patul său, și se temeau și au spus: «Noi nu vom intra acolo pentru că Dumnezeu nu vrea să arate acest loc niciunui om.» Și Patriarhul a poruncit ca acest loc să fie închis și să dispară din fața oamenilor și așa este până în ziua de azi. Și numitul Rabbi Abraham mi-a povestit aceste lucruri.”

Într-un număr viitor al revistei va urma descrierea topografică a Ierusalimului, așa cum este ea făcută de Benjamin din Tudela.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Ziua Victor Brauner, ediția a XIII-a

Celebrată anual la Piatra-Neamț, personalitatea și opera lui Victor Brauner au fost omagiate și în 2026, în cadrul celei de a XIII-a ediții a simpozionului dedicat marelui artist al avangardei românești. Organizată de scriitorul Emil Nicolae, președintele Comunității Evreilor din Piatra-Neamț, manifestarea a reunit oameni de litere, artiști, critici de artă și un public fidel, interesat de moștenirea culturală a lui Brauner. Programul a inclus un colocviu, o expoziție și ceremonia de decernare a premiilor care poartă numele artistului născut la Piatra-Neamț. Ediția s-a încheiat cu spectacolul „Ghimpl Netotul”, în regia lui Daniel Iordan, prezentat pe scena Teatrului Tineretului.

Evenimentul a fost realizat de Federația Comunităților Evreiești din România și de Comunitatea Evreilor din Piatra-Neamț, alături de Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Artă Piatra-Neamț, Teatrul Tineretului Piatra-Neamț, Uniunea Artiștilor Plastici din România, filiala Neamț, și Liceul de Arte „Victor Brauner” din Piatra-Neamț.

Colocviul „Avangarda fără sfârșit...”

În prima parte a zilei, Muzeul de Artă din Piatra-Neamț a găzduit Colocviul „Avangarda fără sfârșit...”, la care au participat numeroși critici literari, scriitori, oameni de cultură și un public interesat de istoria și evoluția acestei mișcări culturale.

Scriitorul Emil Nicolae a deschis seria discuțiilor, vorbind despre rolul avangardei și particularitățile sale ex-

chivescu l-a caracterizat drept „o carte-cutremur, fără speranță”.

Adrian Alui Gheorghe a lecturat două fragmente din cel mai recent volum de povestiri al său, *Vinerea stacojie*, apărut în 2026 la Editura pentru Artă și Literatură. Autorul a opinat că „avangarda a avut ca efect o tulburare a literaturii și a spiritului, în general, din Europa și din lume. După ce apele literaturii s-au tulburat temeinic, nimic nu a mai fost la fel”, a conchis Adrian Alui Gheorghe.

Dr. Isabel Vintilă a vorbit despre volumul de poezii *Valiza de lemn*, semnat de Alexandru Ovidiu Vintilă, apărut la Editura Eikon, în anul 2025. Este „o carte-obiect, un volum care demonstrează că autorul a ajuns la o maturitate poetică, iar poetul nu este doar creator, ci și un mediu”. Cartea a fost realizată împreună cu artistul plastic Iulian Copăcel care a folosit inteligența artificială pentru a ilustra și a transpune mesajul poetic al autorului în imagini.

Alexandru Ovidiu Vintilă a prezentat ultimul număr al revistei *Bucovina literară*, o publicație culturală de tradiție, care include creații de avangardă. El a mulțumit criticilor Adrian Alui Gheorghe, Isabel Vintilă și Emanuela Ilie pentru prezentarea celei mai recente sale cărți. A.O. Vintilă a afirmat că volumul a fost bine primit și că a beneficiat de un număr important de cronici literare în publicațiile de specialitate. În final, el a citit un poem-surpriză dedicat scriitorului Emil Nicolae.

Marius Manta a declarat că este o bucurie să fie din nou în mijlocul discuțiilor despre avangardă, un domeniu major de interes al studiilor sale. „De fiecare dată am fost atras, am simțit o curiozitate fantastică, am simțit că ceea ce oferă mișcările de avangardă ar putea să te rupă de academism, de formalism.” El a prezentat și cel mai recent număr al publicației *Ateneu*, editate la Bacău, cu o tradiție începută în anul 1925.

Adi G. Secară a mărturisit că a trăit un profund spirit avangardist al acestei întâlniri și a mulțumit tuturor celor care l-au atras spre această latură, în special criticului Petrișor Militaru. El a lecturat un fragment din volumul său *Rendez-vous cu Scufița Roșie în Pădurea Spânzuraților*, apărut la Editura Eikon în anul 2025.

Expoziție Victor Brauner

Muzeul de Artă Piatra-Neamț a găzduit vernisajul expoziției „Victor Brauner – Opera pe hârtie”. Aceasta reunește peste 60 de gravuri, desene,

publicații, afișe, fotografii și documente din colecția privată a lui Cristinel Popa, fondatorul Galeriei DADA din București. Proiectul a fost curatoriat de criticul de artă Cătălin Davidescu și aduce în atenția publicului o dimensiune mai puțin cunoscută a artistului: desenul și gravura. Expoziția „Victor Brauner – Opera pe hârtie” poate fi vizitată la Muzeul de Artă Piatra-Neamț până la 1 iulie 2026.

Criticul de artă Emil Nicolae a subliniat unicitatea acestei expoziții care, spre deosebire de marile expoziții

care au pus accentul îndeosebi pe pictură și culoare, aduce în prim-plan opera pe hârtie. Vorbind despre unicitatea acestei expoziții documentare, criticul de artă s-a referit la cele două componente majore ale unei opere de artă: „țesutul tare și țesutul moale”. „Țesutul tare este desenul, iar țesutul moale este culoarea.” Desenul, țesutul tare, există în creațiile lui Brauner, tocmai de aceea prezenta expoziție este cu atât mai importantă, a remarcat Emil Nicolae. El a prezentat un text inedit, publicat de Victor Brauner în anul 1943, în revista *Veveve*, în timpul exilului său de la Marsilia, care abordează tema fantasticului și pornește de la interogația „Vă place pictura mea?”, oferind multiple răspunsuri la această întrebare în sjajul registrului fantastic.

Directorul Teatrului Tineretului, Andrei Merchea-Zapotoțki, a vorbit despre acest dialog cultural prilejuit de celebrarea lui Victor Brauner. „Pentru noi, cei de la Teatrul Tineretului, numele lui Victor Brauner are o rezonanță aparte. El reprezintă nu doar un mare artist născut pe aceste meleaguri, ci și exemplul unei libertăți de imaginație care depășește timpul și granițele. Brauner ne amintește că arta începe acolo unde curajul de a vedea altfel întâlnește puterea de a transforma această viziune în operă.”

Curatorul Cătălin Davidescu a subliniat capacitatea lui Victor Brauner de a imprima un anumit spirit, iar acest eveniment dedicat operei sale pe hârtie, o colecție unică, are o deschidere multiplă, atât în zona artelor vizuale, cât și în cea a literaturii: „Ceea ce mă impresionează pe mine este chiar povestea. Pornind de la faptul că Victor Brauner a fost și scriitor și că el influențează inclusiv astăzi și literatura română, este foarte clar că, fără această poveste, opera sa nu ar fi avut fascinația și impactul pe care le are și acum. Victor Brauner păstrează ceea ce arta contemporană a pierdut pe parcurs: povestea.”

Colecționarul Cristinel Popa a evocat unicitatea expoziției care cuprinde integral opera grafică a lui Victor Brauner, grupată pe mari cicluri. Printre lucrările expuse se numără și portrete ale unor membri ai familiei, precum și fotografii de familie prezentate publicului pentru prima dată. De asemenea, el a evidențiat prezența, între piesele importante din expoziție,

a paginilor publicației *75 HP*, cea mai importantă revistă a avangardei românești și una dintre cele mai importante publicații ale avangardei universale, care ilustrează conceptul de pictopoezie.

În a doua parte a zilei, Sinagoga Catedrală Ba'al Shem Tov din Piatra-Neamț a găzduit vernisajul expoziției Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Neamț, dedicată artistului Victor Brauner.

Criticul de artă dr. Marius Tița s-a referit la actualitatea avangardei „prin spirit, prin sinceritate și prin tot ceea ce transmite ea. Această expoziție reprezintă un argument că avangarda nu s-a terminat”, este de părere criticul de artă.

Au expus artiștii: Mihai Agape, Gri-gore Agache, Carmen Coca Bayer, Dumitru Bezem, Dumitru D. Bostan, Valentina Chirvase, Viorica Ciucanu, Petru Diaconu, Ștefan Diaconu, Laurențiu Dimișcă, Lucian Gogu Craiu, Gabriel Grama, Dinu Huminiuc, Ciprin Istrate, Radu Cristian Macavei, Irina Moldovan, Mariana Păpară, Julien Potop, Arcadie Răileanu, Narcisa Stejorean Sylvania Trăistariu, Vasile Trăistariu, Lucian Tudorache, Mădălin Țibichi și Mihai Voicu.

Premiile Victor Brauner

Ca în fiecare an, un moment aparte l-a constituit acordarea Premiului *Victor Brauner* de către scriitorul Emil Nicolae, alături de Ștefan Potop, președintele UAPR, filiala Neamț. Artista vizuală Mariana Păpară și poeta Angela Baci sunt cele două laureate ale acestei ediții.

Mariana Păpară a mulțumit pentru premiul acordat, mărturisind că acesta reprezintă o imensă bucurie și o importantă evaluare, prin prisma apartenenței la grupul celor premiați anterior.

Actrița Loredana Grigoriu a dat citire unui mesaj de mulțumire din partea

scriitoarei Angela Baci, o promotoare a avangardei literare.

Într-o continuare a dimensiunii literare a evenimentului, a avut loc lansarea a două volume: *Hamlet, o grafico-tragedie*, după William Shakespeare, semnat de graficianul Viorel Pîrligras, și *Pandora 2.0, ficțiuni speculative*, o antologie de Dan Popescu.

O seară de teatru a încheiat simpozionul, cu spectacolul *Ghimpl Netotul*, după Isaac Bashevis Singer, adaptat și regizat de Daniel Iordan. Andrei Merchea-Zapotoțki și Cătălina Eșanu dau viață personajelor Ghimpl și soției acestuia, într-o simplă poveste despre viață și lucrurile mărunte din ea, totul sub un motto universal: „Mai bine să fii om prost toată viața, decât om rău un singur ceas.”

Dan DRUȚĂ

Emma Lazarus: o privire pătrunzătoare, un nemuritor portret

Dedicat aniversării a 250 de ani de la Declarația de Independență, SUA, iulie 1776

Un portret din colecția Societății Istorice din New York, un profil echilibrat al capului și al umerilor unei tinere femei cu o expresie distinctă, modestă, purtând o rochie închisă la gât, cu guler alb înalt și o broșă, exprimă un deosebit rafinament. Cu părul ondulat închis la culoare, prins în jurul capului, cu o privire pătrunzătoare a unor ochi strălucitori, cu o bărbie hotărâtă, tânăra protagonistă, învăluită într-o aură de profunzime și demnitate, este Emma Lazarus.

În anii 1870-1880, New York City găzduia zeci de fotografi care surprindeau cotidianul, cartierele și dezvoltarea urbană, dar executau și portrete la comandă, folosind noi tehnologii, cum ar fi plăci de sticlă uscate sensibilizate cu bromură de gelatină sau iluminare cu blitzuri de magneziu. Studiourile fotografice erau amenajate cu acoperișuri și pereți de sticlă, luminoare orientate spre nord, pentru un efect de lumină blândă.

După studii de pictură și arta litografiei în Germania, serviciul militar obligatoriu, lupte în Războiul Crimeii în cadrul Legiunii Germano-Americane, câțiva ani ca marinar, un naufragiu în drum spre China, William (Wilhelm) Kurtz (Germania, 1839 - SUA, 1904) a ajuns la New York. În 1873 a deschis un studio în Madison Square din Manhattan, angajând 40 de asistenți. Deschis către tehnologii și sisteme novatoare de exprimare vizuală, a adoptat becul incandescent inventat prin 1879 de Thomas Edison. Becul înlesnea expuneri mai scurte ale clișeelelor, obținând o imagine mai puțin melancolică sau apatică a portretelor, și anula efectele neprevăzute ale norilor, oferind control asupra umbrelor. Se realizau astfel portrete cu o perspectivă mai accentuată.

În 1883 Kurtz a amenajat primul studio cu iluminare electrică, pentru prelungirea programului de lucru iarna, un adevărat palat la care invita clienții în ținute elegante, după seri la operă sau petreceri. Experimentator neobosit, a conceput filtre, contra-reflectorii, platforme de pozare și suporturi de imagini din carton. Retușa cu creioane colorate negativate de sticlă pentru a corecta imperfecțiunile.

Printre personalități din lumea americană, notabili scriitori, artiști, senatori, a surprins și chipul tinerei Emma Lazarus, născută pe 22 iulie 1849 într-o familie evreiască cu șase fete și un băiat, a patra generație newyorkeză.

Tatăl, Moses Lazarus, industriaș și comerciant prosper, proprietarul unei rafinării de zahăr, provenea din strămoși de origine iberică, fugiți de Inchiziția din Recife, în urma cuceririi portugheze a Braziliei olandeze. După ce au fost capturați de piraiți spanioli, în septembrie 1654 au ajuns la New Amsterdam, fiind printre primii 23 de coloniști evrei din America. Mama, Esther, provenea din familia Nathan, așkenazi (germani) și sefarzi. Strămoșii și rudele erau membri activi ai sinagogii hispano-portugheze, cu o mândrie pentru moștenirea sefardă. Familia apropiată onora doar sărbătorile de Roș Hașana, Iom Kipur și Pesah. Moses Lazarus frecventa cercuri ale protipendadei creștine, pășind pe drumul asimilării.

Cu educație privată, Emma a stu-

diat literatura americană și britanică, pe lângă limbile germană, franceză și italiană. A dovedit un talent precoce pentru poezie, semnând primele versuri când avea 11 ani. În 1866, la doar 17 ani, tatăl i-a tipărit prima lucrare. După un an a apărut la o editură co-

mercială prima sa culegere, *Poezii și traduceri*, volum care a atras atenția faimosului Ralph Waldo Emerson (1803-1882), poet, filozof, conducător al mișcării literare transcendentaliste, pastor, aboliționist.

Emma a devenit membră a cercurilor literare însemnate ale orașului, printre primii autori evrei americani de succes, considerându-l pe Emerson mentor și sprijin. Dar relația lor a luat sfârșit când acesta i-a dezaprobat complet preocupările față de universul cultural iudaic, pe care ea l-a îmbrățișat.

Valuri de imigrație aduceau în SUA sute de mii de evrei: în secolul al XVII-lea sefarzi, între 1840-1880 din Germania și Europa Centrală, între 1881-1882 din Rusia, Polonia, Lituania, Ucraina și România.

Tratatul de la Berlin, din 1878 – care recunoștea independența de stat a României, dar o condiționa cu acordarea cetățeniei minorităților, inclusiv a evreilor –, precum și asasinarea țarului Alexandru al II-lea în 1881 au provocat persecuții și pogromuri ce au dus la acest val de emigrare din Europa de Est, față de care climatul american devenea tot mai puțin tolerant.

Faimosul judecător Henry Hilton afirma că „nedoriți erau doar evreii germani, murdari și lacomi, nu ca elita sefardă”, „adevărații evrei” rafinați care locuiseră în America încă dinaintea de Revoluție.

Contactul cu nefericiții imigranți din New York, dar și romanul *Daniel Deronda* de George Eliot au determinat-o pe tânăra Emma să studieze Tora, ebraica, iudaismul și istoria evreiască. În 1882-1883 Emma Lazarus a demascat nesiguranța și umilința vieții evreiești din Europa, printr-o serie de 15 eseuri/scriori intitulate „Epistole către evrei”, publicate săptămânal în paginile publicației *American Hebrew*, apărută la New York începând din noiembrie 1879, cu subiecte evreiești la nivel internațional.

Realizând zădărnicia asimilării, Emma a susținut ideea unei patrii evreiești în Palestina, referindu-se explicit la așezări, pași către autoemancipare și independență. Anticipând sionismul lui Herzl, Emma s-a exprimat în favoarea coloniilor agricole în Palestina, în special Roș Pina, fondată în 1882 de imigranți din România. Ea a apelat la evreii occidentali să sprijine așezarea în Palestina ca un proiect național. În 1883 a fondat Societatea pentru Îmbunătățirea și Colonizarea Evreilor Est-Europeni. Dar pentru că opoziția reformistă opta pentru asimilare, acest fapt a dus la dizolvarea Societății în 1884.

Identificarea Emmei cu iudaismul a stat la baza poeziilor „Cântatul cocoșului roșu”, „Stindardul evreului”, „Alegerea”, „Noul Ezechiel”, a dramei „Dansul spre moarte”, a eseurilor „Epistole către evrei” și a lucrării „Pe malurile Babilonului: mici poeme în proză”, cu o puternică aspirație la un loc de frunte în literatura americană.

Începând din 1882 au fost organizate numeroase evenimente dedicate donațiilor de fonduri pentru pedestalul Statuii Libertății. La o licitație din 1883 cu opere de artă și manuscrise, cu toate că nu putea „să scrie poezie pentru o statuie”, Emma Lazarus a contribuit cu versuri originale, ca o modalitate de a-și exprima empatia pentru refugiații din carantinele din New York, cărora le oferea la acea vreme ajutoare cu bani, provizii de hrană și îmbrăcăminte, lecții de engleză.

După licitație și între mai 1885 - septembrie 1887, Emma a călătorit în Anglia și în Franța, întâlnindu-se cu poeți și scriitori, precum și cu lideri

evrei, pentru a participa la o reformă socială. S-a întors acasă grav bolnavă și s-a stins din viață pe 19 noiembrie 1887. Avea 38 de ani.

Nu a fost căsătorită și a locuit în casa părintească cu încă două surori și după dispariția părinților, lipsite de griji materiale.

Statuia Libertății se inaugurasă pe 28 octombrie 1886. Emma nu a mai văzut-o.

Thomas Johnson (1843-1904), un cunoscut gravor al epocii, a realizat portretul emblematic al Emmei Lazarus, o fotografură, ca frontispiciu al publicației *The Century Illustrated Monthly Magazine* (octombrie 1888), însoțind un necrolog și o poezie. Liniile fine și detaliate pentru trăsături, privirea adâncă a poetei sunt modelate după fotografia surprinsă de William Kurtz.

Scrierile îndrăznețe ale Emmei (descoperite în 1980, publicate în 1995), alături de poezii și de alte texte, dezvăluie imaginea unei femei curajoase și complexe, „atăt de înaintea timpului ei, încât încă ne străduim să o recuperăm; o feministă, o sionistă și o scriitoare evreo-americană de renume, înainte ca aceste categorii să existe”, afirmă Esther Schor, cercetătoare și profesoară la Princeton.

Versurile Emmei Lazarus, „Noul Colos”, dedicate celor care tânjesc după libertate, gravate pe placa fixată în 1903 în interiorul pedestalului, au devenit definitorii pentru idealurile americane, și nu numai; ele se bucură de referire în multe texte și creații artistice, se pot citi în nenumărate publicații și platforme.

În Haifa există o stradă numită Emma Lazarus. Singura din lume.

Ruth OREN

Copiii lui Himmler

Având acțiunea plasată în Bavaria rurală, la sfârșitul verii anului 1944, acest roman, despre obsesia „purității rasiale” și inocența sacrificată în numele ideologiei politice, este construit pe o bază documentară solidă. Izolat de restul lumii, Heim Hochland devine spațiul de convergență al destinelor a trei personaje: Renée, o tânără franțuzoaică umilă, abandonată și însărcinată; Helga, asistentă conștiincioasă a Organizației Național-Socialiste de Asistență Populară; și Marek, un deportat pe care cele două femei îl zăresc ocazional, muncind sub stricta supraveghere a gardienilor.

Rămânând fidelă perspectivei personajelor, autoarea Caroline de Mulder lasă marile evenimente ale istoriei și transformările decisive ale primăverii anului 1945 să apară doar ca reverberații îndepărtate. În centrul narațiunii se află experiența individuală a singurătății: Marek, cu speranțele sale fragile și periculoase, pe care trebuie să le ascundă; Helga, măcinată de îndoiele și Renée, confruntată cu tăcerea și absența răspunsurilor la apelurile sale. Pătrundem în mintea și în trupul fiecărui personaj, iar această perspectivă ne poartă într-o literatură a contrastelor care scoate la iveală adevărul crud al realității naziste.

Romanul *Copiii lui Himmler* are o dimensiune corală, permițând multiplicarea perspectivelor și conferind narațiunii o dinamică deosebit de puternică. Deși aparțin unor realități foarte diferite, cele trei personaje dezvăluie fațete complementare ale

maternității în contextul ideologiei naziste. Poziția fiecăruia în cadrul sistemului este strâns legată de capacitatea sa de acțiune. Renée dispune de o marjă minimă de autonomie: străină, incapabilă să comunice în limba mediului în care se află și lipsită de orice sprijin, ea devine expresia vulnerabilității feminine într-un regim opresiv. Abandonată de familie și de tatăl copilului său, respinsă de comunitate și de celelalte rezidente ale Lebensborn, Renée întrușează multiple forme ale violenței exercitate asupra femeilor. Marek, dimpotrivă, conștient că nu mai are nimic de pierdut și animat de un puternic instinct de supraviețuire psihică, demonstrează o remarcabilă capacitate de acțiune. Dar cel mai interesant portret rămâne cel al Helgăi, aflată într-o situație de constrângere generată de doctrină și de mecanismele organizației, care îi modelează întreaga capacitate de acțiune prin spiritul de devotament, înainte ca acesta să înceapă să se clatine sub povara propriilor îndoiele.

Ultima parte a romanului lasă acest vertij să se desfășoare nestingerit. Una dintre scenele pe care le explorează este cea a focurilor aprinse de SS pentru a arde toate documentele, focuri care acoperă totul cu cenușă și cu fragmente de hârtii pe care se mai poate descifra, uneori, un nume sau o dată. Efectul evocă cinematograful, punând în valoare munca unei scriitoare perfecționiste, devenită maestră în arta de a alege exact ceea ce trebuie arătat.

Edith NEGULICI

Itay Tiran și Richard al III-lea la Craiova

Festivalul Internațional Shakespeare de la Craiova a programat în închiderea celei de a XV-a ediții cu tema „Will matters”, spectacolul Richard al III-lea de William Shakespeare, montat de Itay Tiran la Teatrul Gesher din Tel Aviv.

Teatrul Gesher a fost fondat în 1991 de regizorul Evgheni Arye, însoțit de un grup de actori care au imigrat în Israel de la Moscova, în căutarea libertății artistice. I-au dat numele „gesher”, care înseamnă „pod” și l-au transformat într-un adevărat liant al societății multiculturale israeliene, promovând noi generații de artiști și continuând să caute limbaje teatrale noi și provocatoare. A fost unul dintre puținele teatre bilingve din lume, dar în prezent spectacolele se joacă exclusiv în limba ebraică.

Itay Tiran este actor și regizor israelian, care trăiește și lucrează în prezent la Viena, dar a revenit în 2023 la Tel Aviv pentru a monta la Teatrul Gesher spectacolul Richard al III-lea. El a fost invitat în ultimii trei ani în diverse festivaluri, precum Wiener Festwochen de la Viena sau MITEM de la Budapesta, iar acum este la Festivalul Shakespeare de la Craiova, unde am profitat de ocazie pentru un scurt dialog:

– Itay Tiran, în România sunteți cunoscut ca actor, mai ales pentru rolul Hamlet, dar ați jucat și Richard al III-lea, de exemplu, iar acum participați la Festivalul Internațional Shakespeare de la Craiova ca regizor. Cum ați ales să montați Richard al III-lea la Teatrul Gesher și cum a fost trecerea de la actorie la regie?

– Totul a început la Teatrul Cameri, unde am crescut, și de la Omri Nitzan, fostul director artistic care nu mai e printre noi, care m-a luat direct din școală să joc Hamlet. Cu acest spectacol am călătorit mult în Europa și am ajuns și la București. Tot el, în 2010, mi-a spus că ar trebui să încep să regizez și chiar așa s-a întâmplat. Ca regizor sunt preocupat de concept, dar gândesc din punctul de vedere al actorilor, nu sunt detașat de ființa actorului pe scenă. Și am considerat că e un avantaj, mai ales în cazul lui Shakespeare, care a fost el însuși actor, regizor și creator de teatru. Și cumva se simte că piesele lui pornesc de la ceva ce aș numi teatrul pur, care înseamnă un actor, un cuvânt și un gest. Spectacolul meu *Richard al III-lea* este o interpretare a piesei clasice, în care se văd ideile și alegerile mele regizorale și estetice, dar eu tot l-aș plasa în zona de teatru pur. Practic, avem o cutie albă și corpurile actorilor pe scenă.

– Apropo de actori pe scenă, Richard este interpretat de o actriță. De ce?

– Poate pentru unii va suna foarte banal, dar adevărul e că voiam să lucrez cu Evghenia Dodina. Suntem prieteni apropiați și, când am știut că revin să montez ceva în Israel, am căutat ceva interesant și pentru mine și pentru public, dar voiam neapărat un rol care să i se potrivească ei. Și mi s-a părut alegerea perfectă. Și cred că atunci când o actriță sau un actor este foarte puternic, uneori e mai puternic decât chestiunea genului. Și cred că toată lumea poate vedea pe scenă ce fel de putere, ce forțe naturale aduce ea în acest rol, aspecte atât de importante pentru Richard. Iar pentru mine, Richard al III-lea e mai mult decât un bărbat sau o femeie. E o chestiune de personalitate, de o anumită substanță sau energie. În același timp, voiam pe scenă ceva care să nu fie nici femeie, nici bărbat. Voiam să am ceva care transcende genul. Simbolistica din spectacol, precum pantofii: unul cu toc și unul fără, m-au ajutat să rezolv și problema diformității personajului. Oricum, important pentru mine era să se înțeleagă jocul puterii. Și să nu uităm

că unele dintre cele mai puternice voci radicale de dreapta din ultimul deceniu aparțin și femeilor.

– Premiera spectacolului Richard al III-lea a avut loc în septembrie 2023. V-a tentat să schimbați ceva după 7 octombrie?

– Cine a văzut spectacolul după 7 octombrie a crezut că am făcut schimbări, pentru că există atât de multe elemente care corespundea cu toate ororile la care am asistat de atunci încolo. Dar nu am schimbat niciun cuvânt, niciun gest, nimic. Și în Israel și în multe țări din lume avem societăți polarizate, iar Războiul celor Două Roze al lui Shakespeare a fost pentru mine o metaforă numai bună pentru a aborda teme contemporane. Pare că nu s-a schimbat nimic, în afară de a ne cufunda într-un haos total. Și haosul, războaiele, toate crizele, de fapt, fac ca oamenii să fie mult mai preocupați de supraviețuirea de zi cu zi, trăind în incertitudine și fiind foarte, foarte oboșiți, ca să nu spun epuizați și fără speranță, așa că protestele sunt mult mai slabe. Și de aceea cred că acest spectacol rămâne relevant cu muzica lui, care e foarte importantă, fiind adânc înrădăcinată în miturile țării mele, care erau o sursă a unității, deși acum e ironic...

TEATRU

– Credeți că teatrul sau arta, cultura pot schimba ceva în societățile polarizate în care trăim sau pentru oamenii epuizați, despre care vorbeți?

– E o întrebare de un milion de dolari. Mă gândesc acum la *Nunta lui Figaro*, despre care se spunea că a fost inițierea uneia dintre cele mai mari revolte ale poporului francez, care a dus la Revoluția Franceză. Nu știu dacă e adevărat, dar mă uit și mai mult înapoi, la tragediile grecești și la epoca lui Shakespeare și rolul jucat de piesele lui în politică și în modelarea minților oamenilor de atunci, mai ales când știi că Richard al III-lea, de exemplu, nu a fost un personaj negativ, a fost un rege bun. E o întrebare foarte complicată. De șapte ani eu nu mai locuiesc în Israel, dar insist să păstrez legătura cu o comunitate formată din artiști și oameni, cetățeni. Și știm că trebuie să ne formăm propriile idei, să continuăm să le creăm și să rămânem în dialog cu propriile noastre idei, pentru a le permite să fie susținute și să nu dispară. Cred că arta are responsabilitatea morală de a evita dispariția, de a oferi idei pentru cei care încă au nevoie de ele și pentru cei care încearcă să supraviețuiască, să fie alături de cei care au nevoie de solidaritate sau de empatie. În acest sens, cred că arta poate produce o schimbare uriașă. Mă gândesc că poezia și teatrul lui Bertolt Brecht nu au împiedicat regimul nazist sau pe Hitler să avanseze, dar au avut un rol crucial în formarea unui nou tip de cultură în Germania postbelică. Deci răspunsul scurt ar fi: da, arta contează și are responsabilitatea de a însemna ceva, altfel e doar un mijloc de evadare și divertisment, ceea ce nu e rău, dar nu despre escapism vorbim noi acum. *Richard al III-lea* este o încercare de a aborda realitatea, de a fi în dialog, de a contesta anumite convenții și de a zguduia ceva foarte profund înrădăcinat în miezul societății din care provin.

Interviu realizat de
Raluca RĂDULESCU

Luna Culturii Evreiești în Marea Britanie

Faptul că Board of Deputies of British Jews a lansat Luna Culturii Evreiești înseamnă mai mult decât un eveniment cultural - maraton; înseamnă *attitudine* în fața violențelor antisemite bulversante pentru o comunitate care, până la 7 octombrie 2023, a avut parte de respect în societatea britanică. Să nu uităm că Anglia a dat un prim-ministru de origine evreiască, Disraeli, la sfârșitul secolului al XIX-lea. O comunitate care, în anii Holocaustului, a ajutat evrei germani și evrei europeni din țări occidentale sub ocupație nazistă să-și salveze viața în Marea Britanie.

Iată însă că această comunitate, care nu a mai fost confruntată cu antisemitismul din Evul Mediu, și-a regăsit intact antrenamentul de ripostă prin cultură și tărie morală în locul stărilor anxioase. Festivalul pune

în prim-plan aportul evreiesc la dezvoltarea multiseclară a țării și ilustrează cu brio faptul că „minoritățile nu sunt o problemă, ci o bogăție”. Și asta pentru că festivalul, care include peste 100 de evenimente reflectând „cei aproape 1000 de ani de istorie evreiască împărtășită cu întreaga societate engleză, are un program tot atât de divers, pe cât de diversă este comunitatea britanică evreiască”: gastronomie, teatru, arte vizuale, arhitectură, modă, literatură, muzică, popularizare a personalităților evreo-britanice din cele mai variate domenii.

Un semnal semnificativ: pe lângă instituțiile comunitare care și-au înregistrat participarea (sinagogi, școli, instituții de asistență socială), eveni-

Julia DELEANU
(Continuare în pag. 22)

PROFIL DE SCRITOR

Critica lui Raicu (I)

Se vor face în toamna acestui an două decenii de la dispariția lui Lucian Raicu. Un mare critic literar. Și, prin aceasta, și un veritabil scriitor?

Merită puse iarăși asemenea întrebări. Un critic literar este oare un scriitor, dacă el nu a semnat, ca G. Călinescu, de pildă, romane, poeme sau piese de teatru? Au fost multe controverse legate de acest subiect, unii susținând că scriitorii sunt exclusiv autori de ficțiune, alții argumentând că, prin expresivitatea paginilor, prin stilul elaborat și, la mării critici, inconfundabil, prin strategiile și efectele literaturizante, și criticii literari sunt scriitori...

Credeam că, în ceea ce mă privește, lămurisem chestiunea: criticul scrie despre autorul care scrie literatură, deci el e o instanță de grad secund, făcând meta-literatură, analizând, interpretând și evaluând literatura. Și totuși exemplul lui Lucian Raicu infirmă această concluzie și contrazice demarcarea domeniilor.

Fiindcă scrisul lui Raicu mi se pare atât de special, cu o vibrație unică în critica literară românească, încât autorul nu poate fi numit un scriitor doar prin aceea că scrie bine. În cazul de față, criticul literar este un scriitor fiindcă el gândește, percepe, observă, simte și se apropie de „obiectele” literare, de operele altora, ca un scriitor decis să înregistreze, să cartografieze și să radiografieze o realitate.

Dacă romancierul își construiește și își urmărește personajele în relația lor cu mediul, cu categoria socială, cu epoca istorică în care își duc viețile, Raicu nu a procedat altfel atunci când a scris o carte întreagă despre *Gogol sau Fantasticul banalității* (1974) ori despre mari prozatori ca Tolstoi, Thomas Mann, Sadoveanu, studiile ample din *Calea de acces* (1982).

În linia unei critici de identificare, cu o sensibilitate vie și o adevărată voluptate în a explora marile cărți, Raicu s-a apropiat de personajele romancierilor cu delicatețea, atenția și insistența autorilor înșiși. Citind și recitind capodoperele, intrând iar și iar în sistemul lor complex de semne și semnificații, desfoliindu-le strat după strat, cu răbdare și atenție la detalii, criticul a devenit un fel de coautor simbolic, un autor doi: nu de opere prozastice, ci de interpretări ale lor.

Dintre autorii (critici sau scriitori) din Generația '60, din care face parte Raicu, numai la Emil Brumaru se mai poate observa o comparabilă autenticitate a receptării literaturii. Numai Brumaru îți mai putea spune, în caz că-l întrebi, ce culoare avea fusta Nastasiei Filippovna într-o anumită scenă. La fel cu Raicu: apropiații îl ascultau, fascinați, cum vorbește cu vocile unor personaje literare, reluându-le discursurile, preluându-le intonația, ritmul, pauzele.

Asta se întâmpla, desigur, înainte de exilarea marelui critic la Paris, spre finele regimului Ceaușescu de tristă amintire. Raicu a plecat din țară lăsându-i orfani nu atât pe marii scriitori străini, de mult deveniți clasici, cât pe poeții din literatura română contemporană, care așteptau ca el să scrie despre volumele lor. Criticul nostru aproape că nu pierdea vremea cu veleitari și poeți de raftul doi, astfel că o cronică semnată de el despre un volum de poezie îl plasa – ori îl menținea – pe autorul acestuia în rândul consacraților. Era ca o medalie, ca un ordin ce îl înscria într-o confrerie, ca un blazon pe care versurile norocosului poet urmau, după cronică, să-l poarte.

Pe atunci, în Epoca de Aur fals a lui Ceaușescu, literatura era supapa de respirație a societății românești, iar poezia avea mulți cititori pasionați – și un critic precum Lucian Raicu.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Israel 78

În data de 27 mai 2026, Opera Națională din București a fost gazda unui eveniment menit să celebreze atât Ziua Națională a Israelului, cât și împlinirea a 78 de ani de relații diplomatice neîntrerupte între Israel și România. Manifestarea a fost organizată de Ambasada Statului Israel în România, de Complexul Educațional Laude-Reut și de Camera de Comerț și Industrie România-Israel.

Moderatorul evenimentului a fost viceambasadorul Erez Golan care a definit Israelul drept „locul unde oa-

menii renunță la familie și la carieră, pentru a apăra ceva mai mare decât ei”.

Au rostit alocuțiuni: E.S. dr. Lior Ben Dor, ambasadorul Statului Israel în România; Cătălin Predoiu, viceprim-ministru al României; Clara Staiacu, secretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe; Tova Ben Nun-Cherbis, președinta Fundației Magna cum Laude-Reut. Cu toții au subliniat prietenia solidă și valorile comune care leagă cele două popoare, israelian și român.

Una dintre aceste valori este patriotismul, despre care a vorbit cu sensibilitate ambasadorul Lior Ben Dor: „Suntem cu adevărat patrioți israelieni, iar voi sunteți, fără îndoială, patrioți români. Patriotismul

este unul dintre cei mai puternici piloni ai construirii unei națiuni, deoarece nu este suficient să ai un sentiment de datorie față de țară, ci trebuie să-ți iubești țara din toată inima. Nu ne-am pierdut speranța de a trăi în țara noastră, pe pământurile noastre. Aceasta este *Hatikva!*”

Tova Ben Nun-Cherbis a arătat că momentul marchează și 30 de ani de existență a Complexului educațional Laude-Reut: „Acum 30 de ani am pus bazele acestei școli care a devenit nu doar un centru de învățământ, ci și un spațiu al valorilor evreiești multiculturale, un loc în care generații de elevi au învățat nu doar să acumuleze cunoștințe, ci și să-și formeze caracterul, să gândească și să aspire la excelență.”

Seara a fost completată de un concert plin de vitalitate al artei israeliene Gal de Paz, alături de Orchestra Operei Naționale din București, sub bagheta dirijorului Daniel Jinga. Recitaluri memorabile au susținut și artiștii români Irina Baiant și Adrian Nour, cu un fragment din *Fantoma de la Operă*, soprana Diana Rad care a interpretat *Ierusalaim șel Zahav*, precum și corul de copii al Complexului educațional Laude-Reut.

Claudia BOSOI

Antisemitismul în Germania, la nivel record

Conform ultimelor statistici publicate în luna iunie de Ministerul Federal de Interne, în 2025 numărul incidentelor provocate de ură din Germania a ajuns la nivelul record de 22.125 de cazuri, iar în ultimii cinci ani acestea au crescut de patru ori, comparativ cu 1.540 de cazuri înregistrate în 2017. Printre incidentele raportate se aflau amenințări, vandalism, excludere socială, atacarea unor persoane și a unor instituții evreiești, punctul culminant, potrivit liderilor comunităților evreiești, fiind un mediu ostil din ce în ce mai extins în întreaga Germanie. „Astfel de incidente demonstrează că antisemitismul a devenit de multă vreme o parte a vieții cotidiene în școli, birouri guvernamentale și dezbateri politice”, a declarat Andreas Büttner, comisarul împotriva antisemitismului din Brandenburg.

Numai în ultimele săptămâni au parvenit informații despre un pastor care a fost calificat drept „porc evreu”, despre elevi evrei care se tem de

violență în școlile lor, despre personalul de securitate de la aeroportul din Brandenburg care a strigat insulte antisemite unor călători care intenționau să meargă la Tel Aviv.

Presa germană a relatat recent că, la doi ani de la numirea sa, Büttner a avertizat despre „o normalizare amenințătoare” a antisemitismului, arătând că ostilitatea împotriva evreilor a pătruns din ce în ce mai mult în centrul societății germane. Statisticile oficiale, a atras el atenția, minimalizează dimensiunile reale ale antisemitismului, deoarece multe

victime se abțin să informeze despre incidente, temându-se că autoritățile nu vor lua măsuri. Un incident cu un larg ecou a avut loc la o cafenea din Berlin, în care unui grup de clienți i s-a cerut să plece, deoarece unul dintre ei avea desfășurat pe umeri un steag israelian. Incidentul a fost pus în legătură cu o demonstrație pro-palestiniacă care se desfășura în apropiere. În ultimul timp, multe magazine evreiești s-au închis de teama unor incidente antisemite, a relatat presa germană.

(E.G.)

Donald Trump ar fi cerut liderilor musulmani să-și normalizeze relațiile cu Israelul

Anterior încheierii armistițiului americano-iranian, în condițiile în care, potrivit analiștilor, Israelul nu a fost consultat cu privire la acordul de încetare a focului, într-o convorbire telefonică președintele Donald Trump le-a transmis mai multor lideri arabi și musulmani că se așteaptă să-și normalizeze relațiile cu statul evreu, a relatat site-ul Axios. Aceeași solicitare a fost menționată pe o rețea de social media în care se sugera că „poate” și Iranul ar stabili relații cu Israelul. Se pare însă că solicitarea președintelui american a fost primită cu tăcere de către liderii musulmani și arabi.

Demersul lui Trump sugerează că el ar dori să dea un fel de satisfacție Israelului, deoarece noua înțelegere

americano-iraniană a provocat alarmă la Ierusalim. O serie de oficialități israeliene importante au avertizat că acordul nu ar servi interesele Israelului, iar după alte opinii acesta este un acord prost, foarte problematic pentru Israel.

Încă înaintea publicării documentului, oficialități israeliene și-au manifestat temerea că în cele 60 de zile de încetare a focului nu se vor aborda programele balistice și nucleare ale Teheranului sau sprijinul acordat organizațiilor teroriste, amânându-se negocierile în aceste domenii, dar și în altele. Partea israeliană consideră că înțelegerea va acorda Iranului un răgaz pentru refacere economică și militară, iar după aceea va fi greu să se reia un război.

Trump a declarat că i-a îndemnat pe negociatori să nu se grăbească, iar secretarul de stat Marco Rubio a declarat cotidianului *New York Times* că „un acord nuclear nu se poate încheia în 72 de ore pe un șervețel”.

Solicitarea lui Trump a intervenit după ce a avut convorbiri telefonice despre acord cu lideri din Arabia Saudită, EAU, Qatar, Pakistan, Turcia, Egipt, Iordania și Bahrain. Doar câteva dintre ele au relații cu Israelul, unele în urma Acordurilor Abraham, iar Trump a afirmat că acordul cu Iranul ar avea un și mai mare succes dacă statele musulmane și arabe s-ar alătura Acordurilor Abraham. „Iar dacă s-ar întâmpla acest lucru, cine știe, poate că și Iranul s-ar alătura”, a afirmat președintele american. Liderii musulmani și arabi au salutat încheierea războiului, dar nu s-au pronunțat pentru partea a doua a propunerii americane.

Eva GALAMBOS

Poliția australiană nu a luat în serios amenințările antisemite

În cadrul unor audieri publice organizate de Comisia Regală din Australia, legate de atacul antisemit de pe plaja Bondi din decembrie anul trecut, soldat cu 15 victime, s-a constatat că poliția nu pregătise o apreciere privind o eventuală amenințare în cazul evenimentului evreiesc organizat de Hanuca la plaja Bondi și a respins o cerere venită din partea comunității evreiești de a trimite polițiști în zonă. Poliția a recunoscut că nu s-a făcut o evaluare, deși poate ar fi fost cazul.

Neglijența organelor de poliție a fost criticată de Leanne McCusker, comandant adjunct în cadrul Comisiei, care a afirmat că, dacă o astfel de evaluare ar fi existat, ar fi permis aranjamente de securitate corespunzătoare nivelului de pericolozitate. Astfel de evaluări se limitează la adunări clasificate drept evenimente majore, inclusiv importante sărbători evreiești, dar nu și Hanuca.

La audieri s-a arătat că, înainte de atac, poliția a fost avertizată asupra riscurilor de către CSG, un serviciu de securitate privat evreiesc. CSG i-a transmis propria evaluare a nivelului de amenințare și a avertizat asupra posibilității unor incidente violente cu caracter antisemit în creșterea de Hanuca. Aceasta „datorită vizibilității anticipate a unor persoane ce pot fi identificate drept evrei în spații publice și a proeminenței festivalului”, cum a fost evenimentul de pe plaja Bondi.

Un membru al CGS a declarat că a cerut polițiști „statici” la eveniment, având în vedere riscul, numărul participanților și faptul că se desfășura într-un spațiu deschis unde CSG nu avea voie să aibă arme. Dar poliția nu credea că o astfel de măsură ar fi necesară. „Le-am spus că membrii comunității nu se vor simți în siguranță dacă nu va exista o prezență polițienească statică”, a afirmat membrul CGS.

S-a mai spus la audieri că antisemitismul în Australia nu a fost ținut sub control după războiul din Gaza care a stârnit violențe împotriva evreilor și a determinat în august 2024 modificarea nivelului de amenințare teroristă națională de la „posibil” la „probabil”.

Mike Burgess, director general al Australian Security Intelligence Organization, a arătat că unele aspecte și comportamente violente, inclusiv antisemitismul, nu au fost controlate, de aceea s-au considerat normale și au permis mai multe violențe, victimele fiind evreii din Australia. De la sfârșitul lui 2024, antisemitismul a escaladat, de la amenințări și intimidări la țintirea directă a persoanelor, afacerilor și locurilor sfinte, a declarat Burgess care a considerat că în spatele a două incidente antisemite din Sidney și Melbourne se află Gărzile Revoluționare din Iran.

(E.G.)

Coaliție a partidelor arabe în vederea alegerilor

Trei dintre partidele arabe din Israel – Hadash, Taal și Balad – au decis să formeze o listă comună în vederea viitoarelor alegeri și au cerut și Listei Arabe Unite (LAU), o a patra entitate, să li se alăture. Decizia celor trei a urmat după o serie de

discuții vizând reînvierea listelor comune de la alegerile din 2015 și 2020. Cele trei partide au ajuns la un acord privind principalele probleme politice și au decis să continue să acționeze în comun și după alegeri. Prin participarea LAU s-ar întări alianța par-

tidelor arabe. În pofida diferențelor, dar ținând cont de importanța unei liste comune și de necesitatea de a înfrunța „pericolele existențiale” care le-ar amenința ca partide politice, deoarece în Knesset există voci care cer interzicerea partidelor arabe, cele trei partide au declarat că sunt gata să ajungă la un acord cu LAU pe baza unui program comun, pentru a spori numărul alegătorilor, a crește numărul deputaților arabi și a se opune guvernului considerat de acestea de extremă dreapta.

LAU nu a respins invitația, dar a condiționat cu menținerea independenței fiecărui membru, respectiv ca „fiecare partid să-și poată păstra propria platformă, libertate și dialog cu alegătorii, fără nicio constrângere”. Lista Arabă Unită respinge „orice clauză care ar impune condiții obligatorii membrilor”. „O astfel de listă

este soluția ideală care ar îndeplini aspirațiile alegătorilor și ar păstra integritatea partidelor”, se arăta în declarația LAU. În ceea ce privește independența în acțiune, Mansour Abbas, președintele LAU, a declarat ziarului *Haaretz* că aceasta se referă și la posibilitatea partidului său de a participa la un viitor guvern de coaliție. Aceasta pentru a evita situația în care LAU a sprijinit un cabinet de coaliție de centru-stânga, iar celelalte partide arabe au colaborat cu Likud și Shas, aflate atunci în opoziție, pentru a-l submina.

Deocamdată partidele de opoziție nu prevăd invitarea într-un viitor guvern de coaliție a unui partid arab.

Un nou partid arab

Alături de eforturile oamenilor politici arabi din Israel, de a mobiliza alegătorii arabi pentru a vota o listă comună pe care doresc să o realizeze, s-a lansat o nouă inițiativă: crearea unui partid israeliano-arab.

Astfel, la 16 iunie, liderii mișcării

populare arabo-israeliene Să Fim Împreună au anunțat un nou partid politic. Denumit Makom Lekulanu (Un loc pentru noi toți), acesta este un partid israeliano-arab de stânga, de opoziție față de coaliția lui Benjamin Netanyahu. Partidul este condus de Rula Daoud, prima femeie palestiniană care conduce un partid național în Israel, și Alon-Lee Green. Partidul a propus șase candidați evrei și arabi. Într-un mesaj bilingv, partidul și-a prezentat obiectivele, printre care stimularea realizării unui acord de pace israeliano-palestinian, combaterea discriminării și asigurarea unei egalități civile depline pentru cetățenii evrei și arabi, măsuri vizând creșterea nivelului de trai și colaborarea cu alte partide de centru-stânga și cu blocuri arabe de opoziție, pentru eliminarea unor lideri de extremă dreapta din actuala coaliție.

Eva GALAMBOS

Israelul nu poate influența deciziile lui Trump

Deși la prima vedere există o coordonare între acțiunile SUA și cele ale Israelului în privința războiului din Iran, Benjamin Netanyahu a recunoscut în particular că Israelul nu are capacitatea de a influența deciziile lui Donald Trump în ceea ce privește acordurile viitoare de pace cu Iranul. Aceasta în condițiile în care, în mod vizibil, Israelul nu a fost consultat în negocierile pentru o primă fază a unei înțelegeri vizând oprirea războiului care a început cu bombardamente comune israeliano-americane în urmă cu trei luni.

Netanyahu a cerut de repetate ori dreptul de a continua operațiunile pe fronturile considerate de israelieni că ar fi surse de amenințări, inclusiv Libanul, în schimb Iranul condiționează orice fel de înțelegere cu SUA cu încetarea operațiunilor israeliene împotriva Hezbollah din sudul Libanului.

Acordul americano-iranian prevede deschiderea strâmtoării Ormuz în schimbul încetării blocadei navale americane, urmate într-o a doua etapă de negocieri în problemele nucleare. Potrivit unor surse iraniene, în această etapă s-ar putea găsi „formule fezabile” pentru a soluționa disputa cu privire la rezerva de uraniu îmbogățit peste limita admisă, inclusiv diluarea materialului sub controlul AIEA. Pentru Israel această problemă este vitală, dar Netanyahu a recunoscut că „Israelul nu poate, la ora actuală”, să-l influențeze pe președintele american. În schimb, Trump a declarat că „Netanyahu va face ceea ce vrea el”. Întrebat ce a discutat cu președintele american, cu care a avut numeroase convorbiri telefonice, premierul israelian și-a manifestat convingerea că orice acord final înseamnă închiderea tuturor centrelor de îmbogățire a uraniului și scoaterea de pe teritoriul iranian a uraniului îmbogățit. El a mai subliniat că Trump „a reafirmat dreptul Israelului de a se apăra de amenințarea de la diferite fronturi, inclusiv Libanul”.

Înțelegerea americano-iraniană intervine într-un moment sensibil pentru Netanyahu care se pregătește de alegeri pe care nu e sigur că le va câștiga. Opoziția i-a reproșat eșecul obiectivelor războiului cu Iranul, acum când cele americane au ajuns să difere de cele israeliene.

Eva GALAMBOS

Gaza: dificultăți pentru a trece la faza a doua a planului de pace

La Cairo se desfășoară negocieri cu mediere egipteană în vederea realizării unui acord cu privire la viitoarea conducere a Gazei și la dezarmarea Hamas. Potrivit surselor apropiate negociatorilor, Hamas nu a acceptat formularea propusă de mediatori și nu a consimțit la predarea armelor. Gruparea leagă acest punct de retragerea completă a trupelor israeliene din Gaza, încetarea definitivă a ostilităților și reconstrucția enclavei. Se pare, afirmă surse palestinieni, că una dintre principalele probleme se referă la terminologia folosită legată de viitorul armelor Hamas. Actualele schițe ale textului aflate în discuție formulează că Hamas „va depune” armele, înlocuindu-se o formulare anterioară care prevedea că Hamas „va preda” armele. Formularea „a depune armele” ar oferi Hamas o flexibilitate

politică și ar evita orice referire la capitulare. Modificarea, afirmă analiștii, este importantă, deoarece înseamnă că Hamas nu va preda armele direct Israelului, ci le va transfera unei structuri palestinieni acceptate de părți. Această structură ar putea fi o forță care acționează sub comanda unui comitet care va administra Gaza sau o forță afiliată Autorității Palestiniene, dacă se va ajunge la un consens.

Potrivit unor negociatori reprezentând partea palestiniană, citați de ziarul *Haaretz*, „nu poți cere oamenilor să renunțe la toate mijloacele de apărare când cinci bande înarmate continuă să acționeze pe teren sub protecție israeliană”, afirmându-se că ele ar putea comite masacre mai rele decât la Sabra și Shatila, o referire la asasinarea a mii de refugiați palestinieni aflați în taberele de acolo, ucși

de milițiile creștine libaneze. Partea palestiniană a cerut de asemenea ca, în prima etapă a implementării planului de pace din Gaza, forțele israeliene să se retragă din zonele în care operează armata israeliană și să fie dezarmate milițiile înarmate, sprijinite de Israel. Potrivit analiștilor, nici până acum nu s-a reușit punerea în aplicare a principalelor prevederi pentru prima etapă, printre care stabilirea organismului care ar conduce enclava.

În aceste condiții, relatează presa israeliană, nu este exclusă reluarea războiului din Gaza. (E.G.)

Armata israeliană a reușit să-l elimine pe noul comandant al Hamas

Israelul l-a eliminat pe Mohamed Odeh, noul comandant numit la aripa militară a Hamas, la câteva zile după ce l-a eliminat pe predecesorul său.

Odeh a fost unul dintre principalii planificatori ai masacrului din 7 octombrie 2023 și a fost monitorizat de serviciile israeliene de informații mai multe luni. El a murit într-un bombardament, o operațiune care avea ca țintă locații din orașul Gaza, folosite ca ascunzătoare, s-a arătat într-o declarație a agențiilor militare și de securitate israeliene. „Eliminarea lui reprezintă o lovitură semnificativă dată eforturilor de refacere a organizației teroriste”, s-a subliniat în declarație.

Odeh era membrul consiliului militar al Brigăzilor Izz ad-Din al-Qassam și șeful serviciilor de informații ale aripa militară Hamas. Israelul a considerat că ar fi fost liderul aripa militară a Hamas după ce fostul lider Izz al-Din al-Haddad a fost asasinat la începutul lunii mai. „Statul major al Hamas, care se ocupa de culegerea de informații sub comanda lui Odeh, a ajutat și a sprijinit activitățile teroriste și operațiunile Hamas, reprezentând o amenințare pentru militarii și civilii israelieni”, se mai arată în declarație.

Basem Naim, membru al biroului politic al Hamas, a recunoscut moartea acestuia, considerându-l un „martir eroic”. (E.G.)

Israelul va deschide prima ambasadă în Slovenia

Ministerul israelian al Afacerilor Externe a anunțat deschiderea primei sale ambasade în capitala Ljubljana, marcând o nouă etapă în relațiile bilaterale dintre cele două țări. Decizia a fost comunicată de ministrul israelian de externe, Gideon Sa'ar, la scurt timp după instalarea unui nou guvern sloven condus de premierul Janez Janša.

Potrivit autorităților israeliene, deschiderea unei reprezentanțe diplomatice permanente la Ljubljana este menită să consolideze dialogul politic și cooperarea dintre cele două state. Până în prezent, relațiile diplomatice ale Israelului cu Slovenia erau gestionate prin intermediul ambasadei israeliene de la Viena.

Anunțul survine într-un context de schimbare a orientării politice a executivului sloven. Janez Janša, aflat la conducerea unui nou guvern de centru-dreapta, este cunoscut pentru pozițiile sale favorabile consolidării relațiilor cu Israelul.

„Janez Janša este un prieten clar și de nădejde al Israelului, iar alegerea sa oferă o ocazie unică de a con-

solida relațiile bilaterale dintre țările noastre, care au atins un punct critic în ultimii ani din cauza atitudinii ostile a guvernului anterior de la Ljubljana”, a declarat Sa'ar într-un comunicat citat de *The Times of Israel*.

Relațiile dintre cele două state s-au deteriorat în perioada guvernului precedent, condus de Robert Golob. În 2024, Slovenia a recunoscut oficial statul palestinian, iar ulterior s-a numărat printre statele europene care au adoptat o poziție critică față de politica israeliană în contextul războiului din Gaza.

Israelul și Slovenia au stabilit relații diplomatice în anul 1992, la scurt timp după proclamarea independenței statului sloven. Slovenia dispune de o ambasadă la Tel Aviv încă din anii 1990, iar premierul sloven a declarat anterior alegerii sale că, în cazul în care va reveni la putere, va muta ambasada Sloveniei de la Tel Aviv la Ierusalim și va retrage recunoașterea Palestinei de către guvernul anterior de la Ljubljana.

Dan DRUȚĂ

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

Descoperire importantă în tratarea cancerului ovarian

O echipă de cercetători de la Weizmann Institute of Science a anunțat identificarea, în premieră, a unor celule imunitare cu memorie, capabile să recunoască și să atace tumorile ovariene. Descoperirea, publicată în revista științifică *Immunity*, ar putea contribui la dezvoltarea unor noi terapii și vaccinuri împotriva cancerului.

Autorii studiului, prof. Ziv Shulmandr și dr. Nachum Natan, consideră că înțelegerea mecanismelor prin care celulele B cu memorie recunosc și combat cancerul ar putea contribui la extinderea arsenalului terapeutic disponibil pentru cancerul ovarian și alte tipuri de tumori. Cercetarea s-a

concentrat pe așa-numitele celule B cu memorie, componente ale sis-

temului imunitar, cunoscute pentru rolul lor în protecția pe termen lung împotriva agenților patogeni. Cercetătorii au descoperit că aceste celule pot reacționa nu doar la infecții, ci și la anumite tipuri de cancer. Analizând

probe provenite de la 11 paciente diagnosticate cu carcinom seros ovarian de grad înalt, cea mai frecventă formă de cancer ovarian, echipa a identificat celule B cu memorie care produceau anticorpi capabili să se lege selectiv de celulele tumorale. Rezultatele au arătat că peste o treime dintre acești anticorpi se asociau cu celulele canceroase, având o compatibilitate mult mai redusă pentru celulele sănătoase. Cercetarea a evidențiat, de asemenea, că aceste celule pot migra din ganglionii limfatici către tumori, unde se activează și participă la răspunsul imun.

Descoperirea oferă noi informații despre modul în care organismul poate menține o apărare de lungă durată împotriva cancerului și ar putea deschide perspective pentru dezvoltarea unor vaccinuri destinate prevenirii recidivelor. (D.D.)

Artefacte evreiești descoperite în Polonia

O echipă mixtă de arheologi și voluntari ai Fundației Brama Cukermana din Będzin, un

oraș din sudul Poloniei, au descoperit mai multe obiecte aparținând fostei comunități evreiești locale, ascunse sub podeaua podului unei clădiri situate în perimetrul fostului ghetou. Printre artefactele identificate se numără un sidur tipărit în anul 1934, o banderolă cu Steaua lui David, fragmente de fotografii, documente și inscripții în limba ebraică. Descoperirea a fost făcută în timpul lucrărilor de cercetare și restaurare desfășurate într-o clădire din apropierea Casei Luptătorilor din Ghetoul Będzin, un loc asociat rezistenței evreiești împotriva ocupației naziste.

Acolo, în august 1943 a avut loc o revoltă condusă de Frumka Plotnicka, în vârstă de 29 de ani, care, cu doar câteva săptămâni înainte, luptase în revolta din ghetoul din Varșovia. Toți cei care au luptat în acea casă au fost uciși de naști și, imediat ce revolta s-a încheiat, locuitorii evrei rămași au fost duși la Auschwitz.

Reprezentanții fundației consideră că obiectele oferă o mărturie directă a vieții cotidiene și a încercărilor de a conserva identitatea religioasă și culturală în condițiile persecuției din timpul Holocaustului. Cercetările continuă, specialiștii apreciind că situl ar putea aduce la lumină noi documente și artefacte relevante pentru istoria comunității evreiești din regiunea Silezia.

Dan DRUȚĂ

Noi studii de genetică privind îmbătrânirea

Studiile realizate de un grup de oameni de știință de la Universitatea Ebraică din Ierusalim au identificat o genă care pare să lege avantajele dezvoltării timpurii de efecte negative survenite ulterior, inclusiv îmbătrânirea accelerată și un risc crescut de cancer. Rezultatele studiului au fost publicate în revista științifică *Nature Communications*.

Studiul a fost coordonat de prof. dr. Itamar Harel, alături de dr. Eitan Moses și de dr. Marva Bergman de la Universitatea Ebraică, în colaborare cu prof. Nabieh Ayoub de la Institutul Technion din Haifa, alături de prof. dr. Alexei A. Maklakov de la University of East England. Cercetarea s-a concentrat asupra genei *vgl13*, studiată pe peștele african *Nothobranchius furzeri*, specie cu o durată de viață foarte scurtă, utilizată frecvent în studiile privind îmbătrânirea. Folosind tehnologia de editare genetică CRISPR, cercetătorii au observat că modificarea acestei gene determină o creștere mai rapidă și atingerea maturității sexuale la o vârstă mai mică. Însă aceste avantaje timpurii au fost însoțite de o scădere a longevității și de o incidență mai mare a tumorilor asociate vârstei.

Autorii consideră că rezultatele oferă una dintre cele mai clare dovezi experimentale pentru teoria „pleiotropiei antagoniste”, formulată în biologia evoluționistă pentru a explica modul în care anumite gene pot aduce beneficii organismului în tinerețe, dar pot deveni dăunătoare la vârste înaintate. Deși teoria este cunoscută de decenii, identificarea unor exemple concrete la vertebrate s-a dovedit dificilă. Întrucât gene similare există și la oameni, autorii apreciază că descoperirea ar putea contribui la o mai bună înțelegere a relației dintre dezvoltare, longevitate și cancer. Deși aplicațiile medicale rămân deocamdată îndepărtate, studiul deschide noi direcții de cercetare privind mecanismele biologice care influențează ritmul îmbătrânirii. (D.D.)

Hermann Cohen și întoarcerea filozofiei la izvoarele iudaismului (ep. I)

În numerele trecute am avut în vedere reprezentanți ai Iluminismului iudaic estic. De data aceasta facem un pas înainte în timp și unul lateral în geografie: ne mutăm în Germania imperială, în lumea catedrelor universitare, și ne oprim asupra unui gânditor care n-a mai fost nici rabin, nici filolog, ci profesor de filozofie pură – și, totodată, poate cel mai influent filozof evreu al modernității germane: Hermann Cohen (1842-1918).

Cohen s-a născut la Coswig, într-o familie evlavioasă. Tatăl său era cantor de sinagogă, iar tânărul Hermann a părăsit *Gymnasium*-ul pentru a se înscrie la seminarul rabinic din Breslau. A renunțat însă la cariera rabinică și s-a îndreptat către universitate: întâi la Breslau, apoi la Berlin, unde l-a audiat pe aristotelianul Adolf Trendelenburg. După doctoratul de la Halle și un scurt popas în *Völkerpsychologie* – cercetarea filologică a originii fenomenelor culturale, încurajată de Heymann Steinthal –, Cohen publică în 1871 prima sa mare lucrare de interpretare a lui Kant. Acesta va fi gestul care îi va marca destinul: la scurt timp este numit profesor la Universitatea din Marburg, iar trei ani mai târziu este avansat ca profesor titular, o demnitate acordată în premieră la o catedră de filozofie unui evreu neconvertit.

A rămas la Marburg aproape patru decenii, întemeind acolo, alături de Paul Natorp și de celebrul său discipol, Ernst Cassirer, ceea ce avea să se numească Școala de la Marburg. Însă Cohen nu avea să fie doar un simplu profesor de filozofie, ci treptat acesta a devenit și conștiința publică a evreimii germane din generația lui. Când, în 1879, istoricul Heinrich von Treitschke își lansează faimosul atac antisemit împotriva intelectualilor evrei, Cohen se vede silit să intre în arena disputelor de la acea vre-

me. *Declarația* sa din 1880 privind „chestiunea evreiască” deschide o preocupare care îl va însoți întreaga viață: aceea de a gândi locul evreilor în Germania modernă. După retragerea de la Marburg, în 1912, revine la Berlin pentru a preda la Hochschule für die Wissenschaft des Judentums, seminarul rabinic unde își va consacra ultimii ani aproape exclusiv filozofiei iudaice, până la moartea sa, în 1918.

Opera lui Cohen este adeseori văzută de istoricii filozofiei ca trecând prin trei perioade diferite. Mai întâi avem comentariile kantiene – *Kant's Theorie der Erfahrung* („Teoria experienței la Kant”), *Kant's Begründung der Ethik* („Fundamentarea eticii la Kant”), *Kants Begründung der Ästhetik* („Fundamentarea esteticii la Kant”) –, în care Cohen își dezvoltă propriile idei filozofice (de sorginte kantiană inițial) sub masca exegezei. Urmează apoi opera matură, timp în care publică monumentalul volum *System der Philosophie* („Sistemul filozofiei”), în trei părți: *Logica cunoașterii pure* (1902), *Etica voinței pure* (1904) și *Estetica emoției pure* (1912). În această perioadă devine clară trecerea de la dogmele kantiene la o gândire filozofică originală. În sfârșit, deși interesul religios îl

însoțise dintotdeauna, ultimii ani îi sunt dominați cu totul de el: aceasta este ultima perioadă a gândirii sale, cea în care scrie *Der Begriffe der Religion im System der Philosophie* („Conceptul de religie în sistemul filozofiei”) în 1915 și, mai cu seamă, capodopera apărută postum, *Religion der Vernunft aus den Quellen des Judentums* (1919), socotită de unii cea mai însemnată operă a gândirii iudaice din secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Data viitoare vom detalia cum anume ajunge rigurosul neokantian Cohen să revină la izvoarele iudaismului, pentru a arăta că monoteismul a fost leagănul istoric al ideii de etică universală. Acest miez al gândirii sale, corelația dintre om și Dumnezeu, „monoteismul etic”, mesianismul profetic și acel umanism de factură kantiană pe care l-a apărut vor fi în atenția noastră în numărul viitor.

Cristian VECHIU

FILOZOFIE

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Ștefan Luchian (1868-1916)

Luchian a fost unul dintre artiștii români care au reușit să transforme culoarea în emoție și suferința în seninătate. Născut la Ștefănești, în județul Botoșani, a demonstrat de mic copil atracție pentru rafinamentul desenului și aplecare spre redarea naturii. Pasiunea pentru desen, optimismul, ambiția de a reuși și chiar succesul timpuriu obținut prin vânzarea propriilor lucrări i-au convins pe părinții lui să îi respecte alegerea, deși familia îl vedea urmând o carieră militară, ca aceea a tatălui său, maiorul Dimitrie Luchian.

În 1885 s-a înscris la Academia de Belle Arte din București, avându-i profesori pe Aman și pe Tattarescu, iar în scurt timp aprecierea artei lui i-a adus medalia de bronz pentru un portret și un peisaj.

„În sfârșit, am un urmaș!” exclamase Nicolae Grigorescu, impresionat de talentul său. Între cei doi s-a legat o relație de admirație și influență artistică. Nu întâmplător, Luchian aprecia râzând ceea ce Grigorescu obișnuia să spună: „Culoarea poți s-o pui și cu tocul de la cizmă!”

Academismul insuficient din mediul academic bucureștean i-a îndreptat pașii spre München și Paris unde a studiat cu profesori faimoși ca Hertwich (München) și Bougereau (Paris), dar nici aceștia nu au fost pe placul lui Luchian. De impact a fost contactul cu impresionistii, cu refuzul acelor timpuri: Manet, Cézanne, Toulouse-Lautrec a căror creație artistică novatoare a lăsat urme atât în paleta și în vocabularul tehnic, cât și în sufletul artistului Ștefan Luchian.

El era foarte scrupulos și extrem de riguros în ceea ce privește alege-

rea materialelor, fie că era vorba de ulei pe pânză sau de pastel pe carton. Paleta sa era surprinzător de simplă: alb de zinc, alb de argint, ocră auriu, galben și portocaliu, vermillon (portocaliu spre roșu), violet de cobalt, verde smarald și albastru ultramarin. Remarcabil este faptul că evita complet negrul, folosind tonalități de brun și verde pentru redarea conturului.

Luchian a fost foarte atent și la uneltele de care avea nevoie. Pensulele aveau o formă inventată de el, cuțite mici, lopățele din oțel, lemn și os, după forma și dimensiunea dictate de el. Aceste unelte personalizate îi permiteau să obțină efecte plastice surprinzătoare, conferind o expresivitate specială și o bogăție de texturi care să împiedice privitorul să identi-

fice unele folosite. Felul cum lucra acuarela, pastelul sau uleiul – un șir întreg de etape cu o succesiune sistematică, prin tonuri suprapuse, perfect dozate, după aceleași principii și legi – este extrem de instructiv și uimitor în același timp. Priveai tabloul și nu știai dacă este în ulei, acuarelă sau pastel.

La fel se întâmplă și cu lucrarea

intitulată *Peisaj*, expusă la etajul unui muzeu nostru. Este un pastel semnat jos cu negru, dar sunt anumite zone din compoziție care par a fi acuarelă, altele care par a fi pictură în ulei. Bănuim că este un colț de livadă din Brebu (unde a lucrat foarte mult) sau poate un vechi peisaj rural din Moinești. Luchian prefera colțurile de natură, restrânse, mai intime, în care

se rezuma o imagine universală și se putea exprima un sentiment mai concentrat, mai puternic al emoției spirituale. Pastelul a devenit unul dintre mijloacele sale favorite de expresie, căci prin această tehnică a reușit să redea fluiditatea conturilor și delicatetea catifelată a florilor într-o manieră neegalată în pictura românească.

„Sentimentul colorează, nu pensula”, îl învățase cândva Grigorescu, iar Luchian a pictat enorm dezvoltând această idee, ajungând în cele din urmă să declare și el: „Noi, pictorii, vedem cu ochii, dar pictăm cu sufletul.”

„Luchian era singurul om liber către care se puteau îndrepta nădejdele celor tineri, singurul artist adevărat care putea să înnoiască, să deschidă larg ferestrele picturii române”, declarase Iosif Iser într-un interviu.

Și Grigorescu, cu ale sale țărănuțe și peisaje luminoase, și Luchian, cu naturile statice, peisajele, și chiar cu portretele de rabini, demonstrează acel simț al cromaticii armonioase, o pictură constant afectivă, care le permitea să lucreze uneori din memorie scenele văzute și trăite mai demult în mediile lor familiare.

Cu Luchian s-a întâmplat la propriu acest lucru: scleroza multiplă cu care a fost diagnosticat și apoi paralizia gradată și pierderea vederii nu l-au împiedicat să rămână optimist, veșnic cu zâmbetul pe buze, cu bunătatea în suflet și însuflețit de dragostea de oameni. Pe măsură ce boala avansa și mâinile îi deveneau tot mai greu de controlat, continua să picteze cu o voință extraordinară. Chiar și când nu mai putea ține singur pensula, picturile de atunci par să concentreze întreaga sa experiență de viață: fragilitate, speranță, suferință și rezistență. Aceste coordonate răzbat și din micul peisaj pe care vă invit să îl vizualizați în expunerea muzeului Federației Comunităților Evreiești din România.

Carmen Hannah IOVIȚU

Cui aparțineau aceste opere?

Mai multe lucrări semnate de Renoir, Degas, Rodin și alți artiști, despre care se crede că au fost confiscate de naziști de la proprietari evrei, sunt reunite într-o nouă expoziție permanentă deschisă la Musée d'Orsay din Paris. Intitulată sugestiv „À qui appartenaient ces tableaux?” („Cui aparțineau aceste opere?”), galeria aduce în prim-plan nu doar istoria unor capodopere, ci și eforturile continue de identificare a proprietarilor lor de drept.

Inițiativa reprezintă un nou pas în procesul prin care Franța încearcă să clarifice moștenirea jafului sistematic de opere de artă din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Aproape 100.000 de lucrări aparținând familiilor evreiești din Franța au fost furate de naziști. După război, circa 61.000 au fost recuperate din Germania și Austria, iar aproximativ trei sferturi au fost restituite proprietarilor sau moștenitorilor lor. Dintre cele aproape 15.000 rămase nerevendicate, majoritatea au fost vândute de statul francez în anii '50.

Aproximativ 2.200 de lucrări au fost însă păstrate de Ministerul Culturii și incluse în inventarul Musées Nationaux Récupération (MNR), în așteptarea identificării proprietarilor sau moștenitorilor de drept. În ultimele trei decenii, doar 15 dintre acestea

au fost restituite. Cele mai recente, două lucrări de Alfred Sisley și Pierre-Auguste Renoir, au fost înapoiate în 2024 moștenitorilor lui Grégoire Schusterman.

Musée d'Orsay deține în prezent 225 de opere din fondul MNR. În sala nou-deschisă sunt expuse 13 dintre ele, 12 picturi și o sculptură, în timp ce altele rămân fie răspândite prin muzeu și în colecțiile Luvrului, marcate prin etichete violete discrete, fie în depozitul muzeului. O echipă de șase

cercetători lucrează la reconstituirea provenienței fiecărei piese pentru a facilita eventualele restituiri.

Printre lucrările expuse se află *Le Souper au bal (d'après Menzel)* de Edgar Degas, inspirată de o scenă de bal pictată de Adolph von Menzel. Tabloul a fost cumpărat în 1919 de colecționarul evreu Fernand Ochsé. Deportat la Auschwitz, acesta a mu-

rit în lagăr în 1944. După război, lucrarea a fost identificată la muzeul de artă din Karlsruhe și repatriată în Franța în 1948.

O alta este portretul realizat de Renoir soției scriitorului Alphonse Daudet. Pictura a fost vândută în 1941 unui muzeu din Köln, însă documentele cunoscute nu permit stabilirea identității proprietarului sau a vânzătorului.

Expoziția mai include *Frère et sœur devant la mer à Honfleur*, un dublu portret al pictorului belgian Alfred Stevens. Lucrarea a fost achiziționată în 1942 de Eugen Brüschwiler, unul dintre dealerii de artă implicați în constituirea colecțiilor pentru muzeul monumental pe care Hitler intenționa să îl deschidă la Linz. Un an mai târziu, tabloul a ajuns în posesia lui Martin Bormann, secretarul personal al lui Hitler. Proprietarul inițial rămâne necunoscut.

„Dedicând o sală acestor lucrări, muzeul dorește să atragă atenția asupra situației lor aparte și să păstreze vie memoria acestei perioade întunecate”, a declarat Annick Lemoine, președinta Musée d'Orsay. „În spatele fiecărui tablou se află vieți frânte, distruse de violența regimului nazist.”

Problema artei furate în timpul Ocupației rămâne una dintre cele mai sensibile teme ale istoriei franceze postbelice. Cercetările istorice desfășurate începând din anii 1960 au documentat colaborarea regimu-

lui de la Vichy cu Germania nazistă, inclusiv rolul autorităților franceze în deportarea a peste 80.000 de evrei și în funcționarea unei piețe de artă, alimentate și îmbogățite de bunurile confiscate de la cei deportați.

La începutul secolului al XX-lea, Parisul era principalul centru artistic al Europei Occidentale. După ocuparea Franței, Hôtel Drouot, cea mai importantă casă de licitații, și-a reluat activitatea în 1940, atrăgând reprezentanți ai muzeelor germane și comercianți de artă aflați în căutarea celor mai valoroase opere.

„Aproape toate muzeele din Germania nazistă trimiteau oameni la Paris pentru a cumpăra lucrări importante”, spune Inès Rotermund-Reynard, coordonatoarea echipei de cercetare a provenienței de la Musée d'Orsay. „Acest fenomen face parte din istoria Holocaustului. Dorința de a deposeda familiile evreiești de bunurile lor era integrată în ideologia nazistă de ștergere a tuturor urmelor vieții evreiești.”

Un moment de cotitură a avut loc în iulie 1995, când președintele Jacques Chirac a recunoscut oficial responsabilitatea statului francez pentru rolul avut în Holocaust, într-un discurs rostit la Vél d'Hiv (Velodromul de larnă, în Paris), unde mii de evrei au fost adunați înainte de a fi trimiși în lagăre de exterminare. Doi ani mai târziu, Franța a lansat o anchetă națională privind bunurile și operele de artă confiscate de la evrei în timpul războiului.

Irina MARKOVITS

A început Campionatul Mondial de Fotbal!

Pe 11 iunie 2026, la Mexico City a început o nouă ediție a Campionatului Mondial de Fotbal, o ediție istorică în mai multe privințe: prima găzduită simultan de trei țări (SUA, Mexic și Canada) și prima cu 48 de echipe la start. Atât naționala României, cât și a Israelului lipsesc de la acest maraton fotbalistic. Israelul nu s-a mai calificat la un turneu final din 1970, în timp ce naționala României lipsește din 1998 încoace. Totuși prezența evreiască nu e cu totul absentă de pe gazon. Portarul american Matt Turner, în vârstă de 31 de ani, va fi singurul jucător cu origini evreiești din întreaga competiție. Istoricul său familial este unul de poveste: Turner și-a descoperit rădăcinile evreiești abia ca adult, răsfoind documente vechi ale familiei și găsind actele de emigrare ale străbunicii sale, care fugise din Lituania în vremea Holocaustului. Documentele i-au adus și un pașaport lituanian, care i-a deschis porțile fotbalului european, dar și o legătură nouă cu identitatea evreiască.

O altă figură evreiască, de data aceasta cu rezonanță românească, revine la microfon: legendarul comentator argentinian Andrés Cantor, cel cu celebrul „Gooooool!” prelungit, va fi prezent la cel de al doisprezecelea Campionat Mondial consecutiv. Cantor s-a născut la Buenos Aires dintr-o mamă originară din România și dintr-un tată a cărui familie fugise din Polonia din calea naziștilor.

Andrés Cantor

De asemenea, deși România nu s-a calificat la acest campionat mondial, Liga 1 are doi reprezentanți de la Universitatea Cluj și FCSB, atacantul Jovo Lukic, care a și reușit să marcheze în meciul de debut al Bosniei contra Canadei, și mijlocasul Joao Paulo, care a evoluat pe finalul remizei surprinzătoare a Insulelor Capului Verde împotriva Spaniei.

De la gazon ne întoarcem în culișele diplomatice ale fotbalului, unde Israelul rămâne un subiect aprins. FIFA intenționează să organizeze în septembrie un meci între Israel și Palestina, în deschiderea unui festival al echipelor de juniori sub 15 ani, un turneu simbolic la care ar urma să fie reprezentate toate cele 211 federații membre, inclusiv Rusia, suspendată din competiții de la invadarea Ucrainei. Președintele FIFA, Gianni Infantino, susține proiectul în conti-

nuare, deși tentativele anterioare de a arăta „relații bune” între cele două federații au eșuat. Cea mai elocventă dovadă în acest sens s-a consumat la congresul FIFA din luna mai a acestui an: chemați amândoi la tribună, vicepreședintele federației israeliene, Basim Sheikh Suliman, și președintele celei palestiniene, Jibril Rajoub, ar fi trebuit să-și strângă mâinile. Rajoub s-a răzgândit în timpul discursului omologului său și a refuzat gestul. Rămâne de văzut dacă o competiție simbolică de juniori va reuși ceea ce diplomația politică nu a izbit până acum.

În final, continuăm seria dedicată fotbaliștilor români de origine evreiască cu un nume aproape uitat, despre care nici arhivele nu păstrează prea multe informații: **Iosif Brauchler**.

Din păcate, în cazul lui Brauchler nu cunoaștem nici măcar locul nașterii; biografia lui se reduce, practic, la câteva după-amiezi de fotbal. Cu toate acestea, unul dintre aceste meciuri care ni-l atestă pe enigmaticul Brauchler a fost motivul pentru care el a intrat în istoria naționalei României.

Pe 1 mai 1925, pe Stadionul Romcomit din București, în fața a 15.000 de spectatori, România întâlnea Turcia. Federația Română de Fotbal încercase programul meciului, iar echipa fusese improvizată peste noapte, cu trei dintre jucători abia ajunși de la Cluj, după o noapte de nesomn

pe tren, la clasa a II-a. În prima repriză, tricolorii au dominat copios – șapte comere la unul, dar și o bară –, fără să marcheze. Apoi, în minutul 62, turcii au deschis scorul prin Zeki Rıza Sporel, viitorul recordman al naționalei turce. Patru minute mai târziu, la o lovitură liberă executată de Chifor, în îmbulzeala din careu Iosif Brauchler a trimis mingea cu capul în plasă: 1-1 și Romcomitul a explodat. A fost singurul gol al României în acel meci – și, cum aveau să arate lucrurile, singurul din cariera internațională a lui Brauchler.

De altfel, acea selecție a fost și singura, atacantul echipei Juventus București nemaifiind apoi convocat. Motivele nu ne sunt cunoscute, dar golul său rămâne în anele fotbalului nostru. Turcia avea să câștige totuși respectivul meci cu 2-1, grație unei reușite din minutul 87. La clubul său, Juventus București, Brauchler a prins un sezon de zile mari în 1925, marcând de șapte ori în 10 meciuri. Tot pe același stadion Romcomit, Brauchler a mai ieșit la rampă într-o victorie cu 2-1 împotriva puternicei Slavia Praga, meci desfășurat în iunie 1925. Conform datelor din presa vremii, Brauchler a continuat să mai joace pentru Juventus București încă două sezoane, iar apoi orice urmă despre el dispăre misterios.

Cristian VECHIU

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Perișoare cu sos asiatic

A venit vara, vacanța și am vrea să consumăm feluri mai ușoare, dar și mai variate, care să ne evoce țări exotice, mai depărtate, unde am dori să călătorim și să gustăm din specialitățile lor. Chiar dacă nu putem pleca (deocamdată), hai să încercăm să punem pe masă... măcar un sos asiatic pe care să îl combinăm cu perișoare mai speciale.

Gospodinele se vor bucura, deoarece perișoarele se pot coace în cuptor, ceea ce le face mai ușor de preparat și de servit. În plus, datorită mirodeniilor, au un gust deosebit.

Ingrediente

pentru perișoare

- 1 kg carne de vacă
- 1 linguriță ulei de susan
- 1/4 ceașcă de pesmet (opțional)
- 1/2 linguriță ghimbir
- 2 ouă
- un vârf de pudră de ceapă
- un vârf pudră de usturoi
- 3 sau 4 căței de usturoi, mărunțiți.

pentru sosul asiatic

- 1/2 ceașcă sos hoisin (sau sos pentru wok de la Mega Image)
- 1/4 ceașcă oțet de orez
- 2 căței de usturoi
- 1 lingură miere
- 2 linguri sos de soia
- 2 lingurițe ulei de susan

- 1 linguriță ghimbir proaspăt
- 1 lingură amidon de porumb dizolvat în apă, pentru a îngroșa sosul.

pentru ornat

- semințe de susan prăjite
- pătrușel proaspăt.

Preparare

Se preîncălzește cuptorul la 200 de grade și se unge o foaie de copt.

Se amestecă ingredientele pentru perișoare și se formează cu mâna, ca niște mingiuțe, apoi se așază pe foaia de copt. Se coc 10-12 minute, până ce capătă o culoare aurie.

Într-o tigaie mai mică, la temperatură medie, se amestecă sosul hoisin, uleiul de susan, oțetul din orez, usturoiul, mierea, sosul de soia și ghimbirul. Se bate bine cu telul până se uniformizează. Se adaugă amidonul și se gătește până se îngroașă.

La servit se înfige în fiecare perișoară o scobitoare și se scufundă în sos sau perișoarele se pot servi într-un bol mai mare și se toarnă sosul deasupra. Se servesc calde, iar peste perișoare se poate presăra susan.

(E.G.)

Negev, brand viticol internațional

Recent, Negevul a primit oficial titlul de Appellation of Origin (denumire de origine, cu referire la caracteristicile produsului, datorate exclusiv locului unde se cultivă), ca primă regiune din Israel producătoare de vinuri de desert. Este o recunoaștere care o plasează în rândul celor mai renumite regiuni viticole pe plan internațional, alături de Champagne, Bordeaux, Chianti, Napa. Distincția are conotații sociale și comportamentale.

Într-o țară aflată în război de patru ani, evenimentul reflectă faptul că viața de zi cu zi își continuă cursul firesc, oamenii se concentrează asupra a ceea ce știu mai bine să facă, există realizări importante în cercetare, antidot împotriva anxietății.

Appellation of Origin pentru Negev este, de asemenea, rezultatul demersurilor întreprinse de Merage Israel Foundation, cu sediul la Denver

(SUA), pentru dezvoltarea Negevului ca regiune turistică viticolă recunoscută internațional, cuprinsă între Kyriat Gat, în nord, și Eilat, în sud, cu 60 de crame și vii care produc peste un milion de sticle anual. Fundația, înființată de soții David și Laura Merage, este activă în Israel din 1988, implicându-se într-o diversitate de domenii economice. Identificat drept unul din motoarele economiei israeliene, Negevul a stârnit interesul conducerii Fundației care i-a sprijinit dezvoltarea în multe direcții, inclusiv în promovarea turismului viticol. „Pentru mine personal, recunoașterea Negevului ca primă regiune producătoare de vinuri de desert din Israel reprezintă o fațetă a împlinirii visului sionist în expresie contemporană”, declara Nicole Hod Stroh, CEO al Merage Israel Foundation.

Cultivarea viței-de-

Julia DELEANU

(Continuare în pag. 23)

Luna Culturii Evreiești în Marea Britanie

(Urmare din pag. 17)

mentul se bucură de susținere statală, guvernamentală, de parteneriate cu zeci de prestigioase instituții culturale britanice. Deschiderea, care a avut loc la Muzeul Freud, în nordul Londrei, la Hampstead, a fost salutăată de regele Charles al III-lea. „Este timpul să sărbătorim comunitatea evreiască britanică și contribuția ei la istoria noastră comună. Este timpul să fim împreună. Este timpul pentru prietenie. Experiența evreiască nu poate fi rezumată doar la apărare provocată de frică. Ea este, de asemenea, o expresie a speranței, a bucuriei și a libertății”, a spus Steve Reed, secretar de stat pentru comunități, locuințe și administrație locală.

Jurnalista de radio Vanessa Feltz a evidențiat o trăsătură de conduită evreiască, ce ne-a ajutat să supraviețuim: „Noi, evreii, avem capacitatea de a

găsi frumusețe și umor în lucrurile cele mai lipsite de bune promisiuni. Această lună plină de vitalitate a culturii evreiești va aduce alinare în sufletele noastre, va fi un întăritor foarte necesar pentru creierele noastre asediate.”

Muzeul Freud a organizat un simpozion despre conexiunile între tradiția interpretării în învățământul evreiesc, de la cel primar la cel teologic universitar, și psihanaliză. „Cultura evreiască a transformat textul în dialog, memoria în metodă, îndoiala în continuitate. Tradiția interpretativă evreiască transcende timpul, supraviețuirea depinde de capacitatea de a citi, a întreba, a reinterpretă”, a fost sinteza comunicărilor.

O definiție a evenimentului a fost dată de British Museum, una dintre instituțiile partenere: protest al democrației britanice împotriva celor care vor să-l distrugă.

Elveția a anunțat deschiderea accesului la documente despre Mengele

Recent, Serviciul elvețian de Informații (FIS) a anunțat că va permite accesul cercetătorilor la documente despre Josef Mengele, medic SS, supranumit Îngerul Morții, cel care, în perioada 1943-1944, a făcut selecțiile viață-moarte pe peronul de la Auschwitz-Birkenau, trimițând peste 400.000 de oameni în camerele de gazare, potrivit datelor existente la Yad Vashem. Tot el a selectat oameni pentru a-i folosi drept cobai la săvârșirea unor experimente - crime abominabile. Mengele nu a fost niciodată adus în fața justiției pentru faptele sale.

Imediat după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, Mengele a reușit să evadeze în Argentina prin intermediul Crucii Roșii, cu ajutorul unui act de identitate fals, eliberat de consulatul elvețian din Genova (Italia). Autoritățile de resort argentinene cunoșteau adevărata sa identitate. Din Argentina s-a mutat în Paraguay, apoi în Brazilia, unde a trăit, tot așa, nederanjat de nimeni, până în 1979, când a murit. Avea 67 de ani.

Documentele care îl priveau, aflate în Elveția, au fost scoase la suprafață de Comisia Bergier, înființată în 1996 de guvernul elvețian, cu scopul de a

investiga situația depunerilor în bănci elvețiene a unor bunuri evreiești care au aparținut victimelor Holocaustului și familiilor lor. În 2001, guvernul elvețian a decis să restricționeze accesul la documentele despre Mengele, acestea fiind depozitate la Arhivele Federale Elvețiene.

Istoricii suspectau de multă vreme că Mengele s-a întors în Europa, anume în Elveția, cel puțin o dată, ca turist, împreună cu fiul său, într-o vacanță la o stațiune de schi. Ceea ce se cunoaște este faptul că, în 1959, anul în care Germania de Vest a emis un ordin internațional de arestare pe numele său, soția lui a închiriat un apartament la Zürich, aproape de aeroport. Poliția locală a observat un bărbat neidentificat intrând în acel apartament. Potrivit istoricului Regula Bochsler, Mengele s-a întors în Europa după 1959.

FIS a respins orice cerere de acces la documente până în februarie 2026, când Curtea Administrativă Federală a acceptat accesul, în „condiții și proceduri încă în curs de definitivare”, care „vor necesita, de asemenea, consultări viitoare”.

Iulia DELEANU

Premiul Habama Shelahen, o recunoaștere a puterii feminine

Prestigiosul premiu israelian Habama Shelahen, primit anul acesta de doctorița Nadia Khir, depășește combaterea diferenței de gen care a stat la baza înființării sale. Distincția onorează anual personalități feminine care s-au remarcat în apărarea siguranței cetățenilor, leadership, sănătate, educație, economie, antreprenoriat, cultură, sport. Premiul combate calomniile despre discriminări etnice, devenite în prezent acuze antiisraeliene.

Nadia Khir aparține comunității druze din Israel, păstrându-și identitatea și, în același timp, integrată fiind în societatea israeliană. Habama Shelahen este și o recunoaștere a curajului feminin de a se emancipa de cutumele societății islamice tradiționale. Astăzi, în Israel, sunt aproximativ 40 de femei druze medici, dar, la începutul anului 1990, Nadia Khir era prima femeie druză medic.

„Alegerea Nadiei Khir a însemnat spargerea barierei tradiționaliste pentru o întreagă generație feminină din comunitatea sa”, a evidențiat dr. Yaffa Ashur, director general al Centrului Medical Yosephthal din Eilat, la ceremonia de premiere care a avut loc la Tel Aviv. „Ea a reușit să schimbe adânc rădăcinile percepțiilor sociale și a demonstrat că educația și împlinirea personală pot mobiliza întreaga comunitate. Procesul continuă și în prezent.”

Prof. dr. Tarif Bader, CEO al Clalit Kaplan Medical Center, fost medic șef în IDF, și el druz, care o cunoștea pe Nadia Khir din 1990 și cu care a fost coleg la Centrul Medical din Galileea, a pus în valoare, pentru *The Times of Israel*, stăpânirea de sine și dârzenia ei: „Nu se temea să fie prima femeie druză medic. Este un exemplu pentru

cineva care își propune un țel și muncește mult să îl atingă.”

Mulțumind pentru distincție, medicul ginecolog Nadia Khir a amintit momente determinante pentru opțiunea ei. În societatea tradițională druză, unei femei nu îi era îngăduit să fie examinată de un medic de sex masculin. Au fost situații în care interdicția a condus la deces.

Detalii au fost dezvăluite de laureată pentru *The Times of Israel*. La Pek'in, satul natal, mama ei, care a crescut cinci copii, s-a luptat toată viața cu boala de care suferea. „Aveam 18 ani și îmi doream să fiu medic, dar în acea vreme era interzis unei femei druze să studieze la universitate. Familia te excomunica, altfel era pedepsită. Profesorul meu de biologie, care mă considera elevă excelentă, m-a îndemnat să-mi urmez visul. În 1985 am fost acceptată la Technion, Institutul de Științe din Haifa. Eram înspăimântată că mama mă va excomunica. Într-o după amiază s-a întâmplat să mă întâlnesc pe stradă cu șeful nostru din Pek'in, Sarag Fadool. «Vreau să învăț medicina, dar mă îngrozesc la gândul că mama mă va excomunica», i-am spus. Șeful m-a privit câteva minute în tăcere, apoi a vorbit: «Nu fi îngrozită. Nu o voi pedepsi.» Cuvintele lui mi-au dat liniștea sufletească să studiez.”

Nadia Khir este mândră de fiicele ei: Hend, medic în Campusul de Ocrotire a Sănătății din Haifa; Monia, studentă la inginerie electrică, la Universitatea din Tel Aviv; Yasmine, studentă la informatică, la Technion. Monia are și performanțe sportive. Este medaliată cu argint la Campionatele Mondiale de Arte Marțiale.

Iulia DELEANU

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna iulie

Ezra Fleischer (I. Golé) – poet și istoric, născut la Timișoara, 14 iulie 1928, imigrat în Israel, 1960. Premiul Israel pentru literatură, 1959. Decedat la Ierusalim, 25 iulie 2006.

Moses David Rosen – rabin, născut la Moinești, 23 iulie 1912. Șef-rabin 1948-1994 și președinte FCER 1964-1994. Decedat la București, înmormântat la Ierusalim, 1994.

Avram Goldfaden (Avrum Goldnfoden) – scriitor, născut la Starokostiantyniv, 24 iulie 1840. Fondator al teatrului idiș profesionist, Iași, 1876. Decedat la New York, 1908.

Tamar Eshel – diplomat și om politic israelian, născută la Londra, 24 iulie 1920; părinții, reprezentanți ai Agenției Evreiești. Decedată la Ierusalim, 24 iulie 2022.

Elias Canetti – scriitor, născut la Ruse, Bulgaria, 25 iulie 1905, educat la Viena, refugiat la Londra, 1938. Premiul Nobel pentru literatură, 1981. Decedat la Zürich, 1994.

Menachem Hacoheh – rabin, născut la Ierusalim, 26 iulie 1932. Mare rabin al evreilor din România, 1997-2011. Printre scrieri: *Tora pentru popor*. Decedat la Ierusalim, 2025.

Max Nordau (Simon Maximilian Sudfeld) – psihiatru, născut la Budapesta, 29 iulie 1849, stabilit la Paris. Cofondator al Organizației Sioniste Mondiale. Decedat la Paris, 1923.

Patrick Modiano – scriitor, născut la Boulogne-Billancourt, Paris, 30 iulie 1945. Premiul Nobel pentru literatură, 2014. Printre romane: *Piața Stelei*.

Milton Friedman – economist, născut la New York, 31 iulie 1912. Premiul Nobel pentru economie, 1976. Decedat la San Francisco, 2006.

Yehuda Deri – rabin, născut la Meknas, Maroc, 31 iulie 1957, imigrat în Israel, 1968. Șef-rabin al orașului Beer Șeva. Decedat la Ierusalim, 9 iulie 2024.

Evrei decedați în luna iulie

Moshe Sharett (Shertok) – om politic, născut la Kherson, 1894, imigrat în Palestina, 1906. Prim-ministru al Israelului, 26.01.1954-03.11.1955. Decedat la Ierusalim, 7 iulie 1965.

Haim Brezis – matematician de origine română, născut la Riom-es-Montagnes, Franța, 1944, stabilit în Israel. Membru al Academia Europeea. Decedat la Ierusalim, 7 iulie 2024.

Alexandru Graur – filolog, născut la Botoșani, 9 iulie 1900. Membru al Academiei Române, 1955. Decedat la București, 9 iulie 1988.

Yehuda Leib Maimon (Fischman) – rabin și om politic, născut la Mărculești, 1875, imigrat în Palestina, 1913. Premiul Israel, 1958. Decedat la Ierusalim, 10 iulie 1962.

George Gershwin – compozitor, născut la New York, 1898. A cultivat atât genul muzical clasic, cât și cel popular. Decedat la Los Angeles, 11 iulie 1937.

David Rosenmann-Taub – poet, muzician, desenator, născut la Santiago, 1927, cel mai mare poet contemporan din întreaga literatură de limbă spaniolă. Decedat în Chile, 11 iulie 2023.

Alfred Dreyfus – ofițer francez acuzat de trădare, născut la Mulhouse, 1859, deportat în Île du Diable, 1895, reabilitat după dovedirea falsului, 1906. Decedat la Paris, 12 iulie 1935.

Joshua Perper – patolog judiciar și toxicolog, născut la Bacău, 1932, imigrat în Israel, 1950, stabilit în SUA după studii la Ierusalim. Decedat la Boca Raton, 12 iulie 2021.

John Hugo Wolfgang Liebeschuetz – istoric, născut la Hamburg, refugiat în Marea Britanie, 1938. Membru al British Academy, 1992. Decedat la Nottingham, 12 iulie 2022.

Mauriciu Brociner – ofițer, născut la Iași, 1854. S-a erijat în comandantul batalionului care a cucerit redutele de la Plevna, 30 august 1877. Decedat la București, 18 iulie 1946.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Negev, brand viticol internațional

(Urmare din pag. 22) vie are o tradiție străveche de mii de ani, Negevul fiind cunoscut din perioada biblică pentru vinurile sale de calitate. În prezent, cu ajutorul tehnologiilor moderne, se demonstrează că, în era încălzirii globale, a schimbărilor climatice, a fenomenelor meteo extreme, viile pot fi cultivate într-un mod specific în deșert.

Recunoașterea conduce spre promovarea semnificativă a vinurilor israeliene, unde o istorie fascinantă își dă mâna cu un prezent inovativ. Aceasta pentru că Appellation of Origin este mult mai mult decât o distincție privind un produs protejat geografic, este o recomandare pentru consumator că vinul este produs într-un climat unic, în condiții specifice ale solului, care

garantează gustul și calitatea autentice.

„Recunoașterea ca brand internațional a acestei regiuni viticole constituie o împlinire semnificativă pentru cramele regionale și pentru industria israeliană a vinului. Este de remarcat strânsa conlucrare între cramele din Negev, pentru sporirea calității soiurilor de vinuri în condiții deșertice, alături de profesionalismul și devotamentul celor implicați în acest proces”, afirma Irene Benjamin, managerul Clubului Cramelor din Negev.

Când s-a candidat pentru distincție, a fost pregătit un raport de 150 de pagini, ce descria solul, clima, istoria, geografia, topografia și agricultura regiunii și îi demonstra unicitatea.

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 15 mai - 15 iunie: **TUDORACHE MARIANA** (Cimitirul Giurgiului), **HARARI ROEI** (Cimitirul Giurgiului), **GOLDENBLUM ALFRED-HERMAN** (Cimitirul Giurgiului), **VERTEȘ MARIA** (Cimitirul Sefard).

GÂNDUL SCRIS

Din nou despre cultura memoriei

O victorie și o lecție de viață

Constat în spațiul public, mai ales în ultimii ani, tot mai multe voci care fac apel la protejarea și restaurarea patrimoniului nostru cultural și istoric, iar asta mă bucură cu adevărat. Cu timpul se va naște o masă critică, iar ea va fi în stare să salveze ce se mai poate salva, măcar în ceea ce privește patrimoniul construit.

Eforturile acestea de a recupera măcar o parte din ceea ce au construit generațiile anterioare – pentru a lăsa moștenire generațiilor care, iată, au venit – fac parte din drumul lung, dar atât de necesar, al cunoașterii colective a fondului nostru cultural. Al apropiării unor elemente care compun, laolaltă, identitatea noastră culturală, dar care au stat departe

de noi îndeajuns de mult încât să ne pară străine sau să ne fie indiferente.

În urmă cu trei ani, Sinagoga Mare din Constanța era o ruină (Foto 1) fără acoperiș, în interiorul căreia crescuseră copaci. O imagine dezolantă a unei istorii apuse, a unei memorii înfrânte nu de uitare, ci de neputință. După 14 ani de luptă cu birocrația, dosare interminabile, încercări eșuate și reveniri încăpățănate pentru unicul scop de a salva o parte din istoria comunității evreiești din Constanța și totodată o parte din istoria orașului, Federația Comunităților Evreiești din România a reușit să restaureze (Foto 2) și să redea acest monument atât vieții religioase, cât și vieții culturale a Constanței. Eu numesc asta o victorie. A speranței păstrate până la capăt, a memoriei împotriva uitării și a neputinței. Puteți citi pe larg o relatare de la reînagurarea Sinagogii Mari din Constanța în paginile 2 și 3 ale acestui număr al *Realității evreiești*. De asemenea, în pagină 4 dedicăm rubrica *Pagini din istoria presei evreiești* tot unui scurt

istoric al sinagogii din Constanța. Felicit cu acest prilej Federația Comunităților Evreiești din România, Comunitatea Evreilor din Constanța și Guvernul României pentru că, pe lângă vocile din societate, de care aminteam la început că pot pune presiune publică pentru protejarea patrimoniului construit, e nevoie și de cei care chiar se apucă să îl salveze și reușesc să facă o prioritate din a finanța aceste demersuri.

„A venit timpul meu!”

Trecem acum la lecția de viață din subtitlul acestui articol. Un exemplu care are legătură tot cu raportarea noastră la trecut, dar și la puterea de a avea claritate morală în momentele de cumpănă.

Scriu acest text la final de iunie, perioadă în care îmi aduc aminte mereu de Martin Sternin (z.l.), supraviețuitor al Pogromului de la Iași din 27-30 iunie 1941. Un om pe care l-am cunoscut – atât cât îl poate cunoaște un tânăr de 30 de ani pe un senior de 95, pe parcursul a câtorva zeci de întâlniri întinse pe două anotimpuri –, dar a cărui lecție de viață m-a impresionat profund. Martin Sternin își ținea fratele mai mare de mână, în curtea chesturii din Iași, atunci când acesta a fost ucis de gloanțele trase în mulțime. Pentru că el nu a fost atins de niciun glonț, a fost urcat într-unul dintre Trenurile Morții spre Podu Iloaiei, dar Martin Sternin a fost și de această dată printre puștii supraviețuitori. A reușit

să scape nu doar de regimul antonescian, ci și de dictatura comunistă și a emigrat mai întâi în Israel, apoi în Marea Britanie unde a devenit un prosper om de afaceri. În decembrie 1989 se afla în vila sa din centrul Londrei când la televizor rulau imagini cu fuga lui Ceaușescu. Acela a fost momentul în care Martin Sternin (deja un om de peste 60 de ani) s-a ridicat în picioare cu lacrimi în ochi și a spus cu voce tare: *A venit timpul meu!*; iar a doua zi s-a întors definitiv în România. Această propoziție îmi revine mereu în minte, pentru că ea a fost rostită de un om căruia i-a lipsit vreme de decenii o țară care i-a omorât fratele și care a vrut să-l omoare și pe el, de două ori, după care l-a vândut. Însă nu regimurile politice i-au lipsit lui Martin Sternin, ci rădăcinile identității lui. Iar asta i-a dat putere să se întoarcă și să contribuie cu ce a putut la dezvoltarea societății, înființând o fundație care oferea burse de studiu tinerilor fără posibilități. „Eu așa văd, că tineretul ăsta splendid și nenorocit de la noi

trebuie ajutat”, mi-a spus domnul Sternin în ultima noastră întâlnire.

Fie memoria lui binecuvântată! Iar nouă, celor care am rămas să spunem mai departe poveștile acestea, ne doresc puterea de a vedea dincolo de obstacolele de moment, de a ne cunoaște și a ne asuma trecutul istoric necosmetizat.

George GÎLEA

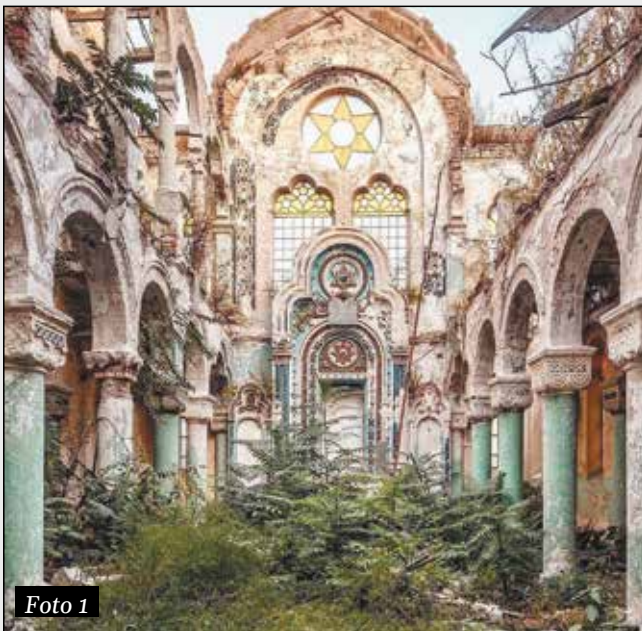

Foto 1

Foto 2

REALITATEA CĂRȚII

Nisip și istorie

Uimitoare e vitalitatea creatoare de care dă dovadă Bianca Marcovici.

De la Haifa, din nordul martirizat al Israelului, între două alarme și tremurând de grijă pentru copiii și nepoții ei, poeta trimite către noi un nou volum intitulat *Urme pe nisip**

. Un volum dens și suferit, cum ar fi spus Ion D. Sîrbu, adică scris cu un mare efort de convertire a spaimei și a incertitudinii în bucurie a creației. Aceasta, în pofida faptului că poeta se simte trădată de propriile ei limite umane, cum spune în poemul *În bucătărie*, cu care se deschide culegerea: „În ultima perioadă am mai multă inspirație / în bucătărie decât în poezie. / Nisipul din aer îmi provoacă alergie, / iar figurile din guvern / doar nostalgia anilor / de pe vremea împușcatului, împreună cu nevasta sa.”

În această stare de paralizie interioară, în care

pană și promisiunea Paradisului literaturii i se pare o deșertăciune („Nimic tipărit, / pentru că nimeni nu are timp. / Dincolo e... / metastaza cuvintelor.”), ea reflectează amar la condiția umană, la acest început de mileniu învolburat și plin de conflicte, războaie și confruntări care răspândesc în sufletele oamenilor fiori apocaliptici. Este sastisită de știri și de „paradisurile artificiale” din universul ficțional cu care suntem bombardați prin intermediul televizorului, al ecranului de telefon inteligent și, mai nou, prin intermediul IA: „Suntem poporul care gătește mâncare / pe toate canalele de televiziune, / doar atât, plus certuri interminabile la orele de vârf. // Specialiști în terorism / și crime care te fac să nu mai dormi noaptea de grija / nepoților din armată! / Vorbe goale aruncate fără habar de situația reală. / Tancuri circulă pe aer...”

Ce mai înseamnă, în aceste condiții, a fi om? Și cum va arăta redempțiunea promisă? Poezia Biancăi Marcovici o imaginează ca pe o reîntoar-

cere, dar nu în Eden, ci în copilăria omenirii, într-o epocă de puritate pe care am pierdut-o de mult: „Într-o zi lumea se va trezi în comuna primitivă, / spălând rufele la râul descoperit în apropiere. / Într-o zi, de-a pururi, ne vom globaliza / ca și cum am fi pe o altă planetă nedefinită, / nedescoperită încă, dar cu o floare de colț pe un munte / nedevastat de armele inventate de om.” Iar șansa poetului de a rosti adevărul – ba încă într-un mod care să-l facă inteligibil și peren – este anulat de indiferența generală față de cele sensibile, față de sensurile profunde și de valorile autentice: „În țara roz / revoluțiile se fac cu steaguri roz, / dar eu lupt cu morile de vânt, / silabisind cuvinte roz / pentru ascultătorii surzi.” Indiferența și anomia tulbură nu numai relațiile dintre oameni sau dintre spații, ci perturbă însuși timpul: „Eu nu pot să citez clipa de ieri, / poate a fost... mâine.”

Scriș cu suferință și revoltă, volumul *Urme pe nisip* mi se pare a fi unul dintre cele mai valoroase ale „rebele din Haifa”. Avem în Bianca Marcovici o voce puternică a poeziei de limbă română din Israel și o creatoare aflată într-un moment de vârf.

Răzvan VONCU

*Bianca Marcovici, *Urme pe nisip*, Opera Omnia, Israel, 2026.

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POSTAL 023986
Tel.: 0745 02 02 16
www.jewishfed.ro
realitateaevreiasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIK
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
Irina MARKOVITS
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI
Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Administrator:
Mihail TUNSOIU
tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

Tiparul executat de
Tipografia
GARAMOND MEDIA PRINT SRL
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Contribuția pentru un abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITORULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

